No.
9-10
(49 - 50)
סעפּטעמבער
אָקטאָבער
1957
פינפטער יאָרגאַנג

אילוסטרירטע
ליטעראַרישע בלעטער
חודש־שריפט
פאַר ליטעראַטור
קונסט טעאַטער
און פילם
בוענאָס־איירעס

פייערלעכער קבלת־פּנים פאַר ה. לייוויק

איינגעאָרדנט דורכן קולטור־קאָנגרעס און יידישן פּען־קלוב אין ניו־יאָרק

צו זיין צוריקקומען פון דער אידעאָלאָגישער קאָנפערענץ אין ירושלים

דער אלוו. יידישער קול־טור־קאָנגרעס אין ניו־יאָרק האָט צוזאמען מיטן יידישן פּען־קלוב איינגעאָרדנט א פייערלעכע אויפנאמע פארן דיכטער און דראמאטורג ה. לייוויק צו זיין צוריקקומען פון ישראל, וווּ ער האָט אָנטיילגענומען אין דער אי־דעאָלאָגישער קאָנפערענץ, וואָס איז פאָרגעקומען אין ירושלים. זיין ווירדיקע און געוואַגטע איינדרוקפולע רעדע האָט געפינען א ברייטן אָפּקלאַנג אין דער גאַנצער יידישער וועלט, ווי דאָס מאָנענדיקע קול נישט בלויז פון אונדזער דור, נאָר פון דורות יידיש לעבן אין די תפוצות, וועמענס געשיכטע איז פּונקט אזוי העלדיש און שיין, ווי די געשיכטע פון יידישן פאָלק אין די צייטן פון תנך.

פּרעזידיום פון קבלת־פּנים פאַר ה. לייוויק. ס'זיצן (פון רעכטס צו לינקס): ה. בעזי, ס. דינגאָל, א. אויערבאַך, ד"ר שלמה ביקל — פאָרזיצער, יעקב פּאַט, א. אלפּערין, יעקב גלאַטשטיין, ל. שפּיזמאַן, ה. לייוויק ביים מיקראָפאָן.

צום פייערלעכן קבלת־פּנים, וואָס איז פאָרגעקו־מען אין ווודסטאָק־האָטעל אין ניו־יאָרק, איז געקומען א גרויסער עולם אויסהערן ה. לייוויקס גרוס, זיינע איינדרוקן פון ישראל.

אונטערן פאָרזיץ פון ד"ר שלמה ביקל, וואָס האָט געהאַלטן דאָס איינלייטונג־וואָרט האָבן באַגריסט לייוויקן צו זיין צוריקקער: אפרים אויערבאך, א. גלאַנץ־לעיעלעס, יעקב גלאַטשטיין און ס. דינגאָל.

צום סוף איז מיט גרויס אויפמערק אויסגעהערט געוואָרן דאָס וואָרט פון ה. לייוויק.

ביניש זילבערשטיין • געשריי אין דער נאַכט

• פון ניידערשינענעם בוך: „געזאמלטע לידער" •

ווי א שאָטן געגאַנגען בין איך דורך דער נאַכט
מיט צעבליטיקטע פיס — אויף די וועגן צו וועלט —
האָט א פינצטער געשפּענסט אין מיין פּנים געלאַכט
און דעם אָנקום פון לויטערן טאָגליכט פארשטעלט.

ס'האָט מיין אָטעם דערפילט אָט דעם ריח פון מת,
פאַר די אויגן — א תליה צעוויגטע אין ווינט, —
מיין געשריי דאָס דערשטיקטע ווי ס'וואָלט דורך א נס
זיך געריסן אליין צו די וויטקייטן בלינד.

ווען א לעבן ברעכט איין און צעפאַלט אזוי גיך
און ס'צעוויינט זיך א קול: „מע גייט אוים! מע גייט אוים!" —
וועט דען עמעץ דעם גוסס א כאַפּ טון אויף זיך,
ווי א קינד וואָס מע טראָגט פון א ברענענדיק הייז? —

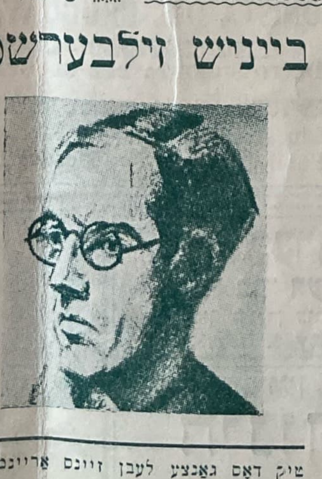

טיק דאָס גאַנצע לעבן זיינס אריינמאָלן
אין אָט דעם מאָמענט.

פון דער אלמנה בינע זילבערשטיינס פאָרוואָרט

ביניש זילבערשטיין איז דערשאָסן געוואָרן אין דייטשן קאָנצענטראַציע־לאַגער אוישוויץ בעת א רעוואָלט אין 1942. צוזאַמען מיט א גרופּע בעלגי־שע יידן איז ער געווען באַשטימט צו גיין אין גאַז־קאַמער. ער האָט דער ערשטער געכאַפּט א שטיין כּדי צו שלידערן אין איינעם פון זיינע מערדער, און געוואָרפן די איבעריקע יידן נאָכצוטון זיין ביי־שפּיל. אַן עסעסמאַן האָט אים אויפן אָרט דערשאָסן.

פון מלך ראַוויטשס באַגלייטוואָרט צום בוך:

א לעבעדיקער סימבאָל פון זיין אייביקן לוידנס־וועג און אויך א לעבעדיקער סימבאָל פון זיין אייביקן פּראָטעסט קעגן דער אומגערעכטיקייט פון זיינע לוידן, וואָס זענען גלייכצייטיק געווען די לוידן פון זיין פאָלק און קלאַס. וועט אַמאָל א יידי־שער מאָלער קומען און מאָלן זילבערשטיינען אין לעצטן מאָמענט פון זיין לעבן, וועט ער גלייכצייו־

אילוסטרירטע ליטעראַרישע בלעטער

חודש־זשורנאַל פאַר ליטעראַטור, קונסט, טעאַטער און פילם

בוענאָס־איירעס • סעפּטעמבער־אָקטאָבער 1957 • נומער 9־10 (49־50) • פינפטער יאָרגאַנג

יובל-אקאדעמיע פון „בונד"

אין דער יובל־אקאדעמיע פון 60 יאָר „בונד" האָבן זיך באַטייליקט: א. מינק, ז. גזשיוואטש, ע. הירזלגאָ, ג. באָרסקי, י. ליפּסקי, רבקה קליניצקי און לעאָן ווייגער, ם. בערנשטיין, י. קורלענדער און אסתר פליישמאַן.

[*] מ. רעגאַלסקי, פובליציסט, מיטאַרבעטער פון „די אידישע צייטונג" איז צוריקגעקומען פון דער אידעאָלאָגישער קאָנפערענץ אין ירושלים.

[*] נחמיה צוקער איז צוריקגעקומען פון א טור אין צפון־ארגענטינע און אסונסיאָן.

[*] אין קהילה־סאַלאָן איז פאָרגעקומען א מוזיקאַלישער פּראָגראַם געווידמעט דעם 30סטן יאָרצייט פון קאָמפּאָזיטאָר יואל ענגעל.

דער באַקאַנטער מוזיקאָלאָג און קאָמפּאָזיטאָר ל. קלאַצקאָן האָט געהאַט דעם ארײַנפיר־רעפעראַט. דער טריאָ און רחל סירקין, האָבן אינטערפּרעטירט יואל ענגעלס שאַפונגען.

פייערונג פון פאַרלאַג „אונדזער וואָרט"

פאַרלאַג „אונדזער וואָרט" האָט איינגעאָרדנט א דרייפאַכיקע פייערונג: 1) צום דערשיינען פונעם 100סטן נומער, 2) צום ארויסגעבן און דרוק דאָס „ספר פּלמ"ח" און 3) צום דערשיינען פון שמחה סנהס דראַמע „דאָס געשריי אין דער נאַכט".

מיט אחריות און אָן אָפּשלעפּ — באַדייט:

בייטראָגן מיטן גאַנצן ערנסט און ארבעטן אומדערמידלעך פאַר דער אקציע פון 1957 פון פאַראייניקטן קאַמפּיין

די יידישע קהילה פון בוענאָס איירעס

פירט אָן א פאַרצווייגטע געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט וואָס נעמט ארום אלע געביטן פון אונדזער לעבן

עס איז דער חוב פון אלע אירע מיטגלידער ארויסצוווייזן דעם געהעריקן אינטערעס צו די פּראָבלעמען פון דער קהילה און נאָכקומען זייערע התחייבותן לגבי איר. אויב איר זענט נאָך נישט קיין מיטגליד — פאַרשרייבט זיך באַלד! אויב איר זענט שוין א מיטגליד — העכערט פריווויליק אייער מיטגליד־אָפּצאָל און העלפט מיט אונדזערע קהילה פאַר דער פאַרפעסטיקונג פון מדינת ישראל. לאָקאַלע הצטרכותן און די ברייטהאַרציקע הילף פון דער

די יידישע קהילה אין מאָנטעווידעאָ

זאָרגט פאַר די געזעלשאַפטלעכע, קולטורעלע, דערציערישע און רעליגיעז־טראַדיציאָנעלע הצטרכותן פונעם יידישן ישוב אין אורוגוויי.

עס איז א כבוד און א שטאָלץ צו זיין א מיטגליד פון דער יידישער קהילה.

טיילט מיט אייער אָנשלוס אין די ביוראָען פון דער קהילה. דוראַזנאָ 1118, טעלעפאָן: 86902

CONSEJO CENTRAL SIONISTA DEL URUGUAY

SORIANO 819 P. 1 MONTEVIDEO - URUGUAY

ENTIDAD CENTRAL DEL MOVIMIENTO SIONISTA DEL URUGUAY

REPRESENTACION DE LA AGENCIA JUDIA PARA ISRAEL

Departamentos de: Aliá, Cultura y Educación, Económico e Inversiones, Juventud y Jalutziut, Relaciones Públicas. Moadot Ivrí.

פון רעדאַקציע:

צוליב טעכנישע סיבות איז נישט אריין אין היינטיקן נומער די רובריק פון צבי ש. לעדער „פון דער יידיש־ענגלישער ביכערוועלט" און א ריי אנדערע מאַטעריאַלן באַשטימטע פאַר דעם נומער. מיר בעטן אנטשולדיקונג ביי די מחברים. זייערע זאַכן וועלן זיין געדרוקט אין די קומענדיקע נומערן.

„און די ערד באַשטייט אויף אייביק"

ניי בוך דערציילונגען פון ש. טענענבוים

זיך ווענדן צום מחבר: SHEA TENENBAUM

45-35 44th St., Long Island City 4, N.Y.

שוין דערשינען דאָס בוך פון יואל זשעלעניעץ

חינוך און המשך

זיך ווענדן צום מחבר:

JOEL ZIELENIEC, Nva. Palmira 1971, Ap. 13

MONTEVIDEO — URUGUAY

RADIO LEON

Long Pley: David Kusevitzky, Sidor Belarsky, Sara Gorbi, Pinjas Borenstein, David Hitzkop, Benzion Witler, MaX Perelman.

¡¡Grandes Novedades de Israel!!

Yafa YARCONI, SHOSHANA DAMARI, YTZJAKI

El más Grande Surtido de Discos Ydishe e Israeli.

Adquiere los en la Casa Especial de Discos.

LAVALLE 2760 T. E. 62-8474 Bs. Aires

משה קנאפהייס

גוף און נשמה אין קינסטלערישן ווערק

פון דער שרייבערישער לאַבאָראַטאָריע

גרונט-עלעמענטן פון דער קינסטלערישער שפּראַך

בכדי אַ פּאָעטישע שאַפונג זאָל זיך איבערגעבן אַ צווייטן אין דער פולסטער קראַפט און צו יעדער צייט; זאָל איבערצייגן אין איר אויפריכטיקייט און ארויסרופן יענע אויפרודערונג אין געמיט, ווי זי איז געווען אין איר אורשפּרינגלעכקייט — מוז איר באַשאַפער — ווי אַן ערשטער באַדינג — זיין געבענטשט מיטן כוח זי צו קאָנען אויסדריקן מיט דער סאַמע אוממיטלבאַר-פּשוטער און קלאָרער שפּראַך. דאָס לשון איז דער גוף פון דער שאַפונג, און אַ לעבעדיקער גוף — איז קלאָר און זעלבסט-פאַרשטענדלעך — מוז אויך האָבן אַ נשמה. די נשמה פון דער שפּראַך איז — איר סטיל.

פון אָט די דריי עלעמענטן: פון לויטערקייט, גוף און נשמה — איז געקנעטן דאָס פּאָעטיש-קינסטלערישע, מייסטערישע וואָרט. וואָרן ס'קאָן זיין אַ קאָרעקטע און פּערפעקטע שפּראַך, וואָס איז אָבער כולו גוף, אָן אַ טראָפּן נשמה. אַזוי איז פאַראַן אַ געפּליגלטע שפּראַך פון מליצה און פליטערלעך, בלויז נשמה. פּונקט ווי מיר האָבן וואָכעדיקע טעג און יום-טובדיקע, אַזוי איז אויך פאַראַן אַ יום-טובדיקע און וואָכעדיקע שפּראַך. אין ביידע פאַלן מוז זיין און ס'עקזיסטירט דער להבדיל; איז חל דער בין קודש לחול. מיט קיין וואָכעדיק לשון זינגט מען נישט קיין שירה און מיט קיין שיר-השירים-שפּראַך גייט מען נישט אין מאַרק אריין איינקויפן.

אַנדערש איז דאָס לשון ביים זשורנאַליסט און פּובליציסט, אַנדערש ביים פּאָעט און דערציילער, און אויך אַנדערש ביים וויסנשאַפטמאַן און להבדיל ביים שונדיסט ווי ביים פּראָטאָקאָלן-שרייבער. אָט נעמען מיר דעם לעצטן, דער וואָס שרייבט אין געריכט די פּראָטאָקאָלן. ער שרייבט אָן גענוי אַלץ וואָס ס'קומט-פאָר אין געריכט בעת אַ מישפּט. ער גיט איבער די פאַרהאַנדלונגען אין געריכטזאַל. אַ מעשה וועגן אַ מאָרד, ליבע, אייפערזוכט — אַ גוטע און דאַנקבאַרע טעמע פאַר אַ שרייבער. דאָס גאַנצע געריכט איז געשפּאַנט, און דער פּראָטאָקאָל קומט ארויס גראָ, ־אַנגווייליק, טרוקן, אומאינטערעסאַנט, און פאַרבלייבט שוין אַזוי ליגן אין די טונקעלע טונקעלע קעלערן פון די ארכיוון נישט זעענדיק קיינמאָל די ליכטיקע שיין.

דער בעלעטריסט דאַקעגן, דער טאַלענטירטער שרייבער נעמט עפּעס דאָרט אַ נאַרישקייט פאַר אַ טעמע, ווו ס'קומט גאָרנישט פאָר, עפּעס אַ יידענע מיט אַ טעפּל, אַ מנחם-מענדל וואָס שרייבט בריוו אהיים צו זיין אשת-חיל, אָן אַקציע, סטאַטיש, רעכט אָן אַ קאַנווע, און דער לייענער לייענט און קוועלט, האָט הנאה און קאָן זיך גאָר זאַט נישט אָנלייענען, נאָך מער — ער פאַרגעדענקט די יידענע, דעם מנחם-מענדל מיט די צעפלויגענע פּלענער אַ גאַנץ לעבן.

מיט וואָס דערקלערט זיך עס? צי האָט דאָ צו זאָגן דער אינהאַלט, צי מע דאַרף גאָר זוכן דעם סוד פון דער ווירקונג אין גאָר אַן אַנדערער ריכטונג, ווו אַ סך נעמען עס אפילו נישט אין באַטראַכט. וואָרן פאַראַנען קריטיקער וואָס לייגן דעם גאַנצן געוויכט אויף דער טעמאַטיק, בלויז אויפן אינהאַלט, אויפן סיפּור-המעשה, אויפן סוזשעט פון אַ ווערק, און לויט דעם מישפּטן זיי צי די זאַך איז גוט אָדער שלעכט, צי דער שרייבער קאָן שרייבן אָדער ער איז אַ לא-יצלח-שרייבער, אַ קאַליקע פון זיין ליבן נאָמען. דער דאָזיקער צוגאַנגלאָזער צוגאַנג פאַרטומלט די רעשט דעם קאָפּ פונעם לייענער וואָס פאַרלירט דערביי דעם אייגענעם אָריענטאַציע-פאָדעם, דעם חוש און ס'געפיל פאַרן עכטן, ווי פאַרן געפעלשטן, און די כמו-קריטיק הרגעט אין אים אוועק די זיכערקייט פון זיין ריכטיקער אויפפאַסונג און מיינונג.

אויב דער אינהאַלט, לויט יענע קריטיקער, איז דער עיקר פון אַ ווערק, פאַרוואָס זשע אינטערעסירט אונדז נישט די געריכט-פּראָטאָקאָלן? דער אינהאַלט פון אַזאַ געשפּאַנטן מישפּט ווערט צעפּויקט איבער דער וועלט; אַלע צייטונגען ברענגען עס ווי אַ סענסאַציע, מיט פעטע קעפּ איבער דער גאַנצער ברייט; דער עולם ווערט אָנגעצויגן און לייענט געשפּאַנט די אַלע דעטאַלן, וואָס דער האָט געזאָגט און וואָס יענער האָט געטענהט; מע כאַפּט די צייטונג פון די הענט; אומעטום ווו מע גייט און שטייט איז עס דאָס געשפּרעך פון טאָג; און שוין צומאָרגנס, ווי נאָר דער מישפּט איז געענדיקט — ליגט עס שוין קיינעם אפילו נישט מער אין זינען. די צייטונג מיטן באַשריבענעם פּראָצעס, צעלייגט אויף טעלערלעך, ווערט אוועקגעוואָרפן. קיינער וועט שוין קיין בליק צומאָל נישט כאַפּן אהין. די היץ, דער פיבער, די טעמפּעראַטור, וואָס איז געשטיגן אַזוי געשווינד, אַזוי שווינדלדיק שטאַרק — האָט מיט אַמאָל נגעגבן אַ פאַל אויף זעראָ. די גאַנצע מעשה האָט שוין די ווערט פון אַן אויסגעבלאָזן איי. פּונקט אַזוי זענען פאַראַן ווערק, וואָס ווערן קינסטלעך אויפגעשרויפט און צעבלאָזן אין אַ פייער, און ווי נאָר ס'פייער לעשט זיך אויס — האָבן מיר פאַר זיך אַ קופּע אַש...

דער אינהאַלט, הייסט עס, דער נאַקעטער פאַקט שפּילט, זעען מיר, נישט קיין ערשטראַנגיקע ראָל. די פּאַסירונג איז נאָך נישט אַלץ. אין חשבון גייען אריין נאָך אַ גאַנצע ריי פאַקטאָרן, וואָס זיי ערשט רעצידירן, אַז דער געגעבענער אינהאַלט, דער פאַקטנשטאָף זאָל ווערן סובלימירט, זאָל קריגן אין זיך אַ האַפט, אַ דויערדיקייט און אַ קראַפט, וואָס דערוועקט צו זיך אינטערעס אין אַלע צייטן, ווען מע זאָל זיך נאָר נישט צורירן דערצו.

איינער פון די הויפּט-פאַקטאָרן איז קודם-כל — דאָס שפּראַכטייג פון וואָס דער שרייבער קנעט אויס דעם אינהאַלט. אין דעם ליגט דער סוד פון דער גראַד ווירקעוודיקייט פון יעדן ווערק באַזונדער. איינס איז קלאָר: מיט קיין צייטונגשפּראַך קאָן מען קיין קונסטווערק נישט שאַפן, פּונקט אַזוי ווי מע קאָן נישט באַנוצן די עקזאַקטע שפּראַך פון דער וויסנשאַפט פאַר בעלעטריסטישע צילן. קלאָרקייט פון שפּראַך מיינט נישט: צוויי מאָל צוויי איז פיר, פּונקט ווי פּשטות הייסט נישט פּרימיטיווקייט. לויט אַנדערע נאָך טעותדיקער: מישן סטיל לייכטקייט מיט אויבערפלאַכלעכקייט. שפּראַך פאַרמאָגט אין זיך אַזוי פיל עלאַסטישקייט, ביינעוודיקייט, ניאַנסירונג; אַזאַ רייכע גאַמע פון אַקאָרדן; אַזאַ כישופדיקע קלאַוויאַטור פון טענער, וואָס איז בכוח צו מאַכן שמוינען אַ וועלט. אומאויסשעפּיק זענען די גאָלדמינעס, די רייכקייט פון לשון. דער אָפּקלייב דערפון איז געווענדט אינעם קינסטלער, וואָס ווייס ווי ארומעט ארויסצופאַנגען פונעם כוואַליעדיקן כאַאָס דעם ווערטער-מאַסיוו, וואָס אין אים נייטיק פאַר זיין געגעבן ווערק; ווי אים צו ריניקן, לייטערן; פאַרזיכטיק קנעטן און פאָרמירן די שפּראַך, זי זאָל הויפּטזאַכלעך נישט פאַרלירן דערביי דעם רוח-חיים און דעם צלם-אלוקים, איר אייגנאַרט און סטיל, איר כאַראַקטער. אין קעגנפאַל וועט זיך בלויז באַקומען אַ שפּילן אין פּאַטשערקעס, אין סטרולקעס; אַ בלישטשען מיט שיינע פאַרביקע גלעזלעך קעגן דער זון. חוץ די שפּילערס, די אריינגעטונענע אין דער שפּיל פון צעוואָרפן די פילקאָליריקע ווערטער-שטיינדלעך — ווייס זעלטן ווער דעם אייגנטלעכן זין זייערן, וואָס אַזוינס זיי לאָזן אונדז צו הערן. די נישט-פאַרשטענדיקייט פון אַזאַ בלינצלדיקער שפּראַך, פּונקט ווי די נישט-ווירקעוודיקייט אירע איז נאָר צום באַדויערן, ווי ס'איז בלויז מיטצופילן אי דעם נישט-פאַרשטאַנען-געוואָרענעם מחבר, אי זיין קינסטלעריש נישט-צילגעווענדט ווערק.

ס'איז דעריבער נישט שכיח, ווי אַ טייל וויל איינרעדן, אַז אַן אומפאַרשטענדלעכע שאַפונג זאָל גלייכצייטיק קאָנען זיין — קינסטלעריש. די פונקציע פון קונסט איז: ווירקן אוממיטלבאַר און די אומפאַרשטענדלעכקייט שליסט שוין אויס יעדן דירעקטן איינדרוק.

צוזאַמען מיטן אויפשוווּנג פונעם געפיל —אַנטשפּרעכיק צו זיין כאַראַקטער— קומט אויך אויף זיין לבוש, וואָס איז אומאָפּטיילבאַר פון אים — דער ווערטערשטאָף, וואָס טוט אָן אין בלוט און פלייש דער צעברויזטער קאָכיקער מאַסע אין איר אָנפלייץ, פאַרפיקסירנדיק זי אין געשטאַלט פון אַ פּאָעטישער שאַפונג.

אַזוי געשעט מיט יעדן עכטן קינסטלערישן ווערק. די אינטויציע פונעם קינסטלער זאָגט אים שטענדיק אונטער און דיקטירט אים אפילו וואָס פאַר אַ לבוש צו געבן דעם אָביעקט. דאָס פאַלט נישט אַרונטער דעם געשמאַק און קאַפּריז פונעם שעפער. ער וועט דעריבער קיינמאָל נישט געבן דער עלעגיע — דעם ריטעם פון אַ מאַרשליד און פאַרקערט. דעם רימען — דעם ערנסטן געמאָסטענעם טאַקט פון אַ פּראָצעסיע, פּונקט ווי מע טוט נישט אָן קיין באַלקלייד אויף אַ לוויה און אַ טרויערקלייד אויף אַ שימחה.

דער באַוווסטזיניקער השתפכות-הנפש, וואָס דאָס ליד איז אין זיין תוך — גייט געפּאָרט מיטן באַוווסטזיניקן אויפטויך פון די ווערטער און גיסט זיך אויס, ווי פון איין שטיק אין דער סטרוקטורעל-האַרמאָנישער פאָרעם און גריים. אין גרעסטן טייל ווערט דער פאָרעם, דער אויסזען און די ראַם פאַרגעאַנט פונעם קינסטלער. ער קאָן אָבער קיינמאָל נישט וויסן גענוי —איידער די שאַפונג קומט אויף דער ליכטיקער שיין— איר פאַרלויף, איר גאַנג און שלום. במילא ווערט דאָס געשאַפענע ווערק נאָכן אַנטשטיין —פאַרן קינסטלער גופא— אַ סורפּריז, אַן איבעראַשונג. ווייל אויך דאָס לעבן אַליין קאָן נישט וויסן היינט, וואָס דער מאָרגנדיקער טאָג וועט מיט זיך ברענגען. מיר ווייסן בלויז די געזעצן פון זיין קומען און פאַרגיין, מיר באַגרייפן דעם זין פון זיין בייט. מיר קאָנען אָבער קיינמאָל נישט וויסן די געשעענישן, וואָס וועלן זיך אין אים אָפּשפּילן — זיין פאַרלויף, פּונקט ווי אַ מענטש קאָן נישט וויסן פאָרויס דעם פאַרלויף פון זיין לעבן.

די דאָזיקע פעסטשטעלונג איז חל נאָר פאַר די ווערק, וואָס קומען

(סוף אויף זייט 4)

חיים פּעט

ניו-יאָרק

ס'איז אומעטיק אָן לוצקי

א. לוצקי איז אַ גרויסע דערשיינונג אין דער יידישער ליטעראַטור. ער האָט אַריינגעשוועבט ווי אַ גרינגער פויגל. די ערשטע וואָס האָבן זיך געכאַפּט, אַז אַ נייער טאַלאַנט האָט זיך באַוויזן, זאָלן דאָ דערמאָנט ווערן צום גוטן: מאָרים ראָזענפעלד, אַב. קאַהאַן, אברהם רייזען, בעל-מחשבות, און צו לעבנגערע יאָר, י. ב. קליין און אהרן קאַרלין, רעדאַקטאָר פון „פעדער".

יאָ, ווי דער נאָמען פון זיינעם אַ בוך, „בראשית אינטימען", איז ער אַליין געווען אַ בראשית!.. זיינע לידער זענען דורכגעגאַנגען אַ סך פורעמס, אַ סך פאַזן איידער ער האָט זיי געעפנט פאַר די לייענער. עס ליגט אין זיי גרויסע באַאָבאַכטונג, טיפע אַרומגעטראַכטקייט. די מוזיק, וואָס ער האָט זיך געלערנט זינגען ביי אַ חזן, געשפּילט פידל און אַליין כסדר זיך צוגעזונגען, די אַלע ניגונים זענען פאַרשמאָלצן געוואָרן אין זיינע געפורעמטע לידער דורכגענומענע אין שפּיל, חזן און ניגון. יידישע דורותדיקע חכמה נאָך פון די תנאים.

א. לוצקי

אָבער נישט איבערגעזאָגט חלילה, אפילו נישט קיין ווייטע נאָכמאַכונג..

דערום האָבן זיך אויף זיינע רעאַליסטיש-געפּליגלטע לידער געוואָרפן הונדערטער אַקטיאָרן. גוטע סאָרווערס זיי צעטראָגן אויף קאָנצערטן, ווי טעאַטרישע אָוונטן, אויף ראַ-יאָ-כוואַליעס.

צום גליק האָט מען אין דער רעדאַקציע פון „טאָג" געהאַט אייזנעניש מיטן מערקווירדיקן דיכטער א. לוצקי און מען האָט אים געשענקט אַ ווינקעלע אין דער צייטונג. דאָס האָט אפשר פאַרלענגערט די יאָרן פונעם זעלטענעם עקזעמפּלאַר א. לוצקי.

אויך האָבן די לידער, וואָך אין וואָך דערשינענע אין צייטונג, דערפרייט טויזנטער לייענער. סימן: פיל לייענער האָבן געהאַלטן אויסשניטן פון זיינע לידער אין זייערע טייסטערס...

אָבער חוץ זיינע מייסטערלידער, איז לוצקי געווען געבענטשט ווי אַ גרויסער בינע-קינסטלער. זיינע אימפּראָוויזאַציעס וועלן געדענקען טויזנטער יידישע מענער און פרויען. זיין מימיק, געבענטשטער הומאָר האָט געמאַכט הילכן פון געלעכטער ביז טרערן שוין דעם מידן און פאַרעלטערטן דור..

אויך איז ער געווען פון די אינטערעסאַנטסטע שמועסער צווישן די שרייבער אין די קאַפעען. ער האָט אַרויסגערופן מיט זיינע באַמערקונגען געלעכטער, פרייד און שמייכל. און גערעדט האָט ער נישט קיין בונרייד; נאָר געשעפּט פון טיפן לעבנס-ברונעם, מיט די סאָקן און חנען וואָס יידיש לשון פאַרמאָגט.

א. לוצקי וועט פעלן די יעניקע וואָס האָבן אים נאָענט געקענט. אָבער די גרויסע טרייסט איז אָפן פאַר אונדז: ער האָט איבערגעלאָזן זינגענדיקע ווערק און טיפע נאָכקלאַנגען. און יידן פון דער גרויסער וועלט וועלן טייער האַלטן זיין נאָמען.

פון דער שרייבערישער לאַבאָראַטאָריע

(סוף פון זייט 3)

אויף ווי אַן אַנטפּלעקונג, דאָס הייסט, אַז דער גאַנצער פּראָצעס און גאַנג פונעם שאַפן איז געווען — אַ כסדרדיקער אַרונטערטויך אין די נשמה-טיפענישן, אינעם תהו-ובהו פונעם אונטערבאַוווסטזיין און מיט יעדן צו-ריק-אַרויפטויך האָבן זיך אויסגעפאָרמירט די ווייטערדיקע רינגען פון דער קייט. צוליב אָט דער סיבה איז נישט מעגלעך פון פאָרויס פעסטצושטעלן די רעזולטאַטן, וואָס וועלן זיך דאַרפן באַקומען שפּעטער, ווען דאָס ווערק וועט ווערן פאַרטיק. אויך גאָט האָט בעתן באַשאַפן די וועלט נישט גע-קאָנט וויסן, צי ס'וועט אים געלינגען, צי וועט זי זיין געראָטן — גוט אָדער שלעכט. ערשט ווען זי איז פאַרטיק געוואָרן — האָט ער געזען: כי טוב, אַז זי איז גוט.

יעדעס עכטע קינסטלערישע ווערק קומט-אויף מיט אַן ערשטמאָליקן אַדורכהאַקן און דורכגיין נייע, אומבאַטרעטענע וועגן, באַגלייט מיט צווייפלענישן און ראַנגלענישן, זוכענישן און בלאָנדזשענישן; מיט אַ בראשיתדיק אַפּדעקן און אַנטפּלעקן נייע פּלאַסטן, וואָס זענען ביז דאַן געלעגן אין באָאָס, אומדערקלערלעך אין זייערע צוזאַמענהאַנגען, צווישן-באַציִונגען, ווידעראַנאַנדן און האַנדלונגען פון די פאַרשידענערליי קעגנ-געזעצטע מענטשלעכע נאַטורן מיט זייער מענטאַליטעט און פּסיכיק, מיט זייערע שוואַכקייטן, ליידנשאַפטן און רעאַגירונגען; די גאַנצע קאָמפּלי-צירטע מעכאַניק פון די שייכותן און קייטלונגען פון די דערשיינונגען און טוּונגען.

דאָס אַלץ איז ביז דעם קינסטלערס קומען און צוריר געלעגן פאַר-שטעלט, פאַרהילט אין זיבן שלייערן פון דער גרויסער לעבנס-מיסטעריע, וואָס איז איינצייטיק אי אַלץ, אי גאָרנישט אַנטקעגן דעם אַנבליק פונעם קאָסמישן הינטערגרונט. אויף וועלכן די אומענדלעכקייט — אין אַלע אירע דימענסיעס — וועבט אויס, שפּילט אויס איר צייטלויף-סימפאָניע — דורך אַלע פאַרשווינדענע און קומענדיקע אייביקייטן און דער אייביקייט פונעם איצט-דויערנדיקן, קענגוואַרטיקן, טראָפּנווייז-טריפנדיקן לעבן.

***

כאָטש דער לעבנס-סדר — ווי אויבן געזאָגט — איז אין זיין דינאַ-מישן לויף פול מיט צופעליקייטן און כּורפּריזן, איבעראַשונגען און אומ-גערעכטקייטן, און רייסט-מיט, פאַרכאַפּט ווי אַ וואַסערשטראָם אַלץ וואָס ער טרעפט אין וועג, וואָס — דאָס אַלץ צוזאַמענגענומען — באַשאַפט עס דעם פאַרכישופטן קרייז פונעם לעבן, — דאָך איז אין זיין עצם פאַראַן אַ געזעצמעסיקייט, אונטער וועלכער דער גאַנצער שטראָם ווערט אונטער-געאָרדנט, געפירט און געריכט צו באַשטימטע אויסגאַנגפּונקטן, גרענעצן און ברעגן, אָדער ים-טיפענישן און פאַרפאַלענישן. דער זעלבער געזעצ-מעסיקייט און קייטלונג ווערן אונטערגעאָרדנט די האַנדלונגען און דער-טאָלן, די מאָזאיק פון עפּיזאָדן און געשעענישן אין יעדן קינסטלערישן פּראָזעווערק, און אין יעדער פּאָעטישער שאַפונג — אויך דער פערזנפלוס, געבוי, מוזיקאַלישקייט און קאָמפּאָזיציע.

כמעט יעדעס ווערק איז אינהאַלטלעך נישט פריי פון צופעליקייטן און אומגערעכטקייטן, וואָס כאַפּן זיך מיט אין זיין לויף און וואָס קאָנען שטענדיק האָבן זייער באַפעסטיקונג אינעם שפּיגל פונעם לעבנסגאַנג גופא. דאַקעגן די קונסט ווי אַזאַ, די קונסט-מיטלען ווי אַזעלכע — קאָנען נישט פאַר-טראָגן און ווילן נישט וויסן פון קיין שום צופעליקייטן. אין קעגנפאַל איז זי זיך בימער נוקם, די קונסט, און טוט דעם שפּעטער נישט איינמאָל אָפּ אויף צו להכעיס. די נאַכלעסי-קייט אין דער קונסט ווירקט אויף איר סוגעסטיוון כוח, אויף דער קראַפט פון אירע ווירקונג-צענטערס. זי בלייבט — אַ קאַלטע קונסט, און טייל-מאָל — אַ בלויזער אַפּשיין — אָן דער גליאיקער אויסשטראַלונג, אָן דעם אייביקייט-עלעמענט אין איר. די סיבה דערפון דאַרף מען זוכן נאָר אין איר אייגענער אומבאַהאָלפנקייט.

נישט געקוקט אויפן דאָזיקן דעפעקט, אויף דער אַזוי באַצייכנטער „קינסטלערישער צעשויבערטקייט", קאָן אָבער דאָס זעלבע ווערק זיין דיכטעריש עכט; ס'קאָן קומען פון אַן עכט איבערגעלעבט געפיל, פון אַ קינסטלערישער נאַטור. די שפּראַכלעכע און פאָרעמלעכע חסרונות ווערן קאָמפּענסירט מיט דער אויפריכטיקייט פון די איבערלעבונגען און נאָך אַ גאַנצע ריי אַנדערע וואַלאָרן וואָס מאַכן דאָס ווערק אמתדיק און איבער-צייגעוודיק.

אינגאַנצן אַנדערש שטעלט זיך פאַר די לאַגע מיטן פּסיידאָ-קינסט-לערישן ווערק. דאָ וועט איר שוין אַזאַ „צעשויבערטקייט" נישט טרעפן. אויף וויפל ס'איז נאָר מעגלעך און לויט זיינע פעיקייטן וועט זיך דער פּסיידאָ-דיכטער אויסהיטן פון אומגעלומפּערטקייטן. להיפוך צו יענעם ווערק שטימט דאָ כמעט אַלץ ביז אַ פּונקט. כאָטש דאָ און דאָרט קאָן עס שפּראַכלעך אונטערהינקען, וועט זיך אייך אָבער אויבנאויפיק אויסדאַכטן, אַז איר האָט פאַר זיך פאַקטיש אַ דיכטעריש ווערק. אין דער אמתן אָבער איז עס אפילו נישט צו פאַרגלייכן מיט יענעם קינסטלעריש-צעשויבערטן (דאָך עכטן) ווערק. אויפן לעצטן דערקענען זיך אַלע. די צעבראָסטעטקייט וואַרפט זיך גלייך אין די אויגן. דאַקעגן דאָס פּסיידאָ-דיכטערישע ווערק קאָן געווינען אַנהענגער, וואָס זאָלן עס אַרויסהייבן, לויבן, און אפילו אַליין נישט וויסן, אַז זיי לויבן דאָס פאַרקערטע פונעם אמת, דאָס נאָכ-געמאַכטע, דאָס אימיטירטע, וואָס איז ענלעך — מיטן אויסערלעכן שיין און גלאַנץ — צום עכטן.

ס'איז דעריבער אינטערעסאַנט צו וויסן, ווו איז דער קענצייכן, וואָס זאָל אויפווייזן דעם פאַלשן גאָלדפּרווו, און ווי אַזוי קאָן אַזאַ ווערק גילטן פאַר עכט און אפילו מאַכן אַ „פוראָר", אָפּנאַרן אַ וועלט? בכדי דאָס צו דערגיין מוזן מיר קודם-כל וויסן דעם סימן-מובהק און פון וואָס ס'באַ-שטייט אַ קינסטלערישע שאַפונג.

וועגן „מהות פון דער קינסטלערישער שאַפונג", אין קומענדיקן נו-מער.

רחל אויערבאך • דריי זענען זיי געווען...

ערשטע יארצייט נאך
ישראל אשענדארף

דריי זענען זיי געווען, דריי ברידער־דיכטערס פון איין קאנט — בער שנאפער, נחום באמזע, ישראל אשנדארף.

איז שנאפער אומגעבראכט געווארן דורך די דייטשן, איז באמזע געשטארבן פאר דער צייט אויף א הארצאטאק און אויך אשנדארף, דער יינגסטער פון זיי, דער לעצטער.

געווען אזא פרילינג איינער, מיט 25 יאר צוריק, ווען מיר האבן געגלייבט, אז מיט אונדזער אויפקום באנייט זיך וואס; אז ס'ווענדט זיך אין אונדזער אויסגעהאלטנקייט...

גאליציע, דאס לאנד פון יידישן שאפן — אזא לאזונג האבן מיר אויסגעטראגן, ווען מיר האבן אנהייב דרייסיקער יארן, אונטער דער השגחה פון די עלטערע חברים מלך ראוויטש און דוויד קעניגסבערג, מיט דער באטייליקונג פון שמואל יעקב אימבער, בער הארואויץ, רחל קארן גענומען ארויסגעבן אין לעמבערג די צייטשריפט „צושטייער".

צו אונדז האבן זיך אנגעשלאסן נאענטערע און ווייטערע — מענדל נייגרעשל, יוסף פאלק, דבורה פאגעל, יעקב שודריך, הערש וועבער. מיט א וואַרעמען אינטערעס האט זיך אפגערופן די גרויסע גאליצישע פלעיאדע פון אמעריקע.

מיר האבן זיך ארומגעקוקט, אז מיר זענען א צווייג פון א ברייטפארווארצלטן בוים, יורשים פון א רייכער טראדיציע.

צי האט אזוי געפירט דער גורל, אדער עפעס א קולטור־היסטארישער געזעץ — א פאקט איז, אז די נייע דיכטערס פון גאליציע זענען — ווי די תנאים — כמעט אלע פון פאך געווען בעלי־מלאכות. איינער א שניידער, איינער א קירזשנער. נחום באמזע איז געווען א וועבער פון עטרות. אשנדארף האט צוזאמען מיט זיינע ברידער אויסגעארבעט שירעמס, שפעטער שפיגעלעך צו דאמענטאשן. „איך באשירעם די וועלט", פלעגט ער זאגן און דערנאך האט ער געזאגט: „איך ווייז דער וועלט, וואס פאר א פנים זי האט". אזא טבע האט ער געהאט צו ריידן פון אלץ און קודם־כל פון זיך אליין אביסל צו שפאטן.

*
**

ישראל אשנדארף האט געשטאמט פון שטעטל מעלניצע — גאליציש פאדאליע. ער איז געגאנגען אין חדר, שפעטער אויף עפעס קורסן פון „תרבות". און דאס גאר. ער איז אייגנטלעך געווען אן אויטאדידאקט. דערפאר מסתמא איז ער געווען אזוי באלעזן, אזוי באהאוונט אין ליטעראַרישע פראבלעמען. צום סוף פון די צוואנציקער יארן האט ער אנגעהויבן דרוקן לידער, דער עיקר אין דער „פאלקסצייטונג", אונטער דער רעדאקציע פון מלך ראוויטש.

אין יאר 1932, אדער 1933, איז דערשינען די ערשטע זאמלונג לידער פון ישראל אשנדארף: „מאנטיק און דער פרי". דער טיטל רעדט וועגן פאעטישן פראגראם: געזאנג צום וואכעדיקן טאג. משה קולבאק מיט זיין ביכל האט דעם „מאנטיק" געמאכט פאר א סימבאל. ס'איז נישט נאר נאך שבת, נאר אויך נאך זונטיק — די „גראע" וואך באהערשט די וועלט. דער הארעפאשנער מענטש, זיין מי און נויט, די רחקות און דער הונגער — דאס איז געווען די טעמע און דער טאן פון דער יונגער שאפונג אין פוילן. אייגן איז ביי אשנדארפן די באפארבונג פון געפיל אין לבוש פון וואכעדיקער זאכלעכקייט. איבער אלץ איז אויסגעשפרייט די הויסע געטריישאפט פון דער „מאמעס ווונדערלעכן פרימארגן־גאנג".

„אין א גרויסער, פרעמדער שטאט" — הויסט אשנדארפס א לענגערע פאעמע פון פאר דער מילחמה. אידיליש ווירקט דער טיטל, ווען מע דערמאנט זיך, אז די אורבאניסטיק איז נוגע אונדזער חיימיש „לעמבערג". ארבעטלאזע, איינגעוואנדערטע יידישע בחורים פון קליינע שטעטלעך.

אשנדארף איז געזעסן אין לעמבערג ביז צום אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מילחמה. אויף א פאטאגראפיע פון דער סאוויעטישער צייט זעט מען אים צוזאמען מיט די אנדערע ארום פרץ מארקישן, בשעת דער גרויסער געשעעניש פון מארקישס באזוך אין לעמבערג.

דערנאך זענען געקומען די יארן פון דער דייטשיש־סאוויעטישער מילחמה. איניינעם מיט באמזען האט דעמאלט אשנ־ארף אנגעשפארט אין טאשקענט. זיי האבן זיך דארט געהאלטן צוזאמען די גאנצע צייט.

זיבעצן יארן פון פולן פונאנדערבלי פאלן אוים נאך דער מילחמה. ער באטייליקט זיך נאכן צוריקקומען קיין פוילן אין ארויסגעבן די זאמלביכער „יידישע שריפטן". דערנאך ווערט ער דער פאקטישער רע־אקטאר פון פאריזער „קיום".

אין פאריז גיט אשנדארף ארוים א זאמלונג לידער „וויי און וואנדער" און א באנד פראזע „שותפים פון גורל".

דער סאמע גרעסטער חלום פון זיין שאפונג קאנצענטרירט זיך איצט אויף היסטאריש־תנכישע דראמעס. אין יאר 1943 באקומט אשנדארף די פרעמיע פון קולטור־קאנגרעס פאר זיין דראמאטישער פאעמע „מלך שאול". מיט צוויי יאר שפעטער גיט ער ארויס „מלך דוד". די דראמעס שטיצן זיך אויף גרינטלעכע שטודיעס פון די מקורות. איינע פון זיי זאל שטעלן די „חכמה". עס פירן זיך פערטראקטאציעס. די פארווירקלעכונג קאן שוין דער מחבר נישט מער זען...

צי גיט דאס אלץ עפעס א בילד פונעם שרייבער און מענטש, פונעם נאענטן חבר מיינעם ישראל אשענדארף?

מיר פלעגן אים רופן עקשנדארף, ווייל אזא איז ער געווען — א ווילדערשפעניקער. ער האט זיך ליב געהאט צו שפארן און בארימען, פלוצעם אויפברויזן — א ביסל אינפאנטיל ווי ס'רוב פאעטן, און אלצדינג א ביסל מעשת יינגל, וואס מוט אפ „אויף צו להכעיס" און קומט זיך דערנאך אליין איבערבעטן מיט דער מאמען.

אזא האבן מיר אים געקענט אלע יארן. און וועגן נויטיקסטן, וואס ער האט געוווסט און פארשטאנען האט ער געשוויגן. די אויגן צוגעמרושעט, דאס ברייטע, פעסטע מויל א ביסל סארקאסטיש, א ביסל שטיפעריש צעשמייכלט.

דאס קול זיינס איז געווען רוי און הארט, חילביק, ווי ביי א יידישן ארעב־אר פון אונדזער קאנט.

מ'האט קיין מאל נישט געוווסט ווען ער טוט אן ארבעט, אשנדארף. אזא „בעריע", אזוי גיך און פלינק, אזוי באגאבט איז ער געווען, אפגעטון זיינס און ווייטער זיך ארומגעדרייט, געשיט מיט פאלקסווערטלעך, פארטאסט ווארטשפילן און קאלאמבורן.

דער עיקר זענען מיר פארבליבן אין זכרון עטלעכע געזעגענישן מיט אים.

אין איינעם אן אווגוסט, זומער 1939, האבן מיר זיך געזעגנט אויפן ווארשעווער באנהויף און אין א חודש ארום איז אויסגעבראכן די צווייטע וועלט־מילחמה. ווען מיר האבן זיך אין יאר 1946 ווידער באגעגנט אין לאדזש, האבן מיר שוין ביידע קיינעם נישט געהאט פון אונדזערע נאענטע. אונדזערע ביידנס משפחות האבן שוין פון פאר דער מילחמה געוווינט אין לעמבערג. אין דער נאצי־צייט זיך דערנענטערט צו אנאנד. פון ביידע איז קיין איין נפש נישט געבליבן לעבן. די מאמע פון „פרימארגן־גאנג" איז אומגעקומען איינע פון די ערשטע.

אשנדארף איז צוריקגעקומען אן אנטוישטער, א פארטמטער פון דעם, וואס ער האט זיך דערוווסט און צוגעזען אין יענעם לאנד פון זיינע יוגנט־חלומות.

און אט שטייען מיר שוין ווידער אויפן באנהויף, אויף דער סטאנציע קאלושקי צווישן לאדזש און ווארשע. ס'איז דאכט זיך געווען אין 1948. אשנדארף איז געפארן ווי א דעלעגאט פון יידישן ליטעראטן־פאריין אין פוילן צו דער קולטור־קאנפערענץ אין פאריז. איך האב זיך דעמאלט אויף זיין פארלאנג אפגעזאגט צו פארן, ווייל ער האט געוואלט פארן. איך האב פארשטאנען, אז ער וועט קיין פוילן מער נישט צוריקקומען. אויף אזא אופן איז שוין דעמאלט פון פוילן נישט לייכט געווען זיך ארויסצובאקומען. איך האב זיך דערוואַרט אויף דער מאסן־עליה פון 1950. זיינע נערוון האבן דאס נישט געקאנט אויסהאלטן.

די סאמע לעצטע געזעגעניש אונדזערע איז פארגעקומען אין אן אווגוסט פון יאר 1951 ביי אן אויטאבוס־סטאנציע פון רחוב דיזענגוף אין תל־אביב. נאך א פאר וואכן זיין אין לאנד האט ער אויף צו מארגנס געוואלט אפפליען צוריק קיין פאריז.

פונקט דאס מאל האט אשנדארף געהאט טרערן אין די אויגן. ער האט געקאנט העברעיש, געהאט גוטע פארבינדונגען. ער האט מיר דערקלערט ביים אוועקפארן דאס זעלבע, וואס ער האט מיר שפעטער א פאר מאל געשריבן אין זיינע בריוו: אז אין קיין שום לאנד וועט ער זיך נישט פילן אזוי גוט ווי אין ישראל, אז ער וואלט מיטן גאנצן הארצן גערוואלט זיך באזעצן דווקא דא, ביי אונדז.

ס'איז שוין דעמאלט, דאכט זיך, געווען נאכן אויסברוך פון דער מילחמה אין קארעא. די זעלביקע שרעק, וואס האט אים און אנדערע געיאגט פון פוילן און נישט געלאזט איינרוען אין פראנקרייך, האט אים אויך נישט געלאזט זיך פארפעסטיקן אין ישראל.

ער איז געווארן פון די לויפערס. איז ער ווייטער געלאפן, געוואלט זיין וואס ווייטער, ווייטער פון יענער אנטוישטער ליבע, פון יענעם אומהיימלעכן קאשמאר, וואס האט זיך פאר אים אנטפלעקט אין די יארן פון וויי און וואנדער.

כאטש אשנדארף איז נישט געווארן קיין ישראל־בירגער, האט ער מקיים געווען די מצוות פון „מיזוג גלויות". דווקא אין פאריז באקענט ער זיך מיט א תימנער טענצערין מיטן נאמען רחל. זיי האבן חתונה געהאט און זי האט אים א זונדעלע געבארן. מ'האט אנגערופן דאס קינד מיטן נאמען סענדער־אלכסנדר, נאך אשנדארפס טאטן.

זיי זענען אוועקגעפארן קיין ארגענטינע, אין דעם צו מיינטמן יידישן, צו מיינטמן היימישן פון די גרויסע יידישע ישובים.

און דווקא דארט, אין יענעם ווייטן, „זיכערן" ארט האט אים אנגעיאגט דער פלוצלינגער טויט

מרדכי יאַלים

די איינזאַמקייט פון לעוו שעסטאָוו

(צו זיין 19טן יאָרצייט)

שטיל און איינזאַם איז דעם 20סטן נאָוועמבער 1938 אויסגעלאָשן געוואָרן אין פּאַריז דאָס לעבן פון ייִדיש־רוסישן טיפן דענקער ל ע ו ו ש ע ס ט אָ ו.

געבוירן אין קיעוו אין יאָר 1866, אַ זון פונעם אַמאָל רייכן מאַנופאַקטור־סוחר איסאַק שוואַרצמאַן, האָט ער זיין העכערע בילדונג דורכגעמאַכט אין די יורידישע פאַקולטעטן פון מאָסקווע און קיעוו, אָבער נאָכן פאַרענדיקן זיין אוניווערזיטעט־בילדונג אין 1890 האָט ער זיך נישט געווידמעט דער יוריספּרודענץ. אים האָט געלאָקט דער טיפער פילאָזאָפישער געדאַנק און ער האָט זיך דעריבער פאַרנומען אויף גאָר אַנדערע וועגן.

לעוו שעסטאָווס פילאָזאָפישער געדאַנקענגאַנג בכלל איז אַ יחיד במינודיקער אין אונדזער צייט און דערפאַר טאַקע די איינזאַמקייט וואָס האָט אים אַרומגערינגלט ביזן סאַמע סוף פון זיין לעבן, וואָס איז געווען שעפעריש און גייסטרייך־שפּרודלדיק ביזן לעצטן אָטעמצוג.

ס'איז אַן איינזאַמקייט וואָס פאָדערט און באַדאַרף אויספירלעך אָפּגעשאַצט ווערן, ווייל זי איז נישט קיין פּועל־יוצא, — ווי ס'קומט אין אַזעלכע פאַלן אויפן רעיון, — פונעם „אַנטלויפן פון דער וועלט", פון אַ פּרישות, וואָס ציט איר יניקה פון אַ דאָגמאַטישקייט, פון אויסמיידן מענטשן, פון נישט אַרויסגיין מפּתח ביתו, אָן אָפּגעזונדערטקייט פון סתם „זיצן צווישן פיר ווענט".

שוין דער אופן פון זיין טיפן אַריינדרינגען אין פילאָזאָפישע פּראָבלעמען איז יוצא־מן־הכּללדיק. ער באַטאָנט עס אַליין אין סאַמע לעצטן אַרטיקל, — פאַר זיין פּטירה ממש, — אין זיין עסיי וועגן ייִדיש־דייטשן פילאָזאָף עדמונד הוסערל: „אין אָנדענק פון אַ גרויסן פילאָזאָף".

ער שרייבט דאָרט:

„מעגלעך אַז פאַר אייניקע זאָל עס קלינגען פרעמד, אָבער מיין ערשטער לערער אין פילאָזאָפיע איז געווען ש ע ק ס פּ י ר. פון אים האָב איך דערהערט דאָס אַזוי ספּקדיקע, אומדערגרייכבאַרע און גלייכצייטיק גרויזאַמע און אומרויִקע: די צייט איז אַרויס פון איר גרענעץ. וואָס בלייבט צו טון, וואָס קאָן מען מתקן זיין לגבי דער פון תהום אַרויסגעשטויסענער צייט, פאַר יענע גרוילן פון זיין, וואָס דערשיינען פאַרן מענטשן (פאַר שעקספּירן) אינאיינעם מיט דער פון גרענעץ אַרויסגעשטויסענער צייט?

„פון שעקספּירן בין איך אַריבער צו קאַנטן, וואָס האָט מיט דער אומגעוויינלעכער קונסט פון זיין „קריטיק פון פּראַקטישן שכל" און מיט זיינע באַרימטע פּאָסטולאַטן געפּרוּווט פאַרשטאָפּן און טאַקע אויף יאָרהונדערטער פאַרשטאָפּט די לעכער פונעם זיין, אַנטדעקטע דורך זיין קריטיק פון ריינעם שכל. קאַנט איז אָבער נישט בכוח געווען צו פאַרענטפערן מיינע שאלות.

„האָב איך דעמאָלט געווענדט מיינע בליקן אין אַן אַנדער ריכטונג — צו די כתבי־הקודש. קאָנען דען אָבער די כתבי־הקודש אויסהאַלטן אַ קאָנפראָנטירונג מיט די עווידענטע אמתן? אַזאַ שאלה האָב איך זיך נישט געשטעלט, נאָך נישט געוואָגט זיך צו שטעלן, פּונקט ווי עס וואָגן זי נישט צו שטעלן אַפילו די, וואָס אָנערקענען די אומפעלערהאַפטיקייט פונעם פּויפּסט. טייל באַגנוגענען זיך מיט די פּאָסטולאַטן פונעם פּראַקטישן שכל כדי אָפּצושוואַכן, ריכטיקער — פאַרגעסן, נישט זען די צעשמעטערנדיקע ווירקונג פון די אמתן פונעם טעאָרעטישן פאַרשטאַנד."

אין אָט דעם נענעזיס און ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פון שעסטאָווס פילאָזאָפישן געדאַנקענגאַנג באַדאַרף מען זוכן די סיבה פון זיין גייסטיקער איינזאַמקייט, וואָס האָט זיך אַלץ בולטער געוויקלט אַרום אים, בעת זיין נעוואַגטקייט האָט דערגרייכט נישט נאָר צו אַ „קאָנפראָנטירונג" פון די כתבי־הקודש מיט די עווידענטע אמתן, נאָר ווען זיין נעוואַגטקייט האָט אָנגענומען די פאָרעם פון אַ רעוואָלט קעגן שכל אין נאָמען פון גלויבן, ווען די כתבי־הקודש ווערן ביי אים פאַרוואַנדלט אין דער איינציקער „דערקענטעניש־טעאָריע" וואָס איז פאַר אים גילטיק.

זיין ערשט ווערק, דערשינען אין 1898, טראָגט טאַקע דעם טיטל „שעקספּיר און זיין קריטיקער בראַנדעס". און אַ הייסער באַוווּנדערער פון שעקספּירן איז ער פאַרבליבן זיין גאַנץ לעבן. מיטן גאַנצן יוגנטלעכן פייער פּראָטעסטירט ער קעגן בראַנדעסעס בייכיקן בוך וועגן שעקספּירן.

בראַנדעס — פלעגט ער זאָגן — האָט אויפגעפאַסט שעקספּירן ווי אַ דילעטאַנט, און זיין בוך האָב איך אויפגענומען ווי אַ זאַמלונג פון אויסגעדראָשענע באַהויפּטונגען. ער האָט אינגאַנצן פאַרקוקט שעקספּירס גרויסע טראַגעדיע, וואָס קומט צום אויסדרוק אין האַמלעטס געשריי: „די צייט איז אַרויס פון איר גרענעץ!" און כדי נאָך בעסער אונטערצושטרייכן מיין באַציִונג קעגן בראַנדעסן האָב איך אויסגעוויילט פון ניטשעס „זאַראַטוסטראַ" דעם עפּיגראַף: „איך האָס די לייענענדיקע פוילאַקעס".

אין 1900 דערשיינט זיין צווייט בוך „די אידעע פון גוטס ביי טאָלסטאָי און ניטשע" און אין 1903 — „די פילאָזאָפיע פון דער טראַגעדיע" („דאָסטאָיעווסקי און ניטשע"). פאַרן אויסברוך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, און אין 1910 דערשיינען נאָך 3 ווערק זיינע.

אָבער אויב אין רוסלאַנד, ווו זיינע ווערק האָבן אַרויסגערופן גרויס אָנזען און אַלץ וואָס ער האָט געשריבן וועגן שעקספּיר, טשעכאָוו, טאָלסטוי און דאָסטאָיעווסקי איז פון דער קריטיק אויפגענומען געוואָרן נישט ווי ליטעראַטור־קריטיק, נאָר ווי פילאָזאָפישע אָפּהאַנדלונגען און טאַקע ווי ווערק פון פילאָזאָפישן ווערט, ווייל אין די ווערק פון די גרויסע קינסטלער האָט ער קודם־כל געזוכט זיך צו דערגרונטעווען צו די פילאָזאָפישע פראַגן, וואָס די לעצטע האָבן זיך געשטעלט — איז ער אָבער אין די אינטעלעקטועלע קרייזן פון פראַנקרייך, וווּהין ער איז געקומען אין 1921 זיך צו באַזעצן, נאָך זיין געצוווּנגענעם פאַרלאָזן רוסלאַנד, — געווען אינגאַנצן אומבאַקאַנט.

ס'איז אָבער גענוג געווען, אַז אין 1922 — אין צוזאַמענהאַנג מיטן יאָרהונדערט פון דאָסטאָיעווסקיס געבורט — זאָל זיך אין אַ סאָלידן פראַנצויזישן זשורנאַל באַווייזן אַ טייל קאַפּיטלען פון שעסטאָווס עסיי וועגן דאָסטאָיעווסקי, וואָס איז דערנאָך דערשינען אין אַ בוך: „די אַנטפּלעקונגען פונעם טויט", — אַז אַנדריי זשיד און שאַרל דע באָס און שפּעטער אַ גאַנצע ריי אַנדערע פּראָמינענטע פאָרשטייער פון דער פראַנצויזישער שרייבערוועלט זאָלן אויסדריקן זייער ווילן זיך פּערזענלעך צו באַקענען מיט שעסטאָוון.

ווען ס'באַווייזט זיך באַלד נאָכן דערשיינען פון דערמאָנטן בוך זיין עסיי וועגן דער פילאָזאָפיע פון פּאַסקאַל, ווערט די אַרבעט באַגלייט מיט אַן אַריינפירוואָרט פון באַוווּסטן שרייבער און ליטעראַטור־קריטיקער דאַניעל האַלעווי מיט אָט־די ווערטער:

„מיר האָבן שעסטאָוון נישט געקענט איידער מיר האָבן געלייענט טאַקע דעם פרילינג, זיין עטיוד וועגן דאָסטאָיעווסקי און טאָלסטוי. אָבער ער, שעסטאָוו, איז פון די ווייניקע, וואָס איז גענוג אים האָבן געלייענט, אַז דער לייענער זאָל אים שוין נישט פאַרגעסן.

זענען טאַקע טאָלסטוי און דאָסטאָיעווסקי אַזעלכע ווי שעסטאָוו ווייזט זיי אונדז? מיר ווייסן נישט; אָבער אין וואָס מיר זענען זיכער איז, אַז נאָך אַזעלכע טיפע אונטערזוכונגען, ווי שעסטאָווס, מוזן אַלע אונדזערע ביז־איצטיקע עסייען רעווידירט און געענדערט ווערן. שעסטאָוו באַזיצט אַ באַזונדערע באַגאַבטקייט פאַר נשמה־פאָרשונג, ער אַנטדעקט די סודותדיקע נשמה־געלענקען, ווו די פּערספּעקטיוון ווערן מטושטש און אונדזער שכל פאַרוווּנדעט. ער דערפירט אונדז צו די עקסטרעמסטע פּונקטן און לאָזט אונדז איבער אָנגעלאָדענע מיט אומרו. שעסטאָוו ציטירט האַמלעטס אַ געשריי: „די צייט איז אַרויס פון איר גרענעץ" און גיט צו: „מיר וועלן גאָרנישט טון כּדי זי אַריינצופּאַסן אין אָרט. זאָל זי זיך אין פּיצלעך צעשמעטערן".

מיט זיין אומפאַרגלייכלעכן טיפן אומרו און ברייטקייט פון זיין זעלטענער באַהאַוונטקייט ווערט שעסטאָוו דער פאַרמיטלער צווישן אונדז און די דענקער פּלאַטאָן, פּלאָטין, שפּינאָזע, פּאַסקאַל, ניטשע, הוסערל און אַזעלכע קינסטלער ווי טאָלסטוי, דאָסטאָיעווסקי, שעקספּיר, טשעכאָוו.

זיין פאַרמיטלונג איז אָבער אַזאַ, אַז ער פירט אַדורך אַ דעמאַרקאַציע־ליניע אינעם געדאַנק פון אַ שפּינאָזע אָדער פון אַ פּלאַטאָן צווישן דעם, וואָס דרינגט אַרויס פון זייערע נשמות און דעם ווילן זיך צו קאָנפאָרמירן מיטן אַלגעמיין־אָנגענומענעם געדאַנק.

אָט די דעמאַרקאַציע־ליניע דערגייט אין איר שטייגונג — אין זיינע ווייטערדיקע פילאָזאָפישע ווערק — צו אַ מדרגה, וואָס ווערט צום בעסטן כאַראַקטעריזירט דורכן ייִדיש־פראַנצויזישן פילאָזאָף און פּאָעט ב. פאָנדאַן (וועקסלער), וואָס איז אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע אין פּאַריז פאַרשלעפּט געוואָרן, פאַרן סוף פון קריג, קיין אוישוויץ און דאָרט דורך די בעסטיעס פאַרגאַזט געוואָרן.

אָט וואָס בנימין פאָנדאַן־וועקסלער שרייבט וועגן דער סיבה פון לעוו שעסטאָווס איינזאַמקייט:

„אַפילו די זעלבע, וואָס האָבן אין אַ געוויסן מאָמענט נאָכגעפאָלגט שעסטאָוון, האָבן ווייטער נישט געקאָנט אויסהאַלטן אַזאַ מין געדאַנקען־שפּאַנונג. ס'איז שווער צו טראָגן אַזאַ שרעקלעכע, פּרובטבאַרע זיכערקייט, אַז ס'איז נישט פאַראַן קיין מעגלעכקייט פאַר אַ שלום צווישן ירושלים און אַטען, צווישן דעם שכל און גלויבן, צווישן דער וויסנשאַפט און מעטאַפיזיק", — אָט די אַלע געדאַנקען, וואָס ווערן באַהאַנדלט אויף אַזאַ קינסטלערישן און טיפסטן אופן אין די ווערטפולע ווערק פון לעוו

(סוף אויף זייט 19)

שאול גראָס

„ייִדישער אומקום און ווידערשטאַנד אין פראַנקרייך“

וועגן בוך פון פּ. מינץ (אַלעקסאַנדער)

ש א ו ל ג ר אָ ס פּ אַ ס ט ע ר, פּסעוודאָנים: ש. גראָס. געבוירן 2טן אויגוסט 1904 אין וואַרשע. געדרוקט אין „יוגנט־וועקער“, לאָדזשער „וועקער“ און „פאָלקס־צייטונג“ אין וואַרשע. מילחמה־צייט געווען אין יאַפּאַן און כינע. פון 1953 ביז 1956 הויפּט־רעדאַקטאָר פון 'אונדזער שטימע“ אין פּאַריז. היינט אין ניו־יאָרק, אַרבעט מיט אין: „אונדזער צייט“, „פרייע אַרבעטער־שטימע“, „פריינד“, „גערעכטיקייט“ און „צוקונפט“.

אין פאַרלאַג „ייִדבוך“, ביי דער געזעלשאַפט פאַר ייִדישע שולן אין אַרגענטינע, איז לעצטנס דערשינען דאָס בוך פון פּינחס מינץ (אַלעקסאַנדער): „ייִדישער אומקום און ווידערשטאַנד אין פראַנקרייך“.

אין קורצע, אָפּגעהאַקטע זאַצן שילדערט אַלעקסאַנדער די לאַגע פון פראַנקרייך אַ ריי יאָרן פאַר דער מילחמה, האַרט ערב דעם קריג און די דראַמאַטישע טעג פון דער מילחמה־צייט. ווי אין אַ פילעמבאַנד לויפן פאַר אונדז דורך יענע היסטאָרישע געשעענישן, וואָס אַ סך פון אונדז האָבן דורכגעלעבט מיטן בלוט פון זייער האַרץ. כ'מוז זיך אָפּנהאַרציק מודה זיין, אַז כ'האָב פאַר מיינע אויגן דערזען אַ צווייטן אַלעקסאַנדער, נישט דעם זעלביקן, מיט וועלכן כ'האָב אַ צייט מיטגעאַרבעט אין דער רעדאַקציע „אונדזער שטימע“ און אין פּאַריזער „בונד“.

ס'איז פאַרשוווּנדן אַלעקסאַנדער דער פּאָליטיקער, פּאָליטישער אַנאַליטיקער, האַרטער פּאַרטיימענטש, טרוקענער רעפערענט פון פּאָליטישע פראַגן. מיט אַן אומגעהייערער ליבע, מיט געפילפולע ווערטער שרייבט אַלעקסאַנדער נישט נאָר וועגן פּאַריז, נאָר, וואָס איז נאָך וויכטיקער, וועגן אירע איינוווינער, אירע מיזאמע אַרבעטער; וועגן די הייזער ווו זיי וווינען, זייערע דירות, זייערע פאַרוויילונגען ביז נאָר האַרציק איז די באַשרייבונג פונעם הויף ווו ער האָט געוווינט, די פאַרוויילונגען פון די לאַקאַטאָרן, די הילפגרייטקייט פון די פּשוטע פראַנצויזישע מענטשן. מ'האָט געדאַרפט וווינען אין דער וועלטשטאָט צו פאַרשטיין וויפל אמת ס'ליגט אין די דאָזיקע ווערטער. טיף גערירט מוז מען ווערן ווען מע לייענט דאָס קאַפּיטל „צוויי צוואות“, געווידמעט זיין ייִנגסטע שוועסטער, אַ דאָקטאָר מעדיצין, וואָס איז אומגעקומען מיט די קינדער פון דער מעדעם־סאַנאַטאָריע, אין מיעדזשעשין, לעבן וואַרשע.

די וועלט שטייט אין פלאַמען. איין לאַנד נאָכן אַנדערן פאַלט אַריין אין די הענט פון היטלערס חילות. אויף די וועגן פון אייראָפּע געפינען זיך מיליאָנען מענטשן, וואָס לויפן פון נאַציש מחבל. אויף די וועגן פון פראַנקרייך — הונדערטער טויזנטער מענטשן, וואָס לויפן, ווילן אַנטרינען פון דער נאַצישער געפאַר. צווישן זיי ייִדן פון בעלגיע, פון פּאַריז. ס'לויפן מענער, פרויען, קינדער, אַלט און יונג. מע זוכט אַ זיכער אָרט — אַ זאַך וואָס איז דאַן נישט געווען בנימצא. ס'ווערן געשילדערט די שטימונגען, געפילן און איבערלעבענישן פון די דאָזיקע ייִדן. זיי שטעלן זיך אָפּ אויף אַ ווייל אין דער אילוזיע, אַז זיי האָבן געפונען אַ זיכער אָרט. ס'דויערט אָבער נישט לאַנג און די אילוזיע פּלאַצט. אָבער ווו לויפט מען?...

מיט אַן אויסערלעכער רויִקייט, אָבער מיט אַן אינערלעכער דראַמאַטישער געשפּאַנטקייט, באַשרייבט אַלעקסאַנדער, ווי אַזוי מ'האָט זיך באַמיט (צווישן די, וואָס האָבן געפירט די רעטונג־אַרבעט פאַרן ייִדישן קינד, האָט אַ גרויסע ראָל געשפּילט זיין פרוי) צו ראַטעווען אַ ייִדיש קינד — מרים זילבערבערג פון בעלגיע, וועמענס עלטערן זענען דעפּאָרטירט געוואָרן. אין דער באַשרייבונג פון דער לאַגע פון קינד ליגט די גאַנצע טראַגעדיע, איז באַהאַלטן דער גאַנצער גרויל פון אַלע אָן אויסנאַם ייִדישע קינדער אין יענע גרויליקע טעג, ווען היטלער האָט אָנגעהויבן אונטערצושניידן און פאַרניכטן דעם יסוד פון דער ייִדישער עקזיסטענץ.

אינעם בוך פאַרנעמט בכלל אַן אָנגעזען אָרט די ברייטפאַרצווייגטע רעטונג־אַקציע, וואָס אַ ריי ייִדישע נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס

פּ. מינץ (אַלעקסאַנדער)

האָבן אונטערגענומען, צו ראַטעווען אַ וואָס גרעסערע צאָל קינדער און ייִדישע משפּחות אין דער שווייץ וואָס האָט דאַן געגעבן איר הסכם אַריינצולאָזן אַ געוויסע צאָל פּליטים. אין צוויי ריכטונגען זענען דאַן אָנגעגאַנגען די אָנשטרענגונגען פון דער בונדישער אָרגאַניזאַציע, וואָס איז געווען צעוואָרפן אין אייניקע פונקטן פון לאַנד. די צוויי צילן, וואָס דער „בונד“ האָט זיך דאַן געשטעלט, זענען געווען: הילף־טעטיקייט און ווידערשטאַנד.

די הילף־טעטיקייט האָט זיך אָנגעהויבן באַלד צומאָרגנס נאָכן אויסברוך פון קריג. די מענער זענען אַוועק אויפן פראָנט, און אַ גרויסער טייל פון דער ייִדישער באַפעלקערונג איז געבליבן אָן מיטלען צום לעבן. מע מוז נעמען אין אַכט דעם סאָציאַלן צוזאַמענשטעל פון ייִדישן ישוב, וואָס איז געווען און געבליבן ביזן היינטיקן טאָג אַן אַרבעטערישער. די הילף, וואָס איז געגעבן געוואָרן די מיטגלידער פון „בונד“ און אַרבעטער־רינג, האָט זיך מיט דער צייט אויסגעברייטערט אויף אַנדערע שיכטן פון ייִדישן ישוב. די פאָרעם פון הילף האָט זיך אויך פאַרגרעסערט. מ'האָט אָנגעהויבן מיטגעבן עסן אין אַן אייגענעם רעסטאָראַן אויף אַ נאָמען וואָס איז מיט דער צייט באַרימט געוואָרן אין פּאַריז.

די ביטערע לאַגע פון דער ייִדישער באַפעלקערונג שטעלט אַלץ גרעסערע פאָדערונגען. מ'הייבט אָן טיילן געלט־הילף, מע שיקט פּעקלעך אין די געפאַנגען־לאַגערן, טראַנספּאָרטן קיין שווייץ. ס'ווערט געפירט אַ ספּעציעלע הילף־אַרבעט צווישן דער יוגנט און קינדער. צום סוף — די סאַמע וויכטיקסטע און געפערלעכסטע אַרבעט — פאַלשע פּאַפּירן אויף קריסטלעכע נעמען, אויף כשרע פראַנצויזישע נעמען, מע זאָל זיך קענען ראַטעווען פון די רוצחישע הענט, און האָבן די מעגלעכקייט צו באַקומען שפּייזקאַרטן. די דאָזיקע אַרבעט איז געווען באַגלייט מיט אַ פּאָליטישער טעטיקייט פון אַ גאָר גרויסער באַטייטונג.

ס'זענען פאָרגעקומען אומלעגאַלע פּאָליטישע פאַרזאַמלונגען, מ'האָט געפירט אַ ברייטע פּאָליטישע טעטיקייט צווישן דער יוגנט. „אונדזער שטימע“ האָט אָנגעהויבן דערשיינען אומלעגאַל. מ'האָט אַרויסגעגעבן פון צייט צו צייט אויפרופן און צום סוף איז אין אַ שטעטל לעבן דעם אינדוסטריע־צענטער — ליאָן — אָרגאַניזירט געוואָרן אַ קאַמפּגרופּע, וואָס איז איינגעשלאָסן געוואָרן אין דער אַלגעמיין־פראַנצויזישער ווידערשטאַנד־באַוועגונג אין פראַנקרייך.

פאָרשטייער פון „בונד“ זענען געזעסן אין די ייִדישע קאָמיטעטן, וואָס האָבן אָנגעפירט מיט דער אַלגעמיינער הילף־טעטיקייט. אין פאַרלויף פון דער גאַנצער צייט איז אויף קיין מאָמענט נישט איבערגעריסן געוואָרן דער קאָנטאַקט מיט דער רעאָרגאַניזירטער אומלעגאַלער פראַנצויזישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, ווען די בונדישע אָנפירונג האָט אַרויסגעוויזן אין אַלע נייטיקע פאַלן אַ סך הילף. פאַרן „בונד“ אין פראַנקרייך זענען אויך געשטאַנען שווערע פּרינציפּיעלע פראַגן ווי למשל מיטאַרבעט מיט דער פראַנצויזישער אויפלאַגע פון ייִדנראַטן.

אין בוך ווערן אָנגערופן אַ ריי נעמען פון באַקאַנטע און אָנגעזעענע בונדישע טוער, וואָס האָבן אָנגעפירט מיט דער טעטיקייט. אַ טייל פון זיי איז לייַדער אומגעקומען אויף דעפּאָרטאַציע. ס'ווערן פאַראייביקט אַ סך נעמען פון פּשוטע חברים און חברטעס, וואָס האָבן אין פאַרלויף פון יאָרן, טאָג־טעגלעך איינגעשטעלט זייער לעבן און אַרויסגעוויזן טרייִשאַפט, מוט, מענטשלעכקייט ביי דער פאַרצווייגטער טעטיקייט, וואָס האָט אַ חוץ תּכליתדיקע הילף, געגעבן האָפענונג און גלויבן אויף בעסערע טעג.

בכדי קאָאָרדינירן די טעטיקייטן אין די פאַרשידענע פונקטן פון לאַנד זענען אין פאַרלויף פון דער צייט גערופן געוואָרן צוויי אומלעגאַלע קאָנפערענצן וואָס האָבן באַטראַכט און דיסקוטירט פראַגן פון הילף און פּאָליטיק. די דאָזיקע צוויי וויכטיקע געשעענישן ווערן אָבער אָפּגעפערטיקט מיט געציילטע ווערטער. פאַקטיש דערציילט ער כמעט גאָרנישט וואָס האָט דאָרט פאָרגעקומען און וואָס ס'איז באַשלאָסן געוואָרן. קיין פּראָטאָקאָלן האָט מען דאַן נישט געפירט, באַריכטן אָפּגעבן אויך נישט. וואָלט וויכטיק געווען, אַז אַ לעבעדיקער עדות זאָל דערציילן באַריכות וועגן דעם פאַרלויף, אַפילו ווען מע באַטראַכט זיך נישט פאַר קיין היסטאָריקער — ווי אַלעקסאַנדער דעקלערירט אין דער פאָררעדע פונעם בוך — זענען אָבער די פאַקטן היסטאָרישע, און האָבן, אָן שום ספק, געדאַרפט פאַראייביקט ווערן מיט אַלע פּרטים.

פון אַ גרויסן אינטערעס זענען די קאַפּיטלען געווידמעט דער פראַנצויזישער ווידערשטאַנד־באַוועגונג און ספּעציעל דער פראַנצויזישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. אין טייל פונקטן ווערט מיט רעכט אונטערגעשטעלט דער

(סוף אויף זייט 10)

י. ראַפּאַפּאָרט • מידע רעצענזיעס

אַריינפיר

איך לייען נאָך פון צייט צו צייט ביכער, אויך יידישע, און עס וועקט זיך אַמאָל אויך אַ האַלב־געליימטער פאַרלאַנג צו שרייבן וועגן זיי. אָבער נישטאָ נענוג ווילן גובר צו זיין די געליימטקייט.

אַט נעמט זיך שוין די האַנט ציען צו דער פעדער, צום פּאַפּיר, —עס נעמט זיך וועקן דער ווילן,— אָבער דער ווידערווילן איז שטאַרקער פאַרן ווילן. און דער ווידערווילן האָט אייזערנע אַרגומענטן, לגבי וועלכע דער ווילן בלייבט שטום.

און אַפילו ווען איך ברעך מיט געוואַלד דעם גערעכטן ווידערווילן, און דער ווילנלאָזער ווילן טריומפירט, פיל איך, אַז דער רעזולטאַט איז — מידע רעצענזיעס.

איך ווייס נישט ווי ביי אַנדערע, — ביי מיר איז די טרייבנדיקע קראַפט פון שרייבן תמיד געווען נישט נאָר דאָס געפיל פון דער גערעכטיקייט פון מיין קאַמף, נאָר אויך דאָס געפיל פון דער נייטיקייט פון מיין קאַמף.

דאָס געפיל פון דער גערעכטיקייט פון מיין קאַמף האָב איך נישט נאָר נישט פאַרלוירן, נאָר אדרבא, איך בין היינט נאָך זיכערער אין דעם, ווי ווען נישט איז פריער; כ'האָב אָבער פאַרלוירן די זיכערקייט אין דער נייטיקייט פון מיין קאַמף.

און פון דעם נעמט זיך די ליימענדיקע מידקייט; די מידקייט פון מיינע זעלטענע מידע רעצענזיעס.

אַ קליינער לעקסיקאָן...

יעקב פּאַט: „שמועסן מיט יידישע שרייבער", ניו־יאָרק.

אין דעם דאָזיקן שיין־אַרויסגעגעבענעם, גוט־געשריבענעם בוך, האָט איר שמועסן מיט פערצן פון די גרעסטע יידישע שרייבער אין אונדזער ליטעראַטור, — מיט די, וועלכע לעבן נאָך, און מיט די, וועלכע זענען אַט ערשט פון אונדז אַוועק אויף תמיד.

דאָס בוך לייענט זיך מיט אינטערעס. אַמאָל איז דער אינטערעס אַן אמתער (ווי אין געוויסע טיילן פונעם שמועס מיט לייוויקן, מיט דוויד איינהאָרן און אינעם אַריינפיר צום שמועס מיט אינגאַטאָוון), אָבער זייער אָפט איז ער אַ קינסטלעכער, געבוירן פון דער וואַרטונג: אַט וועט מען מיסתמא באַלד עפּעס הערן וועגן דער ליטעראַטור אונדזערער, וואָס איז באמת ווערט געהערט צו ווערן, — צי וועגן דעם שאַפן פון די שרייבער גופא, מיט וועלכע פּאַט שמועסט, צי וועגן דער ליטעראַטור אונדזערער, ווי אַ גאַנצער.

אַט דער אינטערעס — נאָך צוגעהאָלפן דורך דער גוט־געשריבנקייט פונעם בוך — האַלט־וואַך דעם אינטערעס, און דאָס בוך לייענט זיך שנעל, שנעל, ביז איר ענדיקט עס און איר באַמערקט, אַז איר האָט אומזיסט געוואַרט: איר זענט געלאָפן, ווי יענע אייזל פונעם משל, נאָכן מאַניערקן בינטל היי, וועלכן ער האָט סוף־כל־סוף נישט באַקומען.

צום וויינציקסטן נייננציק פּראָצענט פונעם בוך באַשטייט פון גוט־געשריבענעם לעקסיקאָן־מאַטעריאַל (מיט אַן אַדרעסבוך פון די אינטערוויוּירטע שרייבער): אַ ביסל אויסערלעכע ביאָגראַפיע, אַביסל ביבליאָגראַפיע; דאָס רעשט איז אַ סענטימענטאַלער סאָוס, אין וועלכן עס שווימען אַרום פּאַטס אָפט שטימונגפולע פּאָרטרעטן פון די שרייבער, ביי זיין באַגעגעניש מיט זיי. וווּ איז אָבער דאָס טיפערע, וואָס מען דערוואַרט פון אַזאַ בוך? וואָס באַרעכטיקט אַזאַ בוך?

יעקב פּאַט אַנאָנסירט אַפילו אין זיין פאָרוואָרט צום בוך, אַז ער האָט באַרירט סיי ליטעראַרישע פּראָבלעמען, סיי פּראָבלעמען פון אַקטועלן יידישן לעבן, אָבער דאָס וואָס מע געפינט פון אַט דעם אַנאָנסירטן מאַטעריאַל אין דאָזיקן בוך; איז אַ טראָפּפּאַרעט, נישט זעלטן אַפילו באַנאַל פּאַר צייטונג־אַרטיקלען, שוין אָפּגערעדט פאַר אַ בוך.

איך האָב ערגעץ־ווּ געלייענט, אַז דאָס בוך איז צעכאַפּט געוואָרן ווי מצה־וואַסער.

דאָ האָט געווירקט, בין איך זיכער, דאָס זעלבע געפיל פון דערוואַרטונג, ווי ביי מיין לייענען דאָס בוך. און דאָס איז דאָס איינציק־טרייסטנדיקע אין דעם: דער עולם האָט נאָך אַן אינטערעס פאַרן יידישן שרייבער, פאַרן יידישן וואָרטזאָגער; ער וויל עפּעס הערן פון אים, ער וויל עפּעס וויסן וועגן אים און פון אים, וואָס מע קאָן זיך פון אַ לעקסיקאָן נישט דערוויסן...

אָבער איצט וואָלט געווען אינטערעסאַנט צו האָבן אַ שמועס מיט די גוטע לייענער פון די „שמועסן מיט יידישע שרייבער": וואָס טראַכטן זיי וועגן די שמועסן? וועגן דעם וואָס פערצן יידישע שרייבער האָבן כמעט נישט געהאַט וואָס צו זאָגן (אַחוץ אפשר דוויד איינהאָרן און טיילווייז לייוויק), וואָס זאָל זיך דערהייבן איבער דעם ניוואָ פון אַ לעקסיקאָן?

ז. סעגאַלאָוויטשס בריוו פון תל־אביב

תל־אביב, 24/3 1946

טייערער מאַרק! דערהאַלטן דאָס בוך מיט די אונטערשריפטן. דריי בריוו פון דיר, מיטן אַרטיקל פון „פּאַריזשער צייטונג", מיט דער בקשה צו טעלעגראַפירן, מיט דער בקשה צו חברה־קדישא. דערהאַלטן פון סאַנטיאַגאָ 200 דאָלאַר מיט אַ בריוו פון ראַפּאַלאָווסקין. איך שיק צו דיר מיין דאַנק פאַר אַלץ. און דו ביי אַ גוטער ברודער און נעם צו אַ דאַנק וואָס גייט פון טיפן האַרצן. איך שיק דיר דאָ די ערשטע פאָרציע פון מיין בוך „געברענטע טריט". איך רעכן, אַז דאָס איז נישט קיין שלעכטער בוך. אַ טייל פון דעם איז געווען געדרוקט אין „אַמעריקאַנער" מיט וועלכן איך האָב ענדגילטיק איבערגעריסן. דער טייל, וואָס איז געווען געדרוקט אין „אַמעריקאַנער", איז גענצלעך איבערגעאַרבעט און איינגעשלונגען געוואָרן אין דאָס גאַנצע פון „געברענטע טריט" קאָנסט עס פאַרלייגן פאַר „די אידישע צייטונג". איך בין זיכער, אַז זיי וועלן קיין חרטה נישט האָבן. גריס דעם רעדאַקטאָר און דאַנק אים פאַר זיין פאָרשלאַג צו דרוקן ביי אים. ווייטער די מיין בוך, וואָס דו פאַרשטייסט. איך פאַרלאָז זיך אינגאַנצן אויף דיר. פאַרקויף עס ווען דו ווילסט און פאַר וויפל דו ווילסט.

פון ניו־יאָרק, פון „ציקאָ" באַקומען אַ בריוו, ווו מע באַזערט זיך אויף מיר פאַרוואָס די פּאָעמעס מיינע זענען דערשינען אין ב. איירעס און אין פּאַריז. איך בין דאָ גאָרנישט שולדיק. איך פאַרשטיי, אַז דער עיקר פאַרדריסט זיי „אַרגענטינע". ווייל זיי קאָנען אַזאַ אויסנאַבע נישט אַניאָגן. איך פיל זיי מיט, אָבער איך קאָן דאָ גאָרנישט העלפן. דאָס איז נישט מיין שולד, נאָר דיין שולד און די שולד פון אַלע חברים, וואָס האָבן צוגעהאָלפן, אַז אַזאַ פּראַכט־אויסנאַבע זאָל געבוירן ווערן. גריס זיי האַרצן. איך האָב דיר געשיקט אַ רעפּעש מיט אַ דאַנק פאַר אַלעמען. האָסטו דאָס באַקומען? איך האָב צו דיר אויך געשיקט עטלעכע פאָטאָגראַפיעס.

דיין ברודער יאַנאַס, זאָגט מען, איז שוין אין פּאַריז. אוודאי ווייסטו שוין אַז ער איז דאָרט.

האָסטו געלייענט אין יאַנואַר־נומער פון דער „ציקונפט" מיין פּאָעמע „ביים ברונעם"? און ווי געפעלט זי דיר? מע שרייבט וועגן מיר אַ סך און בריוו באַקום (איך) פון אַלע עקן וועלט ווו יידן געפינען זיך. האַרציקע בריוו, אַ סך מער האַרציק, ווי מיינע פּאָעמעס. שוין אַוועק אין רעדאַקציע מיין „איצטער". דו האָסט שוין עטלעכע מאָל צוגעזאָגט צו שרייבן וועגן זיך און האָלטסט נישט וואָרט. דיין איינציקע זינד קעגן מיר. הכלל, פאַרריכט עס!

טורקאָוו! איך וויל זיך זען מיט דיר. ברודער, פריינד, קרוב, חבר! איך וויל זיך זען מיט דיר. אין אַש איז מיין מישפּחה און די בעסטע פריינד מיינע...

דערווייל לייג איך דיר אַרויף אויפן אַקסל מיין האַנט, איך קוק דיר אין די אויגן אַריין און שיק דיר דיין פאַרדינטן דאַנק, נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל... און גאָט זאָל העלפן, מיר זאָלן זיך טאַקע זען.

גריס אַלעמען.

דאָס בוך וועסטו באַקומען אין דריי אַזעלכע קאָנווערטן. דאָס הייסט, אַז דו דאַרפסט באַקומען נאָך צוויי. איצט שיק איך דיר ביז זייט 32. זיין באַדאַרף אַזעלכע 100 אָדער עפּעס מער. דאָס וועט זיין אַ בוך פון אַ פּאָר הונדערט דרוקזייטן.

זיי געזונט, מיין נאָענטער,

דיין **ז. סעגאַלאָוויטש.** שרייב!

פון מאַרק טורקאָווס ליטעראַרישן אַרכיוו

שלמה קעלמאַנזאָן

אַ רינגעלע אין דער קייט

דערציילונג

שלמה קעלמאַנזאָן, מאָנטעווידעאָ

אין מצרים-געסל האָט זיך שטענדיק געטומלט. דער רעש האָט זיך געטראָגן פון איין עק ביזן צווייטן. ס'האָט געקאָכט ווי אין אַ קעסל. פון ווי לאַנג מע געדענקט שטייט דאָס געסל מיט די הייזקעס אַ געהויקערטס, אָן איינגעבויגנס, ווי אונטער אַ שווערער לאַסט. די פענצטערלעך זענען נידעריקע ביז די קני, אַרומבאַוואָקסן מיט גראָז, האַלב פאַרזונקען אין דער ערד ווי די מצבות אויפן שטעטלשן בית-עולם.

קיינער קאָן שוין היינט נישט זאָגן גענוי פאַרוואָס דאָס געסל האָט געקריגן אַזאַ אויסטערלישן נאָמען. טייל האָבן געהאַלטן, אַז ס'איז צוליב דעם, וואָס די יידן אין געסל האָבן געאַרבעט עבודת-פּרך, שווער און ביטער, ווי די יידן אַמאָל ביי פּרעה אין מצרים. אַנדערע האָבן געזאָגט, אַז אַמאָל, שוין לאַנג, האָט אין געסל געוווינט אַ מצרי, וואָס האָט יידן אָנגעטון צרות און מ'האָט נישט געקאָנט פּטור ווערן פון אים און אַנדערע — פּשוט דערפאַר, ווייל אין געסל איז ימש-חושך, פינצטער ווי אין אַ זאַק און אויך ווייל אין געסל טוט זיך שטענדיק חושך-מצרים...

דאָס געסל לאָזט זיך אַראָפּ אַ שמאָלס און געדרייטס, אָן אַן אַרויסגאַנג, אַז מע גייט דאָ אַריין מוז מען זיך אומקערן מיטן זעלבן וועג. אין די זומערן שפּילן זיך דאָ די קינדער אויפן מיסט באָרוועסע און אָפּגעריסענע. דאָס קליינוואַרג דראַפּעט זיך אויף די גלייכע ווענט, קריכט אויף די אויסגעבויגענע סלופּעס, וואָס שפּאַרן-אונטער די ווענט, אַז די צעהויערטע הייזער זאָלן נישט איינפאַלן. די באַשינדלטע שיפּע דעכער זענען פאַרשימלט און צעפרעסן פון אַלטקייט, באַוואָקסן מיט מאָך, גרין ווי אַ פעלד.

אַרויף-צו ביים עק מצרים-געסל איז אין אָפענעם שטיבל געזעסן אויפן שוסטער-בענקל מויער-דראַטווע און געלאַטעט אַ שוך. ער איז אַזוי אָפּגעזעסן פון באַגינען ביז אין דער שפּעטער נאַכט אַריין. ער האָט געלאַטעט די צעפּאָרענע שיך פון די גרעסטע אָרעמעלייט. יידן-קבצנים אין זיבן פּאָלעס האָבן אים געבראַכט זייערע שקראַבעס, וואָס זענען שוין געווען צום אַרויסוואַרפן, ער זאָל זיי פאַריכטן. אַז קיינער האָט זיי שוין נישט געוואָלט נעמען אין האַנט אַריין, איז מען מיט זיי געקומען צו אים. מויער-דראַטווע האָט געלייגט אַ לאַטע אויף אַ לאַטע און זיך אונטערגעזונגען אַ ניגונדל, וואָס ער ווייסט אַליין נישט פון וואַנען ס'האָט זיך צו אים גענומען. קאָן זיין געכאַפּט פון עמעצן און נאָכגעזונגען. וואָרן ווי קומט עס צו אים אויסצוקלערן אַזאַ געדריידלט און געציקלט ניגונדל? נישט אומזיסט פלעגן זיך די ייִנגלעך אין געסל אוועקשטעלן לעבן זיין שטיבל נאָכברומען און נאָכפּייפן דאָס זעלבע לידעלע. אפשר אויך צו להכעיס, זיך צו רייצן מיט אים, צי סתם אים נאָכשפּעטן. מויער-דראַטווען האָט עס נישט געאַרט. אדרבא, ס'האָט אים געטון הנאה. אָפט מאָל אפילו געווען צופרידן דערפון און נאָך גענומען אַ טאָן העכער, ביזן פאַרגעסן זיך און שפּעטער זיך אַליין פאַרשעמט, וואָס ער מאַכט זיך נאַריש מיט די קינדער.

יעדן פרייטיק גיט ער זיך אַ כאַפּ אַרויס אין מאַרק איינקויפן שטיקלעך לעדער, זוילן, טשוועקלעך. די קרעמערס אין די געוועלבלעך פון שוסטער-צודאַטן האָבן נישט געוואָלט באָרגן, און מויער-דראַטווע האָט פיינט געהאַט בעטן לאַסקעס. אויפן מאַרק האָט ער געקריגן ביליקער און אָן טובות. ווען ער האָט זיך אומגעקערט אַהיים, האָט שוין ס'ווייב זיינס זיך געהאַט אויסגעפּאָרעט מיטן צוגרייטן דעם שבת. די אָנגעצונדענע ליכט פאַרשטעקט אין די צוויי מעשענע לייכטער— האָבן אָנגעפילט די פרייטיק-צו-נאַכטיקע שטוב מיט אַביסל מאָגערע פרייד, וואָס האָט קוים געקלעקט אויף צו פאַרזיסן די שאַרפסטע גראָע וואָכעדיקייט, וואָס האָט געקלעפּט אין אַלע ווינקעלעך, ווי סמאָלע, נישט אָפּצורייסן.

מויער דראַטווע האָט זיך דערפילט אַן אַנדערער מענטש שוין בלויז דערפון וואָס ער פילט נישט מער אויף זיך דעם שווערן עול פון זיצן אויפן שוסטערבענקל. ער דרייט זיך אַרום אַ באַפרייטער פון דער שווערער פּראַצע. ברומט אונטער עפּעס אַ באַקאַנט ניגונדל, נאָר עטוואָס הייטערער, מונטערער, טאַקע מיטן זעלבן ניגונדל זאָגט ער שלום-עליכם. די קינדער, וואָס מע זעט זיי רעכט נישט אַ גאַנצע וואָך אין שטוב, זיצן אַרום טיש. די צוויי מיידלעך מיט די אויסגעצוואָגענע און פאַרפלאָכטענע צעפּלעך און דווידל מיט יאַנקעלען. זיי זיצן סטאַטעטשנע, נישט צו דערקענען אויף זיי קיין האָר פון דער לאַבוסערישקייט אין גאַס ווו זיי קערן אַ וועלט.

די מיידלעך האָבן אָפּגעפּטרט דאָס עסן אויף דער גיך און אַוועק שפּאַצירן אויף דער נעווסקי-גאַס ביז צום בריק מיט בחורים פון פּראָפּעסיאָנעלן פאַריין פון זעלבן נאָדלפאַך. און די צוויי ייִנגלעך האָבן זיך מירע געלייגט אין אַלקער שלאָפן — אויסגעבעטעט אויף דער הילצער פּאָרלאָגע.

— 2 —

מויער-דראַטווע האָט זיך אַביסל אויסגעגלייכט נאָכן עסן, ווי ער וואָלט נאָך געווען געפּילט אויף זיך דעם שווערן יאָך פון אַ גאַנצער וואָך אויף זיין אויסגעבויגענער פּלייצע. ער איז צוגעגאַנגען צום אַלמערל, וואָס איז געשטאַנען אויף דער מיזרח-וואַנט און אַראָפּגענומען פון דער פּאָליצע אַ ספרל, אַן אַלטס און פאַרגעלטס. ער האָט אָפּגעווישט דעם שטויב, און מיט אַ פּאָר ברילן פאַרלייגט מיט די ביינערנע האָלאָבליעס אויף די אויערן, אַריינגעקוקט אין ספר אַזוי לאַנג ביז ער איז אַנדרעמלט געוואָרן מיט אַ נאָזיקן כראָפּ.

שיינדעלע האָט אים רענצמאָל געשטורקעט אין עלנבויגן ער זאָל גיין שלאָפן אין אַלקער אַריין. דאָרטן איבערן ווענטל האָט מען געהערט זיך פּאָרען. דער איידעם זיינער, שמוליק דער טרעגער האָט געלייגט די קינדער שלאָפן. די פיר מיידעלעך האָבן אַרומגעוויזוועט, געלאַכט, געוואָלט יעדעס מאָל עפּעס אַנדערש, זיך צעוויינט און איינגעשטילט געוואָרן מיטן וויגליד, וואָס שמוליק האָט אונטערגעברומט ביז זיי זענען איינגעשלאָפן. ווען ס'איז שטיל געוואָרן האָט מען געהערט גיטעלעס קרעכצן. זי איז שוין געווען אין די הויכע חדשים, אַט באַלד געלעגן צו ווערן מיטן פינפטן קינד. מ'האָט זיך נאָך דאָרט לאַנג געפּאָרעט און באַוועגט מיט שווערע טריט הינטערן ווענטל.

צומאָרגנס נאָך דער שבתדיקער סעודה האָט זיך שיינדעלע, מויער-דראַטוועס ווייב, געקליבן צו גיין צוגאַסט צו איר מומע רחלע וואָס האָט געוווינט אין עק שטאָט און געלעבט פון קיצבה. זי האָט זיך אָנגעטון דעם שוואַרצן אויסגעהאַפּטענעם זיידענעם שאַל, אַן אָפּגעטראָגענעם שוין, מיט צעשעקעטע זיידפּעדעס, אָבער נאָך מיט אַ גלאַנץ, וואָס האָט דערמאָנט די צייט ווען זי האָט אים געקריגן ווי אַ דרשה-געשאַנק צו איר חתונה מיט מויער-דראַטווע פון אירער אַ באַלעבאָסטע ווו זי האָט געאַרבעט אַ סך יאָרן.

מיט געמיטלעכע טריט האָט זיך שיינדעלע געלאָזט גיין צו דער טיר. זי האָט מיט צוויי פינגער געגעבן אַ וויש די מזוזה און צוגעלייגט די שפּיץ פינגער צו די ליפּן. איבערטרעטנדיק די שוועל האָט זי נאָך געגעבן אַ כאַפּ אַ בליק צום אַלקער. פון יענער זייט ווענטל איז געווען שטיל — נאָך נישט אַזוי געשווינד! — האָט זי ביי זיך געטראַכט און אַ באַרויקטע זיך געלאָזט גיין צום שבתדיקן גאַסנבימן. נאָר ווען זי איז שוין געווען אויף דער אַנדערער זייט טיר, האָט איר ס'האַרץ פאַרט געזאָגט, אַז זי זאָל נאָך אַמאָל אַ קוק געבן צו דער טאָכטער. עפּעס האָט זיך איר די שטילקייט אויסגעוויזן פאַרדעכטיק, ווי געווייגלעך אַ שטילקייט פאַר אַ שטורעם. זי האָט זיך צוריקגעקערט אויף די שפּיץ פינגער, אָפּגעלענט די טיר פון אַלקער און זיך איינגעהערט אַ ווייל: — וואָס איר קאָן איינפאַלן צו טראַכטן... יענע האָט נאָך אפילו נישט אין זינען צו „האָבן". זי האָט צוריק צוגעשפּאַרט די טיר, זיך פאַריכט דעם שאַל אויפן קאָפּ און גענומען דעם וועג צום אַרויסגאַנג. און אַזוי עפענענדיק די טיר, האָט זיך צו איר פלוצים דערטראָגן אַ הויך געקרעכץ באַגלייט מיט קורצע אָפּגעהאַקטע קוויטשלעך. שיינדעלע, אַזוי ווי זי וואָלט עס פאַרגעפילט, האָט באַלד אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם שאַל מיטן זשאַקעטל און אין איין אָטעם איז זי אַריינגעלאָפן צו איר טאָכטער גיטעלע אין אַלקער אַריין.

— 3 —

אין מצרים-געסל איז געוואָרן לעבעדיק: מויער-דראַטוועס עלטסטע טאָכטער גייט צו קינד! ס'האָבן זיך געעפנט טירן. ס'האָט גענומען לויפן פון אַלע זייטן. צום ערשט שטיל, איינגעהאַלטן, נאָכער האַסטיקער און טומלדיקער. ס'האָט נישט לאַנג געדויערט און די ווייבער פון געסל האָבן גענומען אָנטראָגן זאַכן, געקומען אַרויסהעלפן מיט עפּעס וואָס. מ'האָט געבראַנגט אַ פּאָר ווינדעלעך, אַביסל איינגעמאַכטס, שטיקלעך לייוונט פון צעריסענע ליילעכער. גאָט צו דאַנקען! פעלטשע די קרומע, די אָפּגעטרעטן האָט געהויבן די הענט צום הימל:

— איבערגעקומען בשלום! —האָט זי איבערגעגעבן די בשורה-טובה דעם געזעמל ווייבער— געלויבט דער באַשעפער, ער האָט שמוליק דעם טרעגער געגעבן אַ זון! פיר מיידן איינס נאָך דאָס אַנדערע און איצט אַ זון, אַ יונגאַטש! גייט אַריין, ווייבער, ווינטשט גיטעלען מזל-טוב! — איז פעלטשע די קרומע אָפּגעטרעטן פון דער טיר און פריי געמאַכט דעם וועג פאַר די נייגעריקע ווייבער פון געסל, וואָס האָבן שוין געוואָלט זען ווי די קימפּעטאָרין זעט אויס נאָכן האָבן.

— 4 —

שמוליק איז רענצמאָל נישט געווען אין דער׳ חיים. ער האָט געאַר-

(סוף אויף זייט 10)

א רינגעלע אין דער קייט

(סוף פון זייט 9)

בעט ביי דער באן. געשלעפט פון די וואגאנען שווערע זעק אויף די וועגענער ארויף, און נישט געפילט צומאל קיין שווערקייט פון דער משא. עפעס האט אים דאס הארץ אונטערגעזאגט אזוינס וואס האט אים געגעבן א נייעם כוח צום לעבן. א יינגל! ווי גליקלעך וואלט ער געווען, שמוליק! ער מעג דאך אויך האבן אביסל פרייד אין זיין פארביטערט לעבן. א יינגל! ס׳גייט אים נישט אין דעם, וואס א מויד איז א מויד, מע דארף צו איר האבן א גרויסע הילף און א סך געלט. ניין, נישט אין דעם גייט עס אים. צו וואס דארף ער קלערן וואס שפעטער וועט זיין? אפשר וועט גאר קומען אזא איבערקערעניש אויף דער וועלט, אז מע וועט נאך די מיידלעך דארפן צוצאלן. ס׳גייט אין עפעס ערנסט. זיין נאמען זאל בלייבן. א יורש פון זיין נאמען. ווען ער וועט שוין לאנג נישט זיין וועט נאך ווו אויף דער וועלט ארומגיין זיין נאמען. זיין נאמען — דאס איז ער אליין...

שמוליק האט פון ווייטן געזען ליפן דווידלען און פארשטאנען אז עפעס נייעס האט געמוזט געשען. ער האט גיך, אונטערשפרינגענדיק, אפּגעלייגט דעם שווערן זאק תבואה אויף דער ערד ביים אפענעם שפייכלער און אין גאנצן א פארשטויבטער זיך געלאזט לויפן אנטקעגן:

— וואס איז געשען? — האט אים שמוליק געפרעגט א צעטומלטער.

— א יינגל! — האט דווידל אויסגעשריגן א פארסאפּעטער.

שמוליק איז שוין נישט צוריקגעגאנגען צו די וואגאנען, ווי ער וואלט אינגאנצן פארגעסן אין זיי. ער האט זיך אפּגעקלאפּט אביסל פונעם גערדיכטן שטויב און אייליק גענומען דעם וועג אויף אהיים. ער האט געשטעלט גיכע און לאנגע שפּריזן, אז דווידל האט קוים געקאנט מיטהאלטן מיט די טריט. ווי זומער־פייגעלעך האבן די געדאנקען געפלאטערט ביי שמוליקן איבערן גאנצן וועג. זיין פאמיליע־נאמען וועט נישט אונטערגיין. שמוליק גוטמאן וועט בלייבן ווייטער, אויך נאך אים וועלן זיך ציען די גוטמאנס. ס׳איז איצט צוגעקומען נאך א גוטמאן, נאך א רינגעלע אין דער דורותדיקער קייט פון זיין מישפּחה.

— 5 —

גיטל, די קימפּעטארין, איז געלעגן א בלייכע אויפן קלאָרווייסן געלעגער, און קוים צו דערהערן ארויסגעשעפּטשעט:

— א זון, א זון. כ׳דאנק דיר, גאטעניו, פאר דיין געשאנק. האסט פארנומען מיין געבעט, האסט מיר צוגעשיקט א זון...

שיינדעלע האט אויפגעלעבט, זי האט זיך געהאט ביי וואס צו פארען. זי איז ארומגעגאנגען מיט פארשארצטע ארבל. בסדר געלאפן אין קיך. דא נאך א שיסל הייס וואסער, דא נאך א פריש לײלעך און ווינדעלע. דאס פנים אירס האט געשיינט פון גדולה. דאס ערשטע אייניקל, און א יינגל דערצו. געלויבט זיין ליבן נאמען דערפאר.

מויער־דראטווע איז געשטאנען א צעמישטער ביי דער אפענער טיר פון אלקער, ווי ער וואלט נישט געוואגט אריינצוגיין אינעווייניק, ווו מע דארף זיין געהיט מיט א ריר, מיט א באוועג, ווי ביי א פּיצעלע קינד:

— נא דיר א מאן. ס׳ווייב האט געהאט א קינד און ער האט נישט קיין צייט אהיימצוקומען אין שטוב אריין, א קוק געבן, וואס די קימפּעטארין מאכט, וואס זי האט געהאט... א יינגל צי א מיידל... ער וואלט דארט גאנצע טעג אפּגעלעגן ביי די וואגאנען... מע וואלט נאך געקאנט מיינען מי־יודע וויפל ער פארדינט עס דארט ביי דער באן... מע דארף דא עפּעס טון... שיר־המעלות אויפהענגען אויף די ווענט... ס׳פעלט וואס צו טון ביי א קימפּעטארין אין שטוב...

— רעד שוין נישט אזוי פיל — האט זיך שיינדעלע ווי אפגעריסלט פון זיינע וואכעדיקע טענות־ומענות — כ׳האב דאך געשיקט דווידלען נאך אים. ער וועט מיסתמא באלד אנקומען. ס׳איז דאך א שטיק וועגס פון דער באן. גערוועט עס אזוי לאנג. גיי בעסער שטעל צו אנצוווארעמען ס׳ביסל געקעכץ, די קינדער האבן נאך נישט געגעסן פון דערפרי אן. אט גייען זיי שוין טאקע, כ׳הער שוין די מיידלשע געלעכטערס אינדרויסן.

באלד זענען אנגעקומען די צוויי מיידלעך, די נייטארינס. אין שטוב איז געווען טומלדיק. די מיידלעך זענען געקומען הונגעריק. זיי האבן זיך צוגעכאפּט צום עסן און אייליק זיך געגרייט צו גיין צוריק צו דער ארבעט, גלייך ווי ס׳וואלט גארנישט געשען. מויער־דראטווע איז שוין איצט צוריק געזעסן אויפן שוסטער־בענקל, ווייטער געלאטעט שיך און אונטערגעברומט זיין ניגונדל, אט דאס שטענדיקע ניגונדל, וואס באגלייט אים ביים לאטען די צעריסענע שיך, ווי א שיין, וואס מאכט העלער די ארומיקע גראקייט און וואכעדיקייט.

מיט אמאל האט זיך געגעבן א פראל־אויף די טיר, שמוליק פרעגעריז אריינגעקומען א צעשטראלטער, ווי א ליכטשטראם וואלט מיט אים געקומען. די שטוב האט אויף ס׳ניי אויפגעלעבט מיט זיין פריידיקן אויסגעשריי:

— טאקע א יינגל! לאמיך אים אנקוקן, דעם בחורעץ! לאמיך זען דעם נייעם גוטמאן! דעם קדיש מיינעם!

און מיט איינגעהאלטענע שריט האט ער זיך געלאזט גיין צו דער טיר פון אלקער, ווו ס׳ווייב זיינס גיטעלע ליגט אין קימפּעט מיטן ערשטן יינגל, דעם בן־זכר, זיין בכור.

טרויער־אקאדעמיע נאך שלום אש

דער שרייבער־פאריין, קולטור־קאמיסיע ביי דער קהילה׳ ייווא און קולטור־ליגע ,,ש. מענדלסאן״, האבן ארגאניזירט אן אזכרת־אוונט צו די שלושים פון שלום אש אונטערן פארזיץ פון לעאן האלפערן מיטן אנטייל פון: יעקב באטאשאנסקי און יואל גאק. שלמה זיטנער האט פארגעלייענט שלום אשס דערציילונג ,,יתגדל ויתקדש״.

אנדענק־אוונט צו די שלושים פון בנימין סקודיצקי

צו די שלושים פון בנימין סקודיצקי ע״ה האט דער שרייבער־פאריין דורכגעפירט אן אנדענק־אוונט אונטערן פארזיץ פון לעאן האלפערן׳ וואס האט געהאלטן דאס אריינפיר־ווארט. מיט טרויער־רעדעס האבן זיך באטייליקט: עליע ווערבלון, שמאי גרינבערג׳ לעאן שווארץ און יואל גאק. דעם ליטורגישן טייל האט אויסגעפירט דער חזן אסט.

אויסשטעלונג צו דער ערשטער יארצייט פון רפאל מאנדעלצווייג

צו דער ערשטער יארצייט פונעם קינסטלער־פּליט רפאל מאנדעלצווייג׳ וועמענס מצבה איז אפּגעדעקט געווארן אין בוענאס־איירעס, האט דער ישראל־אורוגווייער קולטור־אינסטיטוט איינגעארדנט אן אויסשטעלונג פון די פארבליבענע בילדער׳ צייכענונגען און סקולפּטורן.

געפייערט עליע ווערבלונס ,,אלעמענס וועלט״

צום דערשיינען פון עליע ווערבלונס בוך לידער און פּאעמען ,,אלעמענס וועלט״ האט דער שרייבער־פאריין איינגעארדנט אן אוונט אונטערן פארזיץ פון יואל גאק׳ מיט אפּשאץ־ און באגריסווערטער זענען ארויסגעטרעטן: יואל גאק׳ שלמה זיטנער׳ א׳ציק ווײנשענקער׳ לעאן האלפערן׳ שלום סטאראשעווסקי און נח צוקערמאן׳ לעאן שווארץ האט פארגעלייענט א לענגערע באגריסונג פון בנימין סקודיצקי ע״ה. דאס שלוסווארט האט געהאט דער מחבר׳

,,בויערס און מיטבויערס״ פון איציק ווײנשענקער

אין פארלאג ,,זריעה״ איז דערשינען דאס בוך ,,בויערס און מיטבויערס פון יידישן ישוב אין אורוגוויי״׳ געזאמלט און רעדאקטירט פון איציק ווײנשענקער, מיט א הקדמה פון י. י. אוזראעלסאן און איינלייטונג פון מחבר׳ ס׳קומען אריין אן ערך 600 ביאגראפיעס פון אורוגווייער תושבים פון אלע שיכטן און קרייזן.

דאס בוך׳ וואס איז ארויסגעגעבן אין שייכות מיט די 50 יאר געשיכטע פון יידן אין אורוגוויי׳ מאכט א גוטן איינדרוק סיי אויסערלעך גראפיש סיי מיט דער באשיידנקייט׳ איינגעהאלטענער פּראפארץ און געצוימטקייט פון די ביאגראפיעס, — אן איבערגעטריבענע שבחים און סופּערלאטיוון׳ — וואס ס׳ווייזט אויפן ערנסטן צוגאנג צו דער מיפולער ארבעט פונעם מחבר׳

פון די ביאגראפיעס פון די מער אקטיווע קולטור־ און כלל־טוער איז צו זען, אז דער מחבר האט נישט נאר קאנטראלירט׳ נאר אויך דערגאנצט די צוגעשטעלטע מאטעריאלן׳ אדאנק וואס מיר באקומען א ברייטערן באגריף וועגן דער אנטוויקלונג און וווקס פונעם ישוב — קולטוריש׳ גייסטיק און געזעלשאפטלעך׳

שושנה גור־קאסיאק
ערב־שבת

דער ערב־שבת שטייט שוין אויף דער שוועל.
צונאסט וועט באלד די מלכה שבת קומען.
דער טאג פארמאכט זיין אויג. עס פלאמען העל
אין הימל — פייערראיט — בוקעטן בלומען.

די מלכה שבת שוועבט מיט וואלקנטרעפּ
אראפּ פון הויכן הימלישן קופּאל.
ווי קרענץ פארפלאכטן אויפן קאפּ די צעפּ —
די זעלבע שבת־מלכה פון אמאל...

עס צינדט דער הימל אן די שטערנליכט,
דער שבתדיקער טיש איז שוין געגרייט.
און אויף מיין באבעס מיד און בלייך געזיכט
גייט־אויף אין ראזן שיין די שבת־פרייד.

יידיש: מ. ג.

מאנטעווידער אפּטייל
רעדאקטירט פון יואל גאק

א. גאָלאָמב

„דער האָלץ-אינדוסטריאַל"

יאָרבוך 1956 — בוענאָס איירעס

אַלע מאָל, ווען איך באַקום דעם גרויסן און דיקן יאָרבוך „דער האָלץ־אינדוסטריאַל" פון אַרגענטינע, וועקט זיך ביי מיר אויף אַ באַזונדער דרך־ארץ פאַר יענע יידישע האָלץ־פאַבריקאַנטן, וואָס גיבן אַרויס שוין זעכצן יאָר אַזאַ פיין זאַמלבוך.. איך זאָג פיין סיי אויסערלעך און נאָך מער לויט זיין אינהאַלט.

דער פאַרוואַלטונג פון „האָלץ־ און אייזן־אינדוסטריאַלן" קומט אַנערקענונג פאַרן גוטן יידישן קולטור־ווילן, און ס'קומט אַ דאַנק דעם פריינד סאַפּאָזשניקאָוו פאַר דער גרויסער מי און אַרבעט וואָס ליגט אינעם צונויפזאַמלען, אָפּקלייבן און רעדאַגירן אַזאַ גרויסן מאַטעריאַל.

אינעם נייעם בוך זענען פאַראַן כמעט זעכציק זייטן פאַך־ליטעראַטור. דרייצן טוער פון פאַריין שרייבן וועגן ענינים פון קאָלעקטיוו: וועגן קרעדיט, דערגרייכונגען פון דער אינסטיטוציע, יונגע טוער, די זין פון די פאַבריקאַנטן, האָלץ און האָלצקונסט וכדומה אַזעלכע פאַך־פּראָבלעמען. צום סוף קומט אַ מין פעליעטאָן „אַ קאָנקטורקע" פון דער סעריע „מעשׂיות פון אַן אַלטן סטאָליער". דער מחבר, יעקב פּלאַטיצקי, איז קענטיק אַ גאַנץ פיינער און געניטלעכער שרייבער. דער עיקר אָבער איז פאַר מיר געווען דער אָפּטייל ליטעראַטור און פּובליציסטיק פון 230 זייטן מיט 24 שרייבער און דיכטער פון דער גאָרער יידישער וועלט — וואָס איז אַזוי קליין געוואָרן!

פון די עסייען האָט אויף מיר געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק ג. סאַפּאָזשניקאָווס פּסיכאָאַנאַליטישע אָפּהאַנדלונג איבער שלום אַש. דאָס איז דער צווייטער טייל פון דער אַרבעט. איך ווייס, אַז דער ערשטער טייל, געדריקט פאַראַיאָרן, איז שטאַרק געפעלן געוואָרן אַשן ע"ה. ער האָט געוואָלט זען די גאַנצע אַרבעט, און זי איבערזעצן אויף ענגליש אויך פאַר נישט־יידישע לייענער זיינע.

מיר האָבן אַ סך יידן־פּסיכאָלאָגן, אָבער יידישע פּסיכאָלאָגן האָבן מיר אַזוי ווייניק! אַ פּסיכאָלאָגישן צוגאַנג צו יידישער ליטעראַטור האָבן מיר דאַכט זיך נאָר ביי ג. סאַפּאָזשניקאָוון. מיר דאָ — און נאָך מער — אין די שטאַטן, זענען געווינט צו האַלטן פּסיכאָלאָגיע פאַר אַן „אַלגעמיינעם" געביט: נישטאָ און ס'דאַרף נישט זיין קיין יידישער צוגאַנג צו פּסיכאָלאָגיע. ווען איך האָב מיט יאָרן צוריק פּלאַנירט דעם ערשטן יידישן סעמינאַר אין מעקסיקע, האָב איך געהאַט אַ שמועס מיט אַ ניו־יאָרקער יידישן קולטור־טוער:

— פּסיכאָלאָגיע? וואָס דאַרפט איר פּסיכאָלאָגיע? דאָס קאָנען זיי דאָך האָבן פון דער אַלגעמיינער שול.. דאָס איז דער צוגאַנג. סאַפּאָזשניקאָווס אַרבעט ווייזט אָן איבעריק מאָל ווי פאַלש אַזאַ צוגאַנג איז.

דער יידישער היסטאָריקער, באָלעסלאַוו לעווין, וואָס האָט זיך ספּעציאַליזירט אויף דער געשיכטע פון דער אינקוויזיציע און שוין געגעבן אַ גאַר וויטאַלן צושטייער אויף דעם געביט, גיט דאָ אַ גרעסערע וואָגיקע אַרבעט „אַ דאָקומענט וועגן גרעסטן אינקוויזיציע־פּראָצעס אין אַמעריקע".

די אַרבעט זיינע ווידמעט דער פאָרשער „דעם געערטן קאָלעגע, מר' יצחק בן־צבי, דעם נשׂיא פון מדינת־ישׂראל, פאַר זיין אינטערעס צום מחבר'ס פאָרשונגען". איך מיין אָבער, אַז יעדער אינטעליגענטער ייד האָט און דאַרף האָבן אַ גרויסן יידישן און מענטשלעכן אינטערעס פאַר אַזעלכע פאָרשונגען. עס וואָלט געווען געווונטשן, אַז די אַלע אַרבעטן פון באָלעסלאַוו לעווין וועגן דער אינקוויזיציע זאָלן אַרויסגיין אין אַ באַזונדער בוך. דאָס וואָלט זיכער געווען אַ וויכטיקער צושטייער צו אונדזער ליטעראַטור.

יעקב באָטאָשאַנסקי איז פאַרטראָטן מיט גאָר אַן אינטערעסאַנטער אָפּהאַנדלונג וועגן פּרצן און אחד־העמען; א. גאָלאָמב, וועגן דער דעגראַדאַציע פון יידישן געדאַנק אין אַמעריקע; נ. ב. מינקאָוו, וועגן אַ פּיאָנער פון יידישער דיכטונג אין אַמעריקע; יחיאל האָפער, וועגן משה לייב האַלפּערין. מיט לידער זענען פאַרטראָטן משה קנאַפּהייס, יעקב פרידמאַן, אריה שמרי, ל. פיינבערג, נ. גאָטליב א"אַנד.

פון זכרונות דאַרף דערמאָנט ווערן אַ גרעסערע אַרבעט פון י. יאַנאַסאָוויטש „מיינע באַגעגענישן מיט דוד האָפּשטיינען", און שלמה ראָזענבערגס „צען יאָר מיט שלום אַשן".

מיט איין וואָרט — ס'איז אַ מין כל־בו, אַ ליטעראַריש זאַמלבוך פון גאָר הויכן ווערט. און אַז מע דערמאָנט זיך ווידער, אַז די זאַמלונג איז אַרויסגעגעבן נישט פון קיין ספּעציעלער קולטור־אָרגאַניזאַציע, נאָר פון אַ פּראָפעסיאָנעל־עקאָנאָמישער, פון אַ פאַריין פון יידישע מעבל־פאַבריקאַנטן, דאַרף מען נאָך אַמאָל איבערחזרן, אַז ס'קומט זיי אַ גרויסן יישר־כוח. מיר איז נישט באַקאַנט נאָך אַ צווייטער אַזאַ פאַרבאַנד אין דער גאַנצער יידישער וועלט.

און אפשר טאַקע, — און אפשר וואָלטן זיך יידישע בענקי, יידישע פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס, פאַרבאַנדן, האַנדל־קאַמערן, פּראָפעסיאָנעלע און קאָמערציעלע פאַריינען, זיך אָפּגעלערנט פון די אַרגענטינער יידישע פאַבריקאַנטן און אַריינגענומען קולטור־אַרבעט אין זייער געביט? — הלוואי.

מרדכי בערנשטיין

אין „פּרדס" פון יידישן פאָלקלאָר

צו דער 20סטער יאָרצייט פון י. ל. כהן

פאָלקסלאָר — די פאָרשונגען וועגן דער אַנאָנימער דורות־לאַנגער פאָלקסשאַפונג — פאַרנעמט ביים היינטיקן טאָג איינעם פון די וויכטיקסטע ערטער אין די וויסנשאַפטלעכע פּראָגראַמען פון אַלע פעלקער. אויב אָבער אומעטום פאַרנעמט זיך דערמיט די מלוכה, אָפיציעלע אינסטיטוטן, אקאַדעמיעס און קאַטעדרעס, איז דער יידישער פאָלקלאָר אָנגעוויזן אויף דער מיפּולער סיזיף־אַרבעט פון יחידים־וואָלונטירן.

דער יידישער פאָלקלאָר איז דער אָריגינעלסטער פון אַלע אַנדערע צוליב דער צעשפּרייטקייט פון אונדזער וועלטפאָלק, וואָס האָט אין זיינע פאָלקסשאַפונגען איינגעזאַפּט זייער פיל פון זיינע מיטוווינער; אויך צוליב דער פיל־שפּראַכיקייט פון דער סביבה אין וועלכער אונדז קומט אויס צו לעבן און שאַפן.

איינער פון די אַקטיווסטע פאָרשער פון יידישן פאָלקלאָר איז געווען יהודה־לייב כהן, וועמענס 20סטער יאָרצייט פאַלט טאַקע היי־יאָר אויס. (געשטאָרבן אין ניו־יאָרק דעם 3טן אַפּריל 1937). וועגן זיינע אויפטוען אויפן געביט פון שטודירן די יידישע אַנאָנימע פאָלקסשאַפונג איז אַ סך געשריבן געוואָרן. מיט 5 יאָר צוריק האָט דער ייוואָ אין ניו־יאָרק אַרויסגעגעבן זיינס אַ באַנד שריפטן „שטודיעס וועגן דער יידישער פאָלקסשאַפונג", צונויפגעשטעלט פון מאַקס וויינרייך.

איצט צום 20סטן יאָרצייט האָט דער ייוואָ, ווידער אונטער דער רעדאַקציע פון מאַקס וויינרייך, אַרויסגעגעבן י. ל. כהנס אַ בוך „יידישע פאָלקסלידער מיט מעלאָדיעס". די דאָזיקע זאַמלונג איז פון די גרעסטע וואָס ס'איז ביז היינט ביי יידן אַרויסגעגעבן געוואָרן. די 560 יידישע פאָלקסלידער וואָס קומען אַריין אין בוך זענען געטיילט אין 14 פאַרשידענע אָפּטיילן: באַלאַדעס; ליבע־לידער; מאַנצלידער; חתן־כלה־ און חתונה־לידער; אַרבעטער־לידער; רעליגיעזע לידער; פּורים־לידער און אַנדערע. צו העכער 200 פון די לידער זענען פאַראַן די נאָטן. ס'זענען אויך אָנגעגעבן די ערטער פון וואַנען די לידער שטאַמען און אַ געאָגראַפישע מאַפּע. זייער רייך איז דער טייל הערות, וואָס פאַרגלייכט די פאַרשידענע נוסחאות מיט אַנדערע אויסגאַבעס פון יידישע פאָלקסלידער און אָפט מאָל אויך מיט ענלעכע וואַריאַנטן פון פאָלקסלידער ביי אַנדערע פעלקער. פון גאָר באַזונדערער וויכטיקייט איז דער „דין־וחשבון" פונעם צונויפנעמער מאַקס וויינרייך, וואָס גיט אַ וויסנשאַפטלעכן אַנאַליז פון די אַריינגענומענע 560 לידער אין בוך.

וויינרייך גיט איבער ווי אַזוי ס'איז צונויפגעשטעלט געוואָרן דער אינווענטאַר פון די 560 לידער — פון וואַנען זיי זענען אַלץ צונויפגעקליבן געוואָרן, וועגן סדר און קלאַסירונג פון די לידער. דער צונויפשטעלער האָט געהאַט אַ גאַנצע ריי פּראָבלעמען: קעפּלעך צו די לידער; וועגן די טעקסטן; געאָגראַפישע לאָקירונג; דיאַלעקט און אָפּשטאַם; נאָטן און אַנדערע פראַגן.

אין דאָזיקן דין־וחשבון איז דאָס לעצטע קאַפּיטל געווידמעט די אַרבעט וואָס וואַרט. אין אַריינפיר זאָגט זיך: „דער איצטיקער בולדיקער באַנד, מיט זיין לייכט־צוטריטלעכער פּרעזענטאַציע פון כהנס לעבנס־אַרבעט, קאָן שפּילן אַ קולטור־היסטאָרישע ראָל. דאָ איז אַ לויטערער קוואַל. פון דאַנען קאָנען שעפּן די נייע אויפדעקערס און אינטערפּרעטאַטאָרס פונעם חן, קלונגשאַפט און עלעמענטאַרער פּאָעזיע פון יידישן פאָלקסליד".

מיר האָבן אָט־די שורות וועגן נייעם וויכטיקן באַנד, וואָס באַרייכערט אונדזערע שטודיעס וועגן יידישן פאָלקלאָר, אָנגעהויבן מיט דער פעסטשטעלונג, אַז די דאָזיקע טעטיקייט ווערט ביי אונדז געטאָן דורך וואָלונטירן־יחידים און אינסטיטוציעס. יעדער יחיד קאָן אָבער זיין אַ שותף צו דער גרויסער אַרבעט דורך אַנטקעגנקומען די ווענדונג פון צונויפשטעלער פון דערמאָנטן באַנד. ער זאָגט עס טאַקע: „יעדער איינער קאָן דערביי צולייגן אַ האַנט".

צווייטע סצענע פון ערשטן אקט

(די פינף בטלנים באַווייזן זיך ווידער אויפן שוועל פון קלויז).

ר' מענדל וויטעבסקער: ס'איז געווען אַ גרויסער טעות צו פאָרן אַהער. כ'הייב ערשט איצט אָן איינצוזען אַז ר' שלמה קאַרלינער איז געווען גע־רעכט.

דער רבי (ברומט אונטער אַ ניגון).

(פון דערווייטנס ביים שוועל פון קלויז)

1טער בטלן (הירזשעט מיט אַ געלעכטער): וועט איר שוין, כ'האָב געוווּסט, אַז דער גאון וועט זיי נישט אויפנעמען, כי־כי־כי!

ר' בער (שטיל): דאָס זענען די בטלנים פון גאונס קלויז. לאָמיר זיך צוהערן צו דעם וואָס זיי זאָגן.

3טער בטלן: פאַרוואָס ביסטו פריער געווען אַזוי זיכער וואָלט איך געוואָלט וויסן?

1טער בטלן: דו ווילסט טאַקע וויסן? — וועל איך דיר זאָגן, צוליב דריי זאַכן: ראשית, האָט עס מיר געזאָגט ר' מרדכי, ער איז אַ גאַנצער בן־בית ביים גאון, שנית, איז דער גאון ערשט מיט אַ שעה צוריק אוועקגעפאָרן.

2טער בטלן: ער איז ערשט מיט אַ שעה צוריק אוועקגעפאָרן?

1טער בטלן: אָט דאָס וואָס כ'זאָג דיר, ערשט מיט אַ שעה צוריק איז ער אוועקגעפאָרן!

3טער בטלן: וווּ איז ער געפאָרן?

1טער בטלן: פרעגסט מיך שוין ווידער? ס'איז אַ סוד, האָב איך דאָך דיר געזאָגט, אַ סוד!

4טער בטלן: דאָס איז שנית, און שלישית?

1טער בטלן: שלישית, האָב איך געהאַט אַ האַנט אין אַלעם.

3טער בטלן: דו? ווער מיינסטו, ביסטו רעדן?

1טער בטלן: ס'פאַרדריסט דיך, העט? אַלזאָ דיר אויף צופּיקעניש האָב איך געהאַט אַ האַנט אין דעם אַלעם.

3טער בטלן: אין אַלעם וואָס?

1טער בטלן: ר' מרדכי האָט מיר געגעבן איבער־צוקוקן אַ פּאַק מיט חסידישע ספרים און ער האָט מיר געהייסן, אַז איך זאָל זיי אויסטייטשן אַזוי, אַז ס'זאָל מיינען אפּיקורסות און איך זאָל עס אים געבן און ער וועט עס צושטעלן דעם גאון.

2טער בטלן: אויב אַזוי, האָב איך געהאַט דערין נאָך מער האַנט ווי דו. איך האָב בפירוש צוגע־שריבן צו די ספרים גאַנצע אפּיקורסישע שטעלן. על פּי רוב האָב איך עס געטון צום ספר „תניא“.

דער רבי (שטיל): איר הערט!

3טער בטלן: אַזוי! ביסטו, הייסט עס, אויך אַ גאַנצער „יאַ טעביע דאָס“ ביים גאונס מקורבים?

1טער בטלן: יאָ, און אויב עס געפעלט דיר נישט האָסטו אַ ברירה.

3טער בטלן: ווער זאָגט דען, אַז ס'געפעלט מיר נישט? אדרבה!

1טער בטלן: איר ווייסט וואָס נאָך ר' מרדכי האָט מיר געזאָגט? ער האָט מיר געזאָגט, אַז אין דער לעצטער מינוט, אויב דער גאון וועט זיי נאָך אַלץ וועלן אויפנעמען, וועלן זיי אָנשיקן אויף איב זיין מאַמע און זי וועט אויף אים גוזר זיין בגזירת כיבוד אם, אַז ער זאָל זיי נישט אויפנעמען, אַז

4טער בטלן: און זיי וועלן אַהיימפאָרן מיט גאָר־נישט?

5טער בטלן: מיט אַ נאָז!

1טער בטלן: זיי פאָרן נאָך נישט אַהיים! מע וועט זיי נאָך פריער צעברעכן די ביינער אויך. איר וועט זען!

ר' בער (שטיל): הערט! הערט!

2טער בטלן: כ'האָב געהערט זאָגן, אַז זיי האָבן אַרומגערינגלט דעם גאַנצן שולהויף מיט זייערע מענטשן, מיט אַ קייט פון יונגע חסידים.

1טער בטלן: מיר לאַכן זיך אויס פון זיי! אונדזע־רע קצבים־יונגען און בעלי־עגלות זענען שטאַרקער פאַר זיי! בלוט וועט זיך נאָך היינט דאָ גיסן!

ר' מענדל וויטעבסקער (שטיל): בלוט! נו?

4טער בטלן: איך וואָלט נישט געוואָלט, אַז ס'זאָל זיך גיסן בלוט. אָבער אַביסל אָנלערנען זיי דרך־ארץ וואָלט נישט געשאַדט!

5טער בטלן: איך וואָלט נאָר געוואָלט איין זאַך: אָנכאַפּן זייערע פירער, דעם ליאָזשנער מגיד ביי זיין לאַנגער באָרד און זי אַרויסרייסן ביסלעכווייז, האָר ביי האָר. קיין גרעסערן פאַרגעניגן קאָן איך זיך גאָר נישט פאָרשטעלן!

דער רבי (ציט זיך ביי דער באָרד, שטיל): איר הערט וואָס זיי זאָגן דאָרטן?

(ר' מאיר רפאלס, ר' משה מיזליש און ר' חנוך־העניך שיק קומען צוריק מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ. די בטלנים לויפן אַריין).

צבי כהן — דער רב[...]

דראַמע אין דריי אקטן

מאַרעק האַלטער — דער מאָלער

נחמן ליסט

תל־אביב — פּאַריז

נ. ליסט (נחמן ליסטווינסקי) געבוירן 1902 אין לאַיעווי רוסלאַנד. אין ארץ־ישראל פון 1921 ביז 1929. אין פּאַריז פון 1933. איצט ווידער אין ישראל. אָנטיילגענומען אין קאַמף קעגן מאַכנאָ און גריגאָריעוו־באַנדעס אין רוסלאַנד; אין קריג קעגן נאַציזם — אין דער פראַנצויזישער אַרמיי. איינציקער לעבנגעבליבענער פון אַ גרופּע דעפּאָר־טירטע פון 11 פערזאָן.

מיטגעאַרבעט אין פראַנצויזישע און יידישע צייטונגען אין פּאַריז. איצט פּאָליטישער קאָלום־ניסט אין „למרחב“ און אין „יידישע צייטונג“ אין תל־אביב. מחבר פון די ביכער:

1) ''L'ETAT d'Israel devant le Monde'',
2) ''La guestion Algerienne''.

מאַרעק האַלטער, דער יונגער קינסטלער פון פּאַ־ריז, וואָס איז גוט באַקאַנט אין אַרגענטינע, האָט אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין חיפה, ירושלים און תל־אביב. צו זיינע אויסצייכענונגען פון ד'אַר־סעל און דאַווי איז צוגעקומען אַ בינטל לויבגע־זאַנגען אין דער ישראל־פּרעסע און דאָס ישראל־פּובליקום איז צעבאַלעוועט און תונזיכט פון רוי־חניות, מיט גרויסע, פּאַרדינטע פּרעטענזיעס אויף דעם געביט. מע ווערט דאָ נישט נתפּעל פון אבי וועמען. מ'איז שטאַרק קאַרג אויף שבחים. מע נעמט אויף אַלץ. מע שטעלט זיך אָבער אָפּ נאָר אויף ערשטקלאַסיקע זאַכן.

מאַרעק האַלטערן האָט מען שטאַרק באַמערקט. „זיין מאָלעריי איז פון גרונט אויס אָן עכטע. זי רעקט אויף שענקייט און צניעותדיקייט אינעם פּיוזיש. פּאָרטרעט און בלומען“. זאָגט דער די־רעקטאָר פונעם תל־אביבער קונסטמוזיי, ד"ר שיף. „האַלטער איז אַ געבוירענער קינסטלער, זאָל ער פאַרזיצן אויף זיין איצטיקן וועג, וועט ער אַרויס־געבן גרויסאַרטיקע זאַכן“ — שרייבט אין „דבר“ ד"ר לחמן. „האַלטער איז אַ קינסטלער וועלכן ס'ווילט זיך נאָכפאָלגן“, גיט צו די „זשערוזאַלעם פּאָסט“. „ווען האַלטער באַנוצט זיך מיט רויט און געל דעקט ער אויף פון ס'ניי דעם ווערט פון די ראַזיקע פאַרבן...“, שרייבט די שטרענגע קונסט־קריטיקערין מרים טל אין „הבקר“. „מאַרעק האַל־טער איז דער מאָלער פון שיינקייט...“ — זאָגט „לאַ סעמען ד'איזראַעל“. „זיין שטריך איז זיכער און פינקטלעך, זיינע פיזיאָזשן זענען געמאַכט מיט אָן אויסגעפּרוּווטער האַנט...“ — שטעלט פעסט „למרחב“. און די אַקאַ'עמ'שע צייטונג „הארץ“ גיט צו: „די ערנסטקייט, טעכנישע קענ־טעניש און לירישע געפילן פונעם קינסטלער זע־נען ביז גאָר צוזאַנגריק“.

מאַרעק האַלטער האָט געהאַט דערפאָלג נישט נאָר ביי די קונסט־קריטיקער, נאָר אויך ביי די קונסט־לער גופא. און דאָס איז גאָר אַ שווערע זאַך. באַ־וונדערס ווען מע נעמט אין באַטראַכט די רעגי־לערע, פעסט קלאַסישע אַרט שאַפן, זיינע טונקעלע צניעותדיקע פאַרבן, אַפּוועזנהייט פון רעשריקן מאָדערניזם און שרייענדיקע קאָלירן וואָס איז אַ־זוי באַליבט ביים גרעסטן טייל פון די יונגע קינ־סטלער. משמעות, אַז מאַרעקס שאַפונג נעמט אויס אַפילו ביי די, וואָס האָבן ליב אַנדערע זשאַנערס ווי זיינע. זי נעמט אויס מיט איר אויפריכטיקייט און אויטענטישקייט. קוקט מען אויף זיינע בילדער פילט מען באַלד, אַז זיי זענען נישט קיין אויסגעטראַכטע, אויסגעקרענקטע, אויסגעהווזמע־נאָר אַן אויסדרוק פון אַ בליק וואָס באַמערקט, אַ האַרץ וואָס פילט און אַ טאַלאַנט וועלכער קאָן דאָס איבערגעבן אין שטריכן און פאַרבן.

מיט דעם דערקלערט זיך וואָס מאַרעק האָט אַזוי לייכט און שנעל געפונען זיין וועג אין דער קונסט. ער האָט נישט געבלאָנדזשעט צווישן די „איזמען“; נישט געזוכט קיין אינספּיראַציע אין נאָכמאַכן אַנ־דערע; געפאָלגט זיין בליק און זיין געפיל און דעם באַשטייט מאַקע די עכטקייט פון אַ טאַלאַנט. מיט דעם דערקלערט זיך די אויטענטישקייט פון האַלטערס שאַפונג.

דאָס הייסט נישט, אַז אין זיינע בילדער שלעכט זובעניש אָדער אַז זובעניש איז פּסול לתיקון; דאָס לעבן שטייט נישט אויף איין אָרט, אַן אויפהער פאַרשווינ־ן ווערטן, פאָרמען, אַנדערע אַנטשטייען וועלכע פאָדערן פונעם מענטשן צופּאַסונג און צו־אייגענונג. און דאָס לעבן איז אַזוי רייך, אַז ווי־פל דער מענטשלעכער גניוס זאָל נישט אַנטרעקן

מאַרעק האַלטער — הויזער אין ירושלים, אוילבילד

אַלע טרעפן זיך זונטיק, דעם 1טן דעצעמבער אויפן גרויסן פאָלקס־יום־טוב פון מושב זקנים

...י פון ליאַדי

מיט א פּראָלאָג און עפּילאָג

ר׳ מענדל וויטעבסקער: ער איז אוועקגעפאָרן!

ר׳ מאיר רפאלס: איר ווייסט שוין?

ר׳ איסר: יאָ, מיר ווייסן שוין אַלץ! די מקורבים האָבן געמאכט, אז זיין מאמע זאָל אויף אים נודר זיין בגזירה כיבוד אב. אז ער זאָל אונדז נישט אויפנעמען.

ר׳ משה מייזליש: איר ווייסט שוין דאָס אויך?

ר׳ איסר: מיר ווייסן שוין אַלץ. די בטלנים פון קלויז דאָרטן האָבן שוין אַלץ אויסגעפּלוידערט.

ר׳ מענדל וויטעבסקער: געשלעפּט זיך אין אזא וויטן וועג, אין שונאס לאַנער. (טאָן-ענדערנדיק)

ר׳ שניאור זלמן, דו נעדענקסט די חתונה וואָס ר׳ שלמה קאַרלינער האָט אָפּגעשפּילט אין ליאָזשנע... ווייזט אויס, אז ער איז געווען גערעכט!... ס׳האָט אפשר טאַקע נישט געדאַרפט פאָרן... און איער אָרעמע טאָכטער, דבורה-לאה, וואָלט אפשר נישט געגאַנגען אזוי יונג פון דער וועלט.

דער רבי: ס׳איז נישט געווען בחינם: די וועלט וועט איצט וויסן ווער ס׳וויל שלום און ווער נישט. דער שכל האָט געזאָגט, אז מע דאַרף פאָרן, האָבן מיר אזוי געטון. אויב ס׳איז געוואָרן אַנדערש, איז עס נישט אונדזער שולד... איצט דאַרף מען טראַכטן ווי אזוי זיך ארויסצוקריגן פון דאַנען.

(די פינף בטלנים קומען צוריק ארויס).

1טער בטלן: אָט די דריי ווילנער (ווייזט אָן אויף ר׳ מאיר רפאלס, ר׳ משה מייזליש און ר׳ חנוך-העניך שיק) האָבן כסדר געזאָגט, אז זיי זענען אַנהענגער פון גאון. איצט זענען זיי גאָר מיט דער „כת"! (הויך) פּושעי-ישראל!

2טער בטלן (העכער): עוכרי-ישראל!

3טער בטלן (נאָך העכער): פּושעי-ישראל! עוכרי-ישראל!

ר׳ מאיר רפאלס (שרייט אויס הויך): שווייגט דאָרטן, פּאַטראַנעס! אויב נישט וועל איך אייך די מאָרדעס צעפּאַטשן, שווייגט!

1טער בטלן: פּושעי-ישראל!

ר׳ מאיר רפאלס (וויל צולויפן צו זיי).

ר׳ משה מייזליש (האַלט אים צוריק): ר׳ מאיר, זאָלן זיי שרייען. מיידט אויס א געשלעג ווען דער רבי איז נאָך דאָ. מיר וועלן זיי שוין שפּעטער לערנען דרך-ארץ!

2טער בטלן: איר גייט בעסער צו אייער פּראָצוזקע!

3טער בטלן: ווי הייסט זי דאָרטן, אייער נקבה?

4טער בטלן: ביי טאָג לויפט ער צום רבין און ביינאַכט צו דער נפקא!

ר׳ משה מייזליש (שרייט הויך): שווייגט, בהמות, פּראַ-אָדמס!

5טער בטלן: און אז מיר וועלן נישט שווייגן?!

דער רבי: לאָמיר וואָס גיכער אוועקגיין פון דאַנען!

ר׳ איסר (צו משה מייזליש): איז די שמירה פון יונגע חסידים אין אָרדענונג?

ר׳ משה מייזליש: אַלץ איז על צד היותר טוב.

דער רבי: ר׳ מאיר רפאלס, נעמט איר איצט איבער די קאָמאַנדע און פירט אונדז ארויס פון דאַנען.

...ון אויטענטישקייט

מאַרעק האַלטער

פאַרבליבן נאָך אַלץ אסך פאַרבאָרגענע זאַכן. פּונקט ווי ס׳זענען גײַסטיק שטענדיקע זוכענישן אין דער היסטאָריע, אזוי איז אויך גײַסטיק דער מענטש זאָל זוכן נײַע פאָרמען פון אויסדרוק. חן אין ליטעראַטור. חן אין קונסט. אויסדריקן, וואָס זאָלן דערקענטלעכן דעם אינטעלעקט בעסער, פולערי, טיפער אַרײַנדרינגען אין דער וועלט וואָס רינגלט אונדז אַרום; שטאַרקער פילן דאָס לעבן, איר פרייד, איר פּײַן, איר שיינקייט. בקיצור: לעבן רייכער, פילן טיפער.

ווי ביי אַלע זוכענישן זענען אויך אין קונסט דאָ אַזעלכע וועלכע פאַרבלאָנדזשען זיך; זוכן און געפינען נישט. נאָר עכטע טאַלאַנטן, וועלכע ווייסן וואָס זיי ווילן, גייען אויף זיכערע וועגן. מאַרעק האַלטער איז איינער פון זיי. איך ווייס נישט אויב ער וועט פאַרויס וואָס זײַן פּענדזל וועט אַרויסגעבן, אָבער איך בין איבערצײַגט, אז ער פילט דאָס וואָס ער וויל מאָלן. ווײַל אָן אינערלעכן געפיל באַהערשט זײַנע שאַפונגען, ווײַל מאַרעק מאָלט נישט קיין פאַרבן נאָר שטימונג. זײַנע צייכענונגען זענען זײַנע בילדער מער טרוימעריש ווי בילדעריש.

און ווײַל זיי זענען שטימונגספולע, זענען זיי שטענדיקע מיט זייערע טונקעלע פאַרבן. ס׳האָט זיך, אז דער קינסטלער מוידט בכיוון אויס שרייען"

דיקע קאָלירן ווײַל ער וויל זיך נישט אָפּרייסן פון דער גרויסער ווירקלעכקייט ווי גראָד אין איר ליגן אוצרות פון געפילן, וועלכע ער ערן זיך פון איין בילד צום צווייטן, בלײַבן אָבער שטענדיק אויטענטיש. דער „קאַנאַל פון סען מאַרטען" אָטעמט ביי האַלטערן מיט דער טיפישער אַטמאָספער פון די פּאַריזער אַבריק-קוואַרטאַלן. „קאַנקאַל", דער פראַנצויזישער דאָרף ביי לבנת-שיין, איז ביי אים איינגעהילט אין דער טעמפּערישער פראַנצויזי-שער זיסער נאַכט-אינטימקייט. מיר וועלן נישט אורטיילן איבער דער אויטענטישקייט פון די פּייזאַזשן און פּאָרטרעטן וועלכע מאַרעק האָט מיטגע-בראַכט פון אַרגענטינע. מיר קענען נאָר פעסטשטעלן, אַז מע פילט אין זיי אַנדערע שטימונגען, אַן אַנדער אַטמאָספער; שטימונגען און אַטמאָספער וועל-כע באַווײַזן אונדזער פאַרשטעלונג וועגן די דאָ-זיקע מקומות. דער פאַקט וואָס זיי זענען געמאָלט דורך דעם זעלביקן קינסטלער און זענען דאָך אַזוי אַנדערש, באַשטעטיקן דעם איינדרוק פון טיפער

אויטענטישקייט אין דער שאַפונג פון מאַרעק האַל-טער.

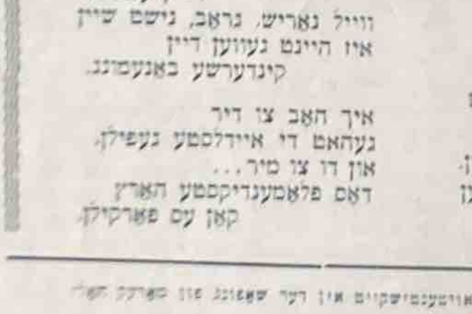

א גאַנדז [illegible] — מאַרעק האַלטער

אברהם לעוו

גבעת השלשה

דריי לידער

רויזן

איך פרעג:
— מײַן קינד, וואָס זעסטו דאָרטן?
— דער שכן וועסערט אין זײַן גאָרטן,
באַגיסט די רויזן, כריזאַנטעמען.
די רויזן, טאַטע, שמעקן גוט...
— מע קאָן אָבער, מײַן קינד, ביז בלוט
מיט זיי זיך אָפּט צעשטעכן...
ער איז געבליבן אַן אומעטיקער שטיין.
(אַמאָל קאָן אויך א וואָרט פאַרשטעמען
און צעברעכן ביז געווײַן.)

ביימער

באַנעם דעם זין,
דערשפּיר
די קראַפט
פון בוים וואָס גרינט
אַנטקעגן דיר
און קלעטערט,
שפּאַרט מיט זאַפט,
מיט בלעטער
טונקעלע, ווי רויזן —
רײַסט זיך צו די הייכן.

פאַרשטיי אַליין

פאַרשטיי אַליין
און וויש פון האַרץ אַראָפּ
די קלעמונג;
ווײַל נאַריש, גראָב, נישט שיין
איז היינט געווען דײַן
קינדערשע באַנעמונג.

איך האָב צו דיר
געהאַט די אײדלסטע געפילן,
און דו צו מיר...
דאָס פלאַמענדיקסטע האַרץ
קאָן עס פאַרקילן.

...ם וביתֿ ילדים אין די היימען פון בורסאַקאַ, א טאָג פון פאַרווײַלונג אונטערן פרייען הימל
Pullmans directos hasta y desde los hogares. —Reserve su asiento numerado en Y...

נייער פאַרלאַג „באַנייאונג" אין בוענאָס־איירעס גיט אַרויס 5 בענד געקליבענע שריפטן פון י. ל. פרץ

אין בוענאָס־איירעס איז געשאַפן געוואָרן א נ י י ע ר פאַרלאַג „באַנייאונג", וואָס ווערט אָנגעפירט פון וואָלף ברעסלער און יעקב מושקאַט. דער פאַרלאַג האָט זיך געשטעלט פאַר אַן אויפגאַבע אַרויסצוגעבן ווערק, וואָס זענען מער נישטא בנימצא אויפן יידישן ביכערמאַרק. ווי אַן אָנהייב גרייטער צו 5 בענד פון י. ל. פרץ, מיט קאָמענטאַרן—יעקב באָטאָשאַנסקי, אילוסטראַציעס—יאָסל בערגנער און אויסטייטש פון שמשון דונסקי.

צום אריינגעבן פרצעס ווערק אין דרוק איז פאָרגעקומען אין בני ברית א פרעסע־קאָנפערענץ אויף וועלכער ס'האָבן זיך אַרויסגעזאָגט וואָלף ברעסלער, יעקב מושקאַט, דר. אברהם מבשן און מיכאל גריוווער.

פון רעכטס: מיכל גריוווער, וואָלף ברעסלער, ד"ר אברהם מיבשן און יעקב מושקאַט

די דרוקעריי „קולטור" פון יעקב מושקאַט און יוחנן זאַס־לאַווסקי, וואָס האָט זיך קונה־שם געווען מיט איר ערנסטן צוגאַנג צו יידישע דרוק־אַר־בעט, איז די בעסטע גאַראַנ־טיע פאַרן דערפאָלג פון דער נייער וויכטיקער קולטור־אונ־טערנעמונג, וואָס וועט קודם־כל באַרייכערן די יידישע שול מיט אינטערעסאַנטן און נוצי־קן לערן־מאַט עריאַל.

ס'איז כדאי צו ברענגען כאָטש עטלעכע אויסצוגן פון די אָנגעקומענע באַגריסונג־בריוו און אָפּרופן פון יידישע שרייבער, שול־ און קולטור־טוער, וואָס ווייזן אויף דער נייטיקייט פון נייעם פאַרלאַג, וואָס פאַרפילט אַ בלויז אין יידישן פאַרלאַגס־וועזן דאַ און אויף דער גאַנצער יידישער וועלט:

„ייוואָ", ניו־יאָרק: מיר באַגריסן אייך און ווינטשן הצלחה אין אייער וויכטיקער אונטערנעמונג.

דינה אבראַמאָוויטש—מ"מ ביבליאָטעקאַר.

„אַרבעטער רינג", ניו־יאָרק: די אויסגאַבע וועט זיין אַ נוצלעכע נישט נאָר פאַר די שולן, נאָר באַזונ־ער פאַרן ברייטן עולם. עס וועט זיין עפּעס נייעס אין דער יידישער ליטעראַטור. מיר ווינטשן אייך אַ סך הצלחה.

ז. יעפּרויקין, בילדונג־דירעקטאָר.

לייבוש לערער, ניו־יאָרק:

איך קען זיך ממש זאָט נישט אָנקוקן פונעם פּראָספּעקט; אַ זעלטענע קאָמבינאַציע פונעם ניצלעכן מיטן שיינעם. איך האָב בלויז לויבווערטער פאַרן כאַראַקטער, פּלאַן און געוואַגטקייט פון דער דרייפאַכיקער פאַ־רעם פון דער אונטערנעמונג.

פאַרלאַג „דער קוואַל", ניו־יאָרק:

איך בין פול מיט באַגייסטערונג פאַר דער דאָזיקער אונטערנעמונג. ס'איז אַ גרויסער אויפטו, זאָלן געבענטשט זיין די אַלע וואָס האָבן אין דעם אַ חלק. איך ווינטש אייך גרויס דערפאָלג אין אייער אַרבעט־ און עבודת־מצווה אין פולן זין פון וואָרט.

ישראל לאַנדאָן.

אויף דער זשורנאַליסטן־מסיבה פון פאַרלאַג „באַנייונג"

דאַכדעקונג פון מיטלשול ביי „צווישאַ"

מיט גרויס פייערלעכקייט איז פאָרגעקומען דאָס דעקן דעם דאַך פון דער מיטלשול ביי דער צווישאַ. צו דער פייערונג זענען אָנגעקומען באַ־גריסונגען פון דער גאַנצער יידישער וועלט. מיט רעדעס זענען אַרויסגעט־רעטן: אשר בראָקאָס, פאָרזיצער פון דער בוי־קאָמיסיע; ד"ר יונה קאָוועני־סקי, פאָרזיצער פון „צווישאַ"; ד"ר משה אבידן, מיניסטער־ראַטגעבער פון דער ישראל־אַמבאַסאַדע; ד"ר אברהם מיבשן, אין נאָמען פון דער קהילה; פּראָפ' צוויק פון בילדונגראַט; ד"ר ניר־ראַפאַלקעס, גאַסט פון ישראל; חיים פינקעלשטיין, ריר' פון דער שלום־עליכם־שול. און ביים קאָלעק־טיון מיטאָג: ד"ר ל. זשיטניצקי און ד"ר ראול נאָוויק. זלמן הירש־פעלד האָט אויסגעפילט דעם אַרטיס־טישן פּראָגראַם.

פייערונג פון לייגן גרונטשטיין פון „יידישלאַנד"

אין ראַדריגעז איז פאָרגעקומען די צערעמאָניע פון גרונטשטיין לייגן פון דער קינדער־קאָלאָניע „יידיש־לאַנד" ביי דער געז. פאַר יידיש־וועלטלעכע שולן און פרץ־שול. מיט רעדעס זענען אַרויסגעטרעטן: יקו־תיאל בערנשטיין, שלמה ציטרין, פאָרזיצער פון בוי־קאָמיטעט; דער פאָרשטייער פון דער מאַכט אין ראָ־דריגעז מעניפּעס, וויצע־פאָרזיצער פון דער קהילה ד"ר ב. לערנער, פאָרזי־צער פון דער יידישער פאָלקסבאַנק גרעגאָריאָ ווערטהיים, יוסף האָרן, יהושע רוזאל און ביגלמייער.

40 יאָר רוסישע רעוואָלוציע

אויפן אָוונט פון „בונד" אין קהילה־זאַל וועגן 40 יאָר רוסישע רעוואָלוציע זענען אַרויסגעטרעטן: מ. בערנשטיין, י. האָרן, א. זאַק, א. מינץ, מ. קנאַפּהיים, י. ליפּסקי האָט געלייענט לידער פון: האָפשטיין, פע־פער, קולבאַק און בראַ ערזאָן.

[*] דער נייער ראש־הקהל אלימלך גוסקין האָט איבערגענומען דעם אַמט אין דער קהילה. אין דער פייערונג האָט זיך אויך באַטייליקט דער ישראל־אַמבאַסאַדאָר ד"ר אריה ל. קו־באָווי.

[*] צום דערשיינען פון ש. עמינ־גערס בוך „אויסגעקליבענע שריפטן" האָט דער קולטור־קאָנגרעס דורכגע־פירט אַן אָוונט מיט אַ פאָרטראָג פון ש. ראָזשאַנסקי און עפענונג־וואָרט פון י. פּאַלאַטיצקי.

נח קאַצאָוויטש־פאָנד פאַר יונגע פאָרשערס ביים ייוואָ

דער געזעלש. טוער נח קאַצאָוויטש האָט איינגעשטעלט אַ פאָנד פאַר יונגע פאָרשערס ביים ייוואָ. דער פאָנד איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אויף אַ פייער־לעכן אָוונט ביים ייוואָ.

קונסט־אויסשטעלונג פון משה פייגענבלום ע"ה

צו די שלושים פון משה פייגענ־בלום האָט דער ייוואָ איינגעאָרדנט אין מינקאָווסקי־מוזיי אַן אויסשטע־לונג פון זיינע בילדער, קונסט־אויס־אַרבעטונגען און צעראַמיק, וואָס שפּיגלען אָפּ דעם אַמאָליקן שטייגער אין דער אַלטער היים, פון וואַנען דער אומגעקומענער יידישער מאָלער האָט געשעפּט אינספּיראַציע פאַר זיין קינסטלערישן שאַפן.

אין דער יידישער קולטורוועלט

ספעציעלע ביילאגע פון קולטור-דעפארטאמענט ביים יידישן וועלט קאנגרעס

בוענאס-איירעס | נומער 17 | סעפטעמבער-אקטאבער 1957

וויכטיקע דערקלערונג פון ד"ר נחום גאלדמאן וועגן די באציונגען צווישן ישראל און ראטנפארבאנד

פרעזידענט פון יידישן וועלטקאנגרעס איז גרייט צו באזוכן מאסקווע אויב מע וועט אים געבן א מעגלעכקייט צו באהאנדלען אלזייטיק די יידישע פראגע און די באציונגען מיט ישראל

נאך זיין צוריקקער קיין ניו-יארק פון א לענגערן באזוך אין ישראל האט ד"ר נחום גאלדמאן, פרעזידענט פון דער ציוניסטישער וועלט-ארגאניזאציע און פון יידישן וועלטקאנגרעס, געמאכט אן עפנטלעכע דערקלערונג, אין וועלכער ער האט געווארנט בנוגע דער וואקסנדיקער סאוויעטישער פיינטלעכקייט לגבי ישראל. ער האט אבער אויסגעדריקט זיין מיינונג, אז די דאזיקע פיינטלעכקייט גייט נישט ביז צו א באשלוס, אז ישראל דארף פארשווינדן ווערן פונעם נאענטן מיזרח. ער האט אויסגעדריקט די איבערצייגונג, אז ישראל דארף און קאן אנעמען שריט אויף צו דערגרייכן א מילדערונג אין דער שפאנונג אויפן נאענטן מיזרח און אויף צו פארבעסערן די סאוויעטיש-ישראלישע באציונגען.

ד"ר גאלדמאן האט אויך באשטעטיקט די ידיעות וועגן א גאנצער ריי געשפרעכן וואס ער האט אפגעהאלטן מיטן סאוויעטישן אמבאסאדאר אין ישראל, אויף דער איניציאטיוו פונעם אמבאסאדאר, בנוגע דער לאגע פון די יידן אין ראטנפארבאנד און וועגן דעם מעגלעכן באזוך פונעם ד"ר גאלדמאן אין מאסקווע, אויף צו דיסקוטירן דעם ענין מיט די סאוויעטישע באהערדן. ער האט געזאגט, אז עס איז נישט אנגענומען געווארן קיין שום באשלוס, אבער ער וואלט גרייט געווען צו מאכן די רייזע, ווי דער פרעזידענט פונעם יידישן וועלט-קאנגרעס, ווען מע זאל אים געבן פארזיכערונגען צו האבן געשפרעכן פון הויכן ניווא, ד"ה, מיט די פאראנטווארטלעכע פירער פון דער סאוויעטישער פאליטיק.

אין זיין דערקלערונג האט זיך ד"ר גאלדמאן ארויסגעזאגט, אז „ער האט נישט קיין האפענונגען בנוגע דער איסוואנדערונג פון יידן פונעם ראטנפארבאנד אין דער נאענטער צוקונפט. אזא עמיגראציע וואלט יא געווען מעגלעך, ווען די שפאנונג אויפן נאענטן מיזרח וואלט קלענער געווארן און די סאוויעטישע פיינטלעכקייט לגבי ישראל וואלט שוואכער געווארן.

אויף א פרעסע-קאנפערענץ גלייך נאך זיין צוריקקום קיין ניו-יארק האט ד"ר גאלדמאן דערקלערט, אז „דער קאנפליקט צווישן מיזרח און מערב האט פארשארפט די שפאנונג אויפן נאענטן מיזרח און דערמוטיקט די אראבישע עקסטרעמיסטן". די קאנקורענץ צווישן די צוויי בלאקן פון די גרויסע — האט ד"ר גאלדמאן אנגעוויזן — שאפט „א פערמאמענטע שפאנונג און אומסטאבילקייט אויפן נאענטן אריענט. ס'זעט נישט אויס צו זיין קיין סכנה פון באלדיקן באוואפנטן קאנפליקט, פונדעסטוועגן איז די לאגע „אנגעלאדן מיט פאליטישע און מיליטערישע געפארן".

דער אראביש-ישראלישער קאנפליקט — האט גאלדמאן ווייטער אנגעוויזן — איז געשטעלט אין שאטן דורך דער „מוראדיקער קאנקורענץ" צווישן די צוויי בלאקן, און האט אונטערגעשטראכן אז דער ראטנפארבאנד האט זיך גוט פארפעסטיקט פאר די לעצטע צוויי יאר אין דער זאנע. עס זענען פאראן זייער ווייניק אויסזיכטן ארויסצושטויסן אים אינגאנצן פון זיינע פאזיציעס, און די קאנסעקווענץ איז די צעבושעוועטע זוכעניש פון נייע מאכט-פאזיציעס מיט קאטאסטראפאלע קאנסעקווענצן פאר דער זאנע בכלל און פאר ישראל בפרט".

בעת זיין באזוך אין ישראל — האט ד"ר גאלדמאן געזאגט — האט ער אפגעהאלטן קאנפערענצן מיט די פארשטייער פון עטלעכע פאליטישע פארטייען וואס האבן געבעטן זיין מיינונג וועגן דער סיטואציע און אז ער האט אונטערגעשטראכן זיין מיינונג וועגן דער נויטיקייט פאר ישראל צו דערגרייכן א נאכלאזונג פון דער רוסישער פיינטלעכקייט. צווישן די שריט וואס ישראל וואלט געקאנט אנעמען, האט ער געזאגט, איז געבן איר שטיצע פאר אן עמבארגא פון וואפן אויפן נאענטן מיזרח.

ד"ר נחום גאלדמאן

אין זיין עקספאזע האט ד"ר גאלדמאן דערקלערט, אז די יידישע אגענץ האט אנגענומען א פראגראם פון איינוואנדערונג פון 26 טויזנט פערזאן אין די קומענדיקע זעקס חדשים, פארטיילט אויף אזא אופן: 15 טויזנט יידן פון מיזרח-איראפע, פיר טויזנט פון עגיפטן און דער רעשט פון אנדערע לענדער.

בנוגע די יידן פון מיזרח-איראפע — האט צום סוף געזאגט ד"ר גאלדמאן — איז נישטא קיין קוואטע און אז ס'וועלן געבראכט ווערן די אימיגראנטן וואס קאנען פארלאזן די דאזיקע לענדער. און ס'וועט אויך נישט זיין קיין באגרענעצונגען בנוגע די יידן פון עגיפטן.

אין דער צווייטער העלפט פון יאנואר וועט ד"ר נחום גאלדמאן פרעזידירן די פלענארע סעסיע פונעם דירעקטאריום פון דער קאנפערענץ פון די דייטשע אנטשעדיקונגען, וואס וועט אפגעהאלטן ווערן אין רוים.

אונטער זיין פארזיץ וועט דאן פארקומען די ערשטע סעסיע פון די פארשטייער פון זיבן יידישע צענטראלע קערפערשאפטן, וואס וועלן באהאנדלען די פראגע פון דער קאארדינירונג פון דער יידישער פאליטישער טעטיקייט אין וועלט-מאסשטאב.

אין ביידע וויכטיקע בעראטונגען וועלן זיך באטייליקן פארשטייער פונעם ארגענטינער יידישן ישוב וואס וועלן באשטימט ווערן דורך דער „דאיא".

חיים עהרענרייך • פּלענער פון פאַרבאַנד פון יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע

ניו־יאָרק

אַז מע געפינט זיך אין קאָפּענהאַגן, איז עס אַ „מוז" זיך צו טרעפן מיט ד"ר רפאל עדעלמאַן, הויפּט פון דער יידישער אָפּטיילונג פון דער קעניגלעכער ביבליאָטעק און פאָרזיצער פונעם פאַרבאַנד פון די יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע. די צענטראַל־ביוראָ פון אָט דעם פאַרבאַנד געפינט זיך טאַקע אין קאָפּענהאַגן, און איר לייטער איז ד"ר עדעלמאַן.

איך האָב מורא, אַז דער דורכשניטלעכער ייד אין אַמעריקע האָט ווייניק ידיעות און אפשר נאָך ווייניקער אינטערעס אינעם ענין פון יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע. איבערהויפּט אין מיזרח־אייראָפּע, איז די יידישע ביבליאָטעק פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה געווען איינע פון די קולטור־פעסטונגען פון יידישן פאָלקסלעבן. יעדע שטאָט און שטעטל האָט פאַרמאָגט פאָלקס־ביבליאָטעקן, זיך באַרימט מיט דער גרויסער צאָל ביכער — יודאַיקאַ און העבראַיקאַ — און האָט שטאָלצירט מיט דער גרויס פון דער באַזוכערשאַפט און לייענערשאַפט. די צווייטע וועלט־מלחמה האָט, פאַרשטייט זיך, געבראַכט חורבן און פאַרניכטונג דער קולטורוועלט פון אייראָפּע. דער היטלער־מחבל האָט נישט נאָר פאַרברענט יידישע לייבער, יידישע לעבנס. ער האָט פּונקט אַזוי געריסן און געברענט יידישע ספרים, ביכער, מאַנוסקריפּטן, פאַרמעטן... זייער ווייניק יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע האָבן אויסגעמיטן די פאַרניכטונג.

איינע פון אָט די מזלדיקע איז די רייכע יידישע ביכערזאַמלונג אין דער קעניגלעכער ביבליאָטעק אין קאָפּענהאַגן. די דענער וואָס האָבן מיט אַזאַ אייפער אָפּגעראַטעוועט זייער יידישע געמיינדע מיט זעקס טויזנט נפשות, האָבן אויך אָפּגעהיט איר יידישע ביבליאָטעק, אַן אוצר פון אַרום פופציק טויזנט ספרים, איינשליסנדיק 400 כתב־ידן, איבער 50 העברעישע יקר־המציאותן פון איבער זעקס הונדערט יאָר צוריק, און ערך 900 העברעישע שריפטן פון זעכצנטן יאָרהונדערט — אוצרות וואָס וואָלטן אויף שטענדיק געגאַנגען לאיבוד ווען זיי פאַלן אַריין אין די הענט פון דער אָקופּאַציע־מאַכט.

ווי דורך אַ נס זענען אָפּגעראַטעוועט געוואָרן יידישע ביבליאָטעקן אין אַמסטערדאַם, אין פּאַריז, אין יוגאָסלאַוויע, אין לאָנדאָן, וווּ דער בליצקריג פון דער לופט האָט אַ סך אינסטיטוציעס באַשעדיקט. זייער צושטאַנד נאָך דער מלחמה איז אָבער געווען אַ קלאָגעדיקער. אומאָרדענונג, פאַרוואָרלאָזטקייט, עלנט. ביסלעכווייז האָבן די צוריקגעקומענע יידן גענומען צוריק אויפשטעלן חרוב־געוואָרענע היימען. די יידן פון אַמעריקע האָבן זיך אָפּגערופן, ווי נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה מיט אויפגעעפנטע הערצער און הענט. פאַרגעסן און פאַרנאַכלעסיקט איז געבליבן די היים פון יידישן בוך — די ביבליאָטעק. ס'האָבן אין איר געפעלט קאַטאַלאָגן. ס'האָט געפעלט סדר, ס'האָבן געפעלט ביבליאָטעקאַרן — פולער חורבן.

ווען ד"ר עדעלמאַן איז אין 1945 צוריקגעקומען פון שוועדן קיין קאָפּענהאַגן און ער האָט זיך דערוווּסט, אַז דער גרויסער שאַץ פון דער יידישער אָפּטיילונג אין דער קעניגלעכער ביבליאָטעק איז איינגעהיט געוואָרן, אַז די באַזונדערע קליינע ביבליאָטעקן פון דער יידישער געמיינדע, פון דאָרטיקן „הזמיר" און אפילו פון פּריוואַטע היימען, זענען פון די קריסטלעכע שכנים אויסבאַהאַלטן געוואָרן אין קעלערן (ספרי־תורהס זענען געווען באַהאַלטן אין קלויסטערס) — און זיי זענען אַלע צוריקגעגעבן געוואָרן זייערע יידישע אייגנטימער — האָט אים אַ גרויסע פרייד אַרומגענומען, אָבער נישט אויף לאַנג. ס'האָבן באַלד גענומען קומען ידיעות פונעם גרויסן חורבן אין אַנדערע צענטערס.

דעמאָלט איז עס ביי אים געבוירן געוואָרן דער געדאַנק צו גרינדן אַ פאַרבאַנד פון די פאַרבליבענע יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע. ער האָט זיך דורכגערעדט מיטן הויפּט־דירעקטאָר פון דער קעניגלעכער ביבליאָטעק און יענער האָט באַגריסט דעם פּלאַן: „עס וואָלט געווען אַ גרויסער שאָדן, ווען אַזאַ קולטור ווי די יידישע זאָל אונטערגיין". און ער האָט געגעבן ד"ר עדעלמאַנען פרייע הענט — טון וואָס ס'איז נייטיק — שטעלן די אוצרות מיט יודאַיקאַ און העבראַיקאַ פון דער קעניגלעכער ביבליאָטעק צום דינסט פון קולטורעלן יידישן אויפבוי אין אייראָפּע. דער פּלאַן איז געווען אויפצושטעלן אַ צענטראַלע קערפּערשאַפט אין אייראָפּע פאַר די יידישע ביבליאָטעקן, אַרויסגייענדיק פונעם געדאַנק, אַז די ביבליאָטעק האָט איצט אַ פיל גרעסערע באַטייטונג אַלס דערציִונג־פאַקטאָר, ווי פאַר דער מלחמה. אַלע קולטורפעלקער האָבן דעם פאַקט אָנערקענט. און זיי גיבן אויס אַלץ גרעסערע סומעס פאַרן אויפבוי פון ביבליאָטעקן.

ס'איז איין זאַך צו האָבן אַ געדאַנק, אַ פּלאַן און גאָר אַן אַנדער זאַך אים צו פאַרווירקלעכן. אין ערך 10 יאָר האָט ד"ר עדעלמאַן געקלאַפּט אין טירן מיט זיין פּראָיעקט. ביז ענדלעך, נאָך דער שאַפונג פון דער „קליימס"־קאָנפערענץ, איז אים געלונגען זיך צו דערשלאָגן צו אַ פּאָזיטיוון רעזולטאַט. די קאָנפערענץ האָט באַוויליקט אַ סומע געלט אויף צוזאַמענצורופן אַ קאָנגרעס פון יידישע ביבליאָטעקאַרן אין אייראָפּע. סוף אַפּריל, 1955, איז אין פּאַריז פאָרגעקומען אַזאַ צוזאַמענפאָר. ס'האָבן זיך באַטייליקט אין אים פאָרשטייער פון אַלע יידישע ביבליאָטעקן וואָס האָבן עקזיסטירט אין אייראָפּע, פאָרשטייער פון אַ צאָל רעגירונג־ביבליאָטעקן, ווי אויך אַ פאָרטרעטער פון דער נאַציאָנאַלער־ און אוניווערזיטעט־ביבליאָטעק אין ירושלים.

צו דער קאָנפערענץ זענען געקומען דעלעגאַטן פון דער קולטור־געמיינדע־ביבליאָטעק אין ציריך, פון דער „מאָזאַיסקאַ" אין שטאָקהאָלם, פון יידישן קאָלעדזש און פון דער ווינער ביבליאָטעק אין לאָנדאָן, פון דער אוניווערזיטעט־ביבליאָטעק אין אַמסטערדאַם, פון דריי ביבליאָטעקן — „אַליאַנס איזראַעליט אוניווערסאַל", „יידישער דאָקומענטאַציע־צענטער" און „מעדעם־ביבליאָטעק" — אין פּאַריז, פונעם פאַרבאַנד פון יידישע געמיינדעס אין יוגאָסלאַוויע. שפּעטער האָט אין דעם פאַרבאַנד זיך אויך אָנגעשלאָסן די ביבליאָטעק פונעם „לאַנדעס־ראַבינער־סעמינאַר" אין בודאַפּעשט.

דער צוועק פון פאַרבאַנד איז, קודם־כּל, צו העלפן די באַזונדערע יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע, ברענגען נייערע זאַמלונגען אין אָרדענונג און שאַפן גוטע קאַטאַלאָגן, כּדי מע זאָל זיך קאָנען באַנוצן מיט די ביכער. מע דאַרף אין זינען האָבן, אַז דער מצב פון די יידישע ביבליאָטעקן איז אַ גאַנץ מיזעראַבלער, ס'הערשט אַ מאַנגל אין ביכער. בלויז איינציקע פון זיי האָבן אַ פאָרטיקן קאַטאַלאָג פון די ביכער וואָס זיי האָבן יאָ.

דער פאַרבאַנד וויל — און מוז — אויסבילדן ביבליאָטעקאַרן, וואָס זאָלן העלפן אין דער נישט־גרינגער אַרבעט פון ברענגען די ביבליאָטעקן אין דער אָרדענונג פון אַ מאָדערנער בובליאָטעק.

די צווייטע גרויסע אויפגאַבע, וואָס דער פאַרבאַנד האָט זיך געשטעלט, איז די שאַפונג פון אַ צענטראַלן קאַטאַלאָג פון יודאַיקאַ און העבראַיקאַ אין אייראָפּע. אויף דעם אופן וועלן די באַזונדערע ביבליאָטעקן דערגאַנצן איינע די אַנדערע, און די ביכער וואָס זיי פאַרמאָגן וועלן קאָנען בעסער אויסגענוצט ווערן וווּ מע דאַרף זיי. אויב, צום ביישפּיל, אַ ייד אין ציריך דאַרף אַ געוויסן בוך וואָס געפינט זיך אין דער יידישער אָפּטיילונג אין קאָפּענהאַגן, וועט אַזאַ צענטראַלער קאַטאַלאָג אים באַהילפיק זיין. ס'וועלן אויסגעטוישט ווערן ספּעציעלע ביבליאָגראַפישע רשימות איבער פאַרשידענע געביטן, ווי צום ביישפּיל, צייטשריפטן אין פאַרשידענע שפּראַכן.

דער פאַרבאַנד וועט אויך איינפירן אַ סיסטעם פון אויסטויש דובליקאַטן צווישן די פאַרשידענע ביבליאָטעקן, אויסטוישן אינפאָרמאַציע — העלפן די ביבליאָטעקן אויסצובויען גוטע ביכערזאַמלונגען. ער וועט שטרעבן צו מאַכן דעם יידישן עולם „ביבליאָטעק־באַוווּסטזיניק", כּדי ער זאָל ווידער אָפּשאַצן און ליב באַקומען דאָס יידישע בוך. צו דעם וועט ער זוכן צו שטעלן דעם יידישן ביבליאָטעקאַר אויף אַ העכערער מדרגה אין עפנטלעכן קולטורעלן יידישן לעבן, ווי אַ דערציער און פאַרשפּרייטער פון יידישער קולטור.

די צענטראַל־ביוראָ פון פאַרבאַנד, זיין פאַרוואַלטונג, געפינט זיך אין דער קעניגלעכער ביבליאָטעק אין קאָפּענהאַגן. די דענישע אויטאָריטעטן שטיצן זיין אַרבעט מיט אַלע מעגלעכע מיטלען. זיי גיבן אַ לאָקאַל, פּערסאָנאַל, און שטעלן זייער ביכערזאַמלונג אין רשות פון דער אַרבעט. ווען ד"ר עדעלמאַן, צום ביישפּיל, דאַרף אַרומפאָרן איבער אייראָפּע אין פאַרבינדונג מיט אָט דער אַרבעט, דערלויבט אים די קעניגלעכע ביבליאָטעק אַראָפּצונעמען צייט פון זיינע פליכטן, ווי דער ממונה איבער איר יידישער אָפּטיילונג.

די הוצאות, וואָס זענען פאַרבונדן מיטן פאַרבאַנד פון יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע, ווערן געדעקט פון אַ „ספּאָנסאָרינג"־קאָמיטעט פון פאָרשטייער פון יידישע אָרגאַניזאַציעס אין אייראָפּע. זיי זענען דער קולטור־דעפּאַרטאַמענט פון יידישן וועלטקאָנגרעס אין לאָנדאָן, יידישע אַגענץ אין לאָנדאָן, „אַליאַנס איזראַעליט אוניווערסאַל" פון פּאַריז, „בני־ברית־לאָזשע" פון ציריך, „באָאַרד און דעפּוטיס פון ענגלישע יידן", לאָנדאָן; „פאָנד סאָציאַל זשוויף איניפיע", פּאַריז; „שווייצאַרישע איזראַעליטישע געמיינדע־בונד", ציריך; „מאָזאַיסקאַ", פון שטאָקהאָלם.

לעצטנס האָט זיך אין פאַרבאַנד אָנגעשלאָסן די ביבליאָטעק פון ראַבינער־סעמינאַר אין רוים.

דער פאַרבאַנד האָט באַקומען די דערלויבעניש פון גרויסע נישט־יידישע ביבליאָטעקן אין אייראָפּע אויסצוקלייבן די טיילן פון זייערע קאַטאַלאָגן, וואָס אַנטהאַלטן יודאַיקאַ און העבראַיקאַ און אַריינעמען די ביכער אין צענטראַלן קאַטאַלאָג. דאָס איז וויכטיק, ווייל גראָד אין די גרויסע נישט־יידישע ביבליאָטעקן געפינען זיך יידישע ביכער פון גרויסער באַטייטונג, ביכער וואָס זענען נישט בנימצא אין די יידישע ביבליאָטעקן.

(סוף אויף זייט 17)

צענטאניקער אלוועלטלעכער קאנגרעס פאר יידישער מוזיק אין פאריז מיטן אנטייל פון א גרויסער דעלעגאציע פון די פאראייניקטע שטאטן

דער ערשטער אינטערנאציאנאלער קאנגרעס איבער יידישער מוזיק, פאררופן פון קולטור־דעפארטאמענט ביים יידישן וועלטקאנגרעס, האט זיך געעפנט אין פאריז מאנטיק, דעם 4טן נאוועמבער, מיט דער באטייליקונג פון פראמינענטע מוזיקער און עקספערטן איבער מוזיק פון דער גאנצער וועלט.

אויפן קאנגרעס זענען געהערט געווארן וויכטיקע רעפעראטן און אפהאנדלונגען וועגן דער אנטשטייונג פון יידישער מוזיק, דער געשיכטע פון איר אנטוויקלונג, פון די אוראלטע צייטן ביז חזנות, איינשליסנדיק אויך חסידישע לידער און יידישע פאלקסלידער.

די פראנצויזישע רעגירונג, מדינת־ישראל, „יונעסקא" און פאריז, האבן זיך אפיציעל באטייליקט אין דער 10־טאגיקער קאנפערענץ. די פראנצויזישע רעגירונג און די שטאט פאריז האבן אפילו געהאלפן דעקן די הוצאות פון דאזיקן היסטאריש־יידישן מוזיקאלאגישן קאנגרעס.

דעלעגאטן פון די פאראייניקטע שטאטן שליסן איין פראפ. קורט זאקס פון קאלאמביע־אוניווערזיטעט, פראפ. עריק ווערנער, פון היברו־יוניאן־קאלעדזש, פראפ. אברהם י. העשל פון יידישן טעאלאגישן סעמינאר, חזן משה גאנטשאף, חזן און קאמפאזיטאר גרשון אפרת, לאזאר סאמינסקי, קאמפאזיטאר, דיריגענט און מוזיק־דירעקטאר פון טעמפל עמאנועל, און דער באוווסטער פארשער פון חסידישער מוזיק נחמיה ווינאווער.

צווישן די וויכטיקע רעפעראטן זענען געווען: „די ראל פון טראדיציע אין דער שול ביים היינטיקן טאג", „מוזיק פון דער אלטער יידישער וועלט", „יידישע מוזיק אין דער אראבישער קולטור", „חזנות־טראדיציע ביי די אשכנזים", „חזנות־טראדיציע ביי די ספרדים".

די ניו־יארקער דעלעגאציע איז נישט נאר געווען זייער גוט פארטראטן, נאר זי האט זיך אקטיוו באטייליקט מיט רעפעראטן און דיסקוסיעס אין די סימפאזיומס. חזן גאנטשאף האט אילוסטרירט חזנות־סטילן מיט אימפראוויזאציעס. דער בארימטער פראנצויזיש־יידישער קאמפאזיטאר דאריוס מיא האט געהאלטן א וויכטיקן רעפעראט וועגן סינאגאגאלער מוזיק. אן אינטערעסאנטע אפהאנדלונג האט אויך געגעבן דער קאטוילישער גייסטלעכער איגיניא אנגלעס, דירעקטאר פון מוזיקאלאגישן אינסטיטוט אין בארצעלאנע, אן עקספערט איבער יידישער מוזיק אין מיטלאלטערלעכן שפאניע. ד"ר אידיט גערסאן־קיווי, פון דער ירושלימער קאנסערוואטאריע, האט געהאט א שמועס וועגן מוזיק פון דער אלטער יידישער וועלט.

דער קרעדיט פאר פאררופן דעם דאזיקן היסטארישן צוזאמענפאר איבער יידישער מוזיק געהערט לעאן אלגאזי, מיטגליד פון דער קולטור־קאמיסיע פון יידישן וועלטקאנגרעס אין פאריז און עקספערט איבער יידישער מוריק, ער האט עטלעכע יאר אנגעפירט מיטן יידישן פראגראם „שמע ישראל", וואס איז געהערט געווארן רעגולער אין פראנצויזישן ראדיא. די פלאנירונג פון קאנגרעס איז די גאנצע צייט געשטאנען אונטער דער אויפזיכט פון צענטראלן קולטור־דעפארטאמענט פון יידישן וועלט־קאנגרעס אין לאנדאן, פון וועלכן ד"ר אהרן שטיינבערג איז דירעקטאר.

סטיפען ווייז־פרעמיע פרעזענטירט גאלדע מאירן

אויף יולי האט ד"ר ישראל גאלדשטיין, אין נאמען פונעם אמעריקאנער יידישן קאנגרעס, פרעזענטירט די סטיפען ווייז־פרעמיע גאלדע מאירן, ישראלס אויסערן־מיניסטער, „ווי אנערקענונג פאר איר ווירדע און מאראלישער גבורה, מיט וועלכע זי האט פארטיידיקט ישראלס פאזיציע ביי דער „און" און פארן געוויסן פון דער וועלט". ביי דער פייערלעכער צערעמאניע אין ירושלים זענען מיט רעדעס ארויסגעטרעטן צווישן אנדערע, דער כנסת־פארזיצער יוסף שפרינצאק, יוסטיץ־מיניסטער פינחס ראזען, דער מעיאר פון ירושלים גרשון אגרון, און גאלדע מאיר גופא. באגריסונגען זענען אנגעקומען פונעם ישראל־פרעזידענט יצחק בן־צבי, און פרעמיער־מיניסטער דוד בן־גוריון.

מיטגלידער פון ישראל־עקזעקוטיוו נעמען אויף יעקב פאט

דעם 3טן סעפטעמבער האבן די באאמטע און פארשטייערס פון ישראל־עקזעקוטיוו פונעם ייוו"ק אפגעהאלטן א קאנפערענץ מיט יעקב פאט, עקזעקוטיוו־דירעקטאר פונעם יידישן ארבעטער־קאמיטעט אין ניו־יארק, וואס האט זיך געפינען אויף א באזוך אין ישראל. אין פארלויף פון דער דיסקוסיע האט פאט געשילדערט די דעבאטע, וואס איז פארגעקומען אין די רייען פונעם יידישן ארבעטער־קאמיטעט איבער ד"ר גאלדמאנס פארשלאג צו עטאבלירן א סיסטעם פון ארגאניזירטער קאנסולטאציע צווישן רעפרעזענטאטיווע יידישע קערפערשאפטן. ד"ר גאלדמאן האט באוויזן צו באוועגן דעם יידישן ארבעטער־קאמיטעט, ער זאל זיך באטייליקן אינעם דאזיקן פראיעקט, און י. פאט האט אויסגעדריקט די איבערצייגונג, אז דער פלאן וועט פונקציאנירן אויפן יסוד פון קעגנזייטיקער פארשטענדעניש און הסכמה.

מאסקווער אויבער־ראבינער דאנקט פאר צוגעשיקטע ספרים

ד"ר ש. פעדערבוש האט באקומען א פריינדלעכן בריוו פונעם אויבער־ראבינער אין מאסקווע, הרב יהודה לייב לעווין, וואס דאנקט פאר די רעליגיעזע ספרים, וואס דער ייוו"ק האט צוגעשיקט פאר דער מאסקווער ישיבה „קול יעקב". הרב לעווין דריקט אויס די האפענונג, אז די ישיבה וועט זיך אנטוויקלען אין א וויכטיקער אינסטיטוציע פאר דער אויפהאלטונג פון יידישקייט אין ראטנפארבאנד. עס זענען ארויסגעשיקט געווארן נאך ספרים צום מאסקווער רב און צום פארבאנד פון יידישע רעליגיעזע קהילות אין פוילן.

פארבאנד פון יידישע ביבליאטעקן אין אייראפע

(סוף פון זייט 16)

ד"ר עדעלמאן שטרייכט אונטער אין זיין געשפרעך, אז ס'פעלן אין אייראפע יידישע אויסגעבילדעטע ביבליאטעקארן, און ס'וועלן פעלן יידישע ביבליאטעקארן צו העלפן די וואס לעבן היינט... ס'איז דערפאר אויסערגעוויינלעך וויכטיק, אז מע זאל פאראינטערעסירן יונגע מענטשן אינעם ביבליאטעקארן־פאך און צו דערציען יידישע אינסטיטוציעס, אז זיי זאלן פארשאפן שטעלעס פאר די אויסגעבילדעטע ביבליאטעקארן כדי וואס אנציענדיקער צו מאכן דעם בארוף.

ס'איז נישט קיין „ארויסגעווארפן געלט" די שאפונג פון די שטעלעס — ס'איז אן ארבעט אויפן פארצווייגטן געביט פון יידישער קולטור. דא וואלט מען זיך אפשר געדארפט אפשטעלן. ס'וואלט אבער געווען א זינד קעגן דעם אידעאליסטישן ד"ר רפאל עדעלמאן, ווען מע זאל נישט געבן כאטש א לייכטע אנצוהערעניש וועגן דעם מאנגל אין פינאנציעלע מיטלען, מיט וועלכן די צענטראל־ביורא פון פארבאנד ראנגלט זיך טאג־טעגלעך. ס'וואלט געווען א בושה צו דערמאנען די נישטיקע סומעס וואס וואלטן געקאנט פארלייכטערן די מענטשן זייער יאך. דארף מען דערמאנען די גרעסערע סומע אין וועלכער דער פארבאנד נייטיקט זיך:

ער דארף אנשטעלן א מענטשן אויף ארומצופארן און העלפן ברענגען די ביבליאטעקן אין ארדענונג, ווייזן דארט ווי אזוי צו פירן א ביבליאטעק, גלייכצייטיק דארף מען שאפן געלט אויף אויסצובילדן א פאר יונגע מענטשן צו ווערן ביבליאטעקארן. אויף דעם פאדערט זיך: 2 טויזנט דאלער א יאר פאר די קומענדיקע פינף יאר, פאר דעם ארומרייזנדיקן ביבליאטעקאר, און צען טויזנט דאלער אויף אויסצובילדן א פאר ביבליאטעקארן. צוזאמען איז נייטיק א סומע פון 10 טויזנט דאלער. דאס איז שוין די גרויסע, די אומגעהייערע סומע.

וועלן יידן, דער עם־הספר, געפינען די מיטלען אויף צו העלפן דער נייער און נייטיקער קולטור־אינסטיטוציע, וואס די יידן אין אייראפע האבן אליין אויפגעשטעלט, כדי ס'זאל נישט אפגעווישט און אפגעמעקט ווערן דאס יידישע בוך פונעם יידישן לעבן דארט?

(„פאלק און וועלט" פון יידישן וועלטקאנגרעס)

יידישע תביעות אויף אייגנטום אין פוילן

אויף דער איניציאטיוו פון ד"ר נחמיה ראבינזאן האט די אמעריקאנער רעגירונג מסכים געווען צו רעגיסטרירן די תביעות פון אמעריקאנער יידן פון פוילן, אויף זייער אייגנטום, וואס די פוילישע רעגירונג האט נאציאנאליזירט אדער פארבאפט אויף אן אנדער אופן. פיל טויזנטער יידן האבן שוין ביז איצט אפיציעל אריינגעגעבן די איינצלהייטן פון זייערע תביעות.

ארגענטינער אמבאסאדאר ווערט באגריסט

איזיק טאבינ, עקזעקוטיוו־דירעקטאר פון אמעריקאנער יידישן קאנגרעס, האט געשיקט א ווארעמע באגריסונג צום נייעם ארגענטינישן אמבאסאדאר אין די פאראייניקטע שטאטן, ד"ר מאוריסיא יאראראלא און אויסגעדריקט גרויס צופרידנקייט איבער די גוטע באציונגען צווישן נייעם געזאנדטן און דער יידישער געמיינדע אין ארגענטינע.

קולטור - כראָניק פון ייִדישן וועלטקאָנגרעס

„פאַראייניקטע פעלקער" ווערט באַגריסט און קריטיקירט צום 12טן יאָרטאָג

די „און" איז אַ וויכטיקער אינסטרומענט אין קאַמף פאַר פרידן און זיכערקייט, באַזירט אויף גערעכטיקייט, אין אַ וועלט וואָס ווערט געטריבן פון ביטערע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפליקטן, שטעלן מיט זיך פאַר די פאַראייניקטע פעלקער אַ באַשטייענדיקע דערגרייכונג, און ווינציקסטנס אַן ערשטער שריט, אין דער ריכטונג פונעם אידעאַל, אַז די וועלט מוז זיין רעגירט פון מאָראַל און געזעץ.

דאָס איז דער תמצית פון אַ באַגריסונג, וואָס דער ייִדישער וועלטקאָנגרעס האָט געשיקט צו דער „און", צום 12טן יאָרטאָג פון איר עקזיסטענץ. ד"ר מאָריס ל. פּערלצווייג, פּערמאַנענטער פאָרשטייער פון ייִדישן וועלטקאָנגרעס ביי דער „און", וואָס האָט געשיקט די באַגריסונג, האָט אָבער אָנגעוויזן אַז דאָס מיינט נישט אַ גוטהייסונג פון יעדער אַנטשיידונג, וואָס ווערט אָנגענומען דורך דער „און", אָדער אַ צופרידנקייט מיט איר עקזיסטירנדיקער פּראָצעדור און דער לאַנגזאַמקייט פון איר באַוועגן זיך. די רעזאָלוציע דריקט אויס אַנטוישונג מיטן פאַקט, וואָס נאָך יאָרן פון דיסקוסיעס, האָט די „און" נאָך אַלץ נישט באַוויזן אָנצונעמען קיין אָפּמאַך איבער מענטשנרעכט.

די ביטערע אַנטוישונג פון ייִדן איבער דער גאַנצער וועלט קומט אויך צום אויסדרוק אין דער רעזאָלוציע איבערן פאַקט, וואָס די „און" האָט נישט באַוויזן צו באַשטיין אויף אַ גערעכטן און ערנהאַפטן שלום אין מיטעלן מיזרח, 10 יאָר נאָך דעם ווי די „און" האָט געהאָלפן שאַפן מדינת־ישראל, אַנערקענענדיק די רעכט פון ייִדישן פאָלק אויף אַן אייגענער היים. זייט דעמאָלט האָבן געוויסע מיטגליד־שטאַטן פון דער „און" זיך אַפילו דערלויבט צו באַנוצן מיט דער פּלאַטפאָרמע פון דער אינטערנאַציאָנאַלער קערפּערשאַפט, צו האַלטן אין איין האָנלען מיט שינאה קעגן דער נייער מדינה און העצן פאַר איר פאַרניכטונג. געוויסע אַנטשיידונגען פון דער „און"־אַסאַמבליי — ווערט ווייטער געזאָגט אין דער רעזאָלוציע — שטעלן מיט זיך אויך פאָר אַ טאָפּלטן סטאַנדאַרט פון גערעכטיקייט: איינעם פאַר די גרויסע מעכטיקע לענדער און אַ צווייטן פאַר די שוואַכע און געזעצליבנדיקע לענדער.

די אָנערקענונג־רעזאָלוציע פאַר דער „און" זאָגט אָבער צו די שטיצע פון ייִדן אומעטום פאַר דער פאַרבינדונג פון די פעלקער, וואָס פאַרקערפּערט מיט זיך אין אונדזער טרויעריקער וועלט די וויזיע פון די נביאים און די האָפענונג פון דער גאַנצער מענטשהייט.

מיקראָפילמירונג פון נאַצי־דאָקומענטן אין דייטשלאַנד כמעט ווי פאַרענדיקט

די ישראל־רעגירונג האָט כמעט ווי פאַרענדיקט די מיקראָפילמירונג פון די דאָקומענטן איבער נאַצי־פאַרפאָלגונגען וואָס געפינען זיך אין די אַראָלסען־אַרכיון. דער מאַטעריאַל נעמט אַרום דאַטן וועגן אַלע דייטשע קאָנצענטראַציע־לאַגערן און טויט־רשימות פון די נאַצי־קרבנות. די מערסטע מיקראָפילמען זענען שוין איבערגעשיקט געוואָרן צום „יד־ושם" אין ישראל. דער פּראָיעקט איז איניציאירט געוואָרן אין 1954 לויטן פאָרשלאָג פון ייוו"ק.

ירושה פון סטאַלינס קרענקלעכן אַנטיסעמיטיזם באַהערשט נאָך ראַטנפאַרבאַנד

„מע קאָן מער נישט רעדן פון סאָוויעטישן ייִדנטום אין פאָרמעלן און אָרגאַניזירטן זין, ווייל דער ברוטאַלער פאַקט איז, אַז וואָס שייך אָרגאַניזירטן ייִדישן רעליגיעזן און קולטור־לעבן, זענען די סאָוויעטישע ייִדן אונטערגעדריקט און דערשראָקן. ס'איז קלאָר אַז די ירושה פון סטאַלינס פּאַטאָלאָגישן אַנטיסעמיטיזם איז נאָך נישט פאַרשוווּנדן".

אַזוי האָט דערקלערט ד"ר מאָריס פּערלצווייג, פּאָליטישער דירעקטאָר פון ייִדישן וועלטקאָנגרעס, אין זיין באַריכט וועגן דעם מצב פון ייִדן אין מיזרח־אייראָפּע, וואָס ער האָט אָפּגעגעבן ביים צוזאַמענקום פון נאַציאָנאַלן אַדמיניסטראַטיוון קאָמיטעט פון אַמעריקאַנער ייִדישן קאָנגרעס וואָס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין באָסטאָן.

ד"ר ישראל גאָלדשטיין, פּרעזידענט פון אַמעריקאַנער ייִדישן קאָנגרעס, האָט פאָרגעשלאָגן אַ פּראָגראַם פאַר פולער דערגרייכונג פון פרייהייט, גלייכהייט און ציווילע רעכט. ער האָט געלויבט דעם פּרעזידענט אייזענהאַוער פאַר אַ באַשטייענדיקן ביישטייער צום קאַמף פאַר גלייכהייט. ער האָט אָבער באַטאָנט אַז דאָס לאַנד נייטיקט זיך אין אַ גרעסערער דערוואַכונג כדי דורכצופירן די מאָראַלישע פאַרפליכטונג לגבי דעם אידעאַל פון מענטשן־גלייכהייט און עס איינפירן אין פּראַקטישן לעבן פון אַלע בירגער.

אייזיק טאָובין, דירעקטאָר פון אַמעריקאַנער ייִדישן קאָנגרעס, האָט פּרעזענטירט אַ נייע גרינטלעכע אויספאָרשונג וועגן דעם אַראַבישן בויקאָט אויף אַמעריקאַנער פירמעס, און אויף ווי ווייט דער דאָזיקער בויקאָט, — וואָס האָט זיך אָנגעהויבן ווי אַן עקאָנאָמישע מילחמה קעגן מדינת־ישראל, — האָט זיך אויסגעשפּרייט קעגן אַ סך אַמעריקאַנער פירמעס, קעגן ייִדן איבער דער גאַנצער וועלט און פּילו קעגן פירמעס וואָס האָבן נישט קיין דירעקטע פאַרבינדונג מיט מדינת־ישראל.

אין דער אויספירלעכער פאָרשונג, וואָס איז נאָר וואָס דערשינען, ווערט אונטערגעשטראָכן, אַז דער דאָזיקער אַראַבישער בויקאָט באַטייט פאַקטיש פּאָליטישע און עקאָנאָמישע אַגרעסיע, וואָס איז נישט ווייניקער געפערלעך ווי אַ באַוואָפנטער אָנפאַל. אין פאַרגאַנגענעם יאָר אַליין האָט די אַראַבישע ליגע געשטעלט אויף דער שוואַרצער ליסטע 25 פירמעס אין 19 לענדער און געצוווּנגען 50 אַנדערע אויפצוגעבן האַנדל־באַציִונגען מיט מדינת־ישראל.

געשטאָרבן ד"ר ישעיהו אביעד, ישראל־מיניסטער אין בערן

מיט טיפן טרויער האָט דער ייוו"ק אויפגענומען די ידיעה וועגן דער פּטירה פון ד"ר אביעד, ישראל־מיניסטער אין דער שווייץ, וואָס איז געווען אַ לאַנגיאָריקער פריינד פון ייוו"ק. ד"ר פּערלצווייג האָט פאַרטראָטן דעם ייוו"ק ביי דער אזכרה, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן אין דער סינאַגאָגע אין בערן, דעם 7טן אויגוסט, אין דער אָנוועזנהייט פון פאָרשטייערס פון דער שווייצאַרישער רעגירונג, פון דיפּלאָמאַטישן קאָרפּוס און פירערס פון אינטערנאַציאָנאַלע און אָרטיקע ייִדישע אָרגאַניזאַציעס.

באַערנדיק דעם אָנדענק פון ד"ר אביעד ע"ה, האָט ד"ר פּערלצווייג דערמאָנט אַז דער נפטר, וואָס האָט דאַן געהייסן ד"ר וואָלפסבערג, האָט זיך באַטייליקט ווי דער פאַרטרעטער פון הפועל־המזרחי אינעם ערשטן אינטערנאַציאָנאַלן מיטינג בעת דער צווייטער וועלט־מילחמה, וואָס דער ייוו"ק האָט פאַררופן אין אַטלאַנטיק־סיטי, אין 1944. ד"ר וואָלפסבערג האָט גענומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין די דיסקוסיעס ביי דער קאָנפערענץ, וואָס האָט פאָרמולירט די ייִדישע גרונט־פּאָליטיק נאָך דער מילחמה, וואָס האָט געדינט ווי אַ וועגווייזער פאַר די אַקטיוויטעטן פונעם ייוו"ק און פאַר דער אַלגעמיינער ייִדישער טעטיקייט אין די נאָך־מלחמה־יאָרן. ד"ר אביעד האָט אין זיך פאַרקערפּערט צוויי טראַדיציעס, וואָס סימבאָליזירן מיט זיך די דערהויבנסטע אַספּיראַציעס און דערגרייכונגען פון דער ייִדישער מדינה. ער איז געווען בלב־ונפש איבערגעגעבן דער רעליגיעזער מסורה פון טראַדיציאָנעלער ייִדישקייט און גלייכצייטיק האָט ער זיך דערוואָרבן אַן אינטערנאַציאָנאַלע אָנערקענונג אין זיין פּראָפעסיע ווי פּעדיאַטריסט און פּראָמינענטער וויסנשאַפטמאַן. די דאָזיקע טאַלאַנטן זיינע האָט ער געשטעלט אין דינסט צו זיין פאָלק און מדינת־ישראל, און דער ייוו"ק וועט קיין מאָל נישט פאַרגעסן דעם ביישטייער פונעם ניפטר צו דער אַרבעט און אידעאַלן פון דער קאָנגרעס־באַוועגונג.

„אַקטועלע ידיעות פון ייִדישן לעבן"

די פּערטליאָר פּובליקאַציע, וואָס ווערט אַרויסגעגעבן אין ייִדיש און אין ענגליש דורכן אינסטיטוט פאַר ייִדישע ענינים, אַנטהאַלט אָפּהאַנדלונגען וועגן דער לאַגע אין פּוילן, וועגן דער טראַגעדיע פונעם סאָוויעטישן ייִדנטום, און וועגן העברעיִש אין די גלות־לענדער.

ביבליאָגראַפישע נאָטיצן

„פּוילן נאָך אָקטאָבער"

דער אינסטיטוט פאַר ייִדישע ענינים האָט אַרויסגעגעבן אַ ברושור פון 40 זייטן א"נ „פּוילן נאָך אָקטאָבער", וווּ ס'ווערט געמאַכט אַ פּרווו צו ענטפערן אויף דער פראַגע, צי דער נייער קורס פון רעלאַטיווער אומאָפּהענגיקייט פונעם ראַטנפאַרבאַנד — דער „נאַציאָנאַלער" קאָמוניזם — קאָן אויפגעהאַלטן ווערן אין פּוילן. אחוץ דעם ווערט אין דער אָפּהאַנדלונג געשילדערט די איצטיקע לאַגע פונעם ייִדישן ישוב. די אַרבעט שטיצט זיך אויף באַריכטן פון עדי־ראיה, באַאָבאַכטונגען און אָפּשאַצונגען אין דער וועלטפּרעסע זינט אָקטאָבער 1956.

„פאָלק און וועלט"

דער סעפּטעמבער־נומער פון „פאָלק און וועלט" עפנט זיך מיט אַ באַגריסונג צום נייעם יאָר תשי"ח פון ד"ר ישראל גאָלדשטיין, און אַנטהאַלט די ווייטערדיקע אַרטיקלען: „מדינת ישראל — געזאַנג פון דערגרייכונג", פון ד"ר י. שוואַרצבאַרט; „טעג פון פאַרכט", פון אפרים אויערבאַך; „דריטע עליה און נייעם ארץ־ישראל־ראַכאַן", פון יצחק עברי; „די צוועלפטע סעסיע פון דער „און", פון ד"ר נחמיה ראַבינזאָן; „ישיבות אין אַמעריקע", פון יעקב לעשטשינסקי; און ד"ר מ. דוואָרזשעצקיס אַרטיקל וועגן דעם געזונטצושטאַנד פון דער שארית־הפליטה אין מדינת־ישראל. אינעם נומער זענען אויך אַריין צוויי לידער פון יעקב גלאַטשטיין.

ב. טערקעל • ווי גיך מע פאַרגעסט ביי אונדז

(מצבה־אָפּדעקונג אויפן קבר פון ישראל אַשענדאָרף)

שוין אַריבער אַ יאָר, זינט ס'איז אַוועק אין דער אייביקייט דער דיכטער פון נע־ונד ישראל אַשענדאָרף ז"ל.

שוין דער פאַרטער קרבן, וועמענס רעשטן עס רוען אויף טאַבלאַדע ביים מאָנומענט פון די קדושים — דאָס אָרט וואָס די בוענאָס־איירעסער קהילה האָט אָפּגעגעבן פאַר די אַוועקגעגאַנגענע פּליטים־שרייבער און קינסטלער.

מיט אַ „נאָרמאַלן" טויט איז אַוועק די שרייבערין טאַניע פוקס, און אַ לופט־קאַטאַסטראָפע איז אומגעקומען דער דיכטער־פּאַרטיזאַן, דער צעזונגענער און לעבנסלוסטיקער שמערקע קאַטשערגינסקי, פון אַ האַרצאַטאַק האָט אויסגעהויכט זיין נשמה אויף אַן אייגזאַמען שפּיטאָל־בעטל דער קינסטלער רפאל מאַנדעלצווייג און גאָר אומגעריכט אין אַ צוג ערגעץ אין ענטרע־ריאָס האָט געפּלאַצט דאָס האַרץ פון ישראל אַשענדאָרף.

געבליבן נאָך זיי מצבות — ענלעכע איינע צו דער אַנדערער אויף זייערע קברים. זיי האָבן פאַריתומט זייערע משפחות און געלאָזט אין טרויער אייגענע קאָלעגן.

זענען מיר געשטאַנען אין דער ערשטער יאָרצייט נאָך דער פטירה פון ישראל אַשענדאָרף ביים אָפּדעקן די מצבה אויף זיין קבר. אַ קליינער שימערער עולם אַרום. עטלעכע נאָענטע פריינד האָבן געטרערט און נאָמען פון אינסטיטוציעס. ס'האָט זיי געטון און געערגערט, וואָס די יידישע שרייבער האָבן נישט געפונען פאַר נייטיק צו קומען צום אַנטהילן די מצבה. בלויז זיבן פּענמענטשן זענען געווען אַנוועזנדיק: א. זאַק, אַל. מינץ, מ. קנאַפּהייס, ב. טערקעל, מ. פּאַרישעווסקי, מ. טאַבאַקשניידער און ז. מאַזור. אַ דרייפיר לערער, אַ קליינע צאָל תלמידים פון מכון, וווּ אַשענדאָרף איז געווען לערער. דאָס אַלץ. האָט ער דאָך אָנגעהערט צו דער פאַרוואַלטונג פון היגן שרייבער־פאַריין, געווען וויצע־פּרעזיצער, לערער, לעקטאָר און אינספּעקטאָר, אויסגעבונדן און אויסגעקאָכט מיט אַלע אונדזערע קולטור־געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס און אַנשטאַלטן; ער האָט דאָך פאַרמאָגט אַ גרויסע צאָל לייענער, לאַנדסלייט, און קאָלעגן נאָך פון דער היים און פון וואַנדער, וואָס האָבן געשריבן אַזעלכע האַרצרייסנדיקע הספדים־אַרטיקלען באַלד נאָך זיין טויט, אַז ער וועט זיי פעלן ובדומה, — איז ווו זענען זיי אַלע געווען אַט איצט, ערשט קוים אַ יאָר נאָך זיין פטירה?...

ווי גיך מע פאַרגעסט עס ביי אונדז..

אומקום און ווידערשטאַנד

(סוף פון זייט 7)

באַרימטער פּראָצעס קעגן לעאָן בלומען אין 1942 אין דער שטאָט ריאָם. די דריטע רעפּובליק, די דעמאָקראַטיע, דער פּאַרלאַמענטאַרישער רעזשים איז דאָן אויך דורך דער פּאַרעמערישער ווישי־רעגירונג אַוועקגעזעצט געוואָרן אויף דער באַשולדיקונג־באַנק. אָבער בלום האָט מיט זיינע אַרויסטרעטונגען אויפן פּראָצעס גאָר אַוועקגעזעצט דעם היטלעריזם און פּראַנצויזישן ווישיזם אויף דער באַשולדיקונג־באַנק, און געצוווּנגען ווישי אַז זי זאָל מיט חרפה איבעררייסן דעם פּראָצעס. דער ריאָמער פּראָצעס איז אַ ווענדפּונקט אין דער געשיכטע פון פּראַנצויזישן פאָלק וואָס האָט אָנגעהויבן קומען צו זיך נאָך דער שרעקלעכער מפּלה און צוגעטרעטן אָרגאַניזירן אין לאַנד דעם ווידערשטאַנד, צו וועלכן ס'האָט אים גערופן דע גאָל פון לאָנדאָן.

מיט אַ סך קענטשאַפט רעדט אַרים אַלעקסאַנדער די ראָל פון ראַטנפאַרבאַנד און פון די קאָמוניסטן. אַלע זיגזאַגן, ענדערונגען, קאָפּשווינדלערישע סאַלטאָ־מאָרטאַלעס, מאַניערן, פּלוצימדיקע פּראָ־ און קאָנטראַס, ווערן אויך אַן ערשטקלאַסיקן אופן באַלויכטן דורכן מחבר. איבער אַלע בלעטער פון דאָזיקן בוך, און אַלע דערציילונגען, מחשבותן פון מחבר, טרויעריקע און פרייִדיקע, צומיינסט טאַקע טרויעריקע — הערשן צוויי דאָמינירנדיקע געפילן וואָס לייגן אַ חותם, און אַ שטאַרקן חותם.

פון די בלעטער פון דאָזיקן בוך ווייעט ראַשית אַן אומגעהייערע ליבע צום יידישן פאָלק, צו די יידישע פאָלקסמאַסן, אַ גרויסער גלויבן אין די וויטאַלע כוחות פון פאָלק, אַ גלויבן, וואָס איז אַרויסגעטראָגן געוואָרן פון פייער פון קאַמף און ווידערשטאַנד אין די שווידערלעכסטע יאָרן פון אונדזער געשיכטע.

דאָס צווייטע דאָמינירנדיקע געפיל אין דעם בוך, אַ געפיל, וואָס האָט זיין שורש אין דער געשיכטע פון יידישן סאָציאַליזם, איז דער טיפער גלויבן אין מענטש, אין דער פרייער מענטשהייט, אין אַ וועלט פון סאָציאַלער גערעכטיקייט.

דאָס בוך איז אַ ווירדיקער מאָנומענט פאַר אונדזערע העלדן און מאַרטירער און אַ וועגווייזער פאַרן נייעם יונגן יידישן דור.

קרן קימת גיט צו וויסן:

בשותּפותדיקע זאַמלונגען פאַר די נאַציאָנאַלע פאָנדן אין ישראל

אין הסכם מיטן באַשלוס פונעם 24סטן ציוניסטישן קאָנגרעס, וועלן די לאַנד־קאָמיטעטן פון קק"ל און קרן־היסוד אין ישראל, אָנגעהויבן פון 1טן אָקטאָבער, פאַראייניקן זייער טעטיקייט. די בשותּפותדיקע הכנסה וועט פאַרטיילט ווערן אין הסכם מיט די הכנסות פון די צוויי פאָנדן אין די לעצטע פינף יאָר. דערביי האָט קק"ל די אויסשליסלעכע רעכט דורכצופירן זיינע באַזונדערע טראַדיציאָנעלע זאַמלונגען, ווי לעבנס־לעגאַטן, ירושות און באָדן־שפּענדונגען.

אָוונט לכבוד ש. ראַסקינס בוך „אַן „אויסגעטראַכטער אמת"

דער י. ל. פּרץ־צווייג אין ניו־יאָרק האָט דורכגעפירט אַן אָוונט לכבוד דעם קינסטלער שאול ראַסקין צום דערשיינען פון זיין ראָמאַן „אַן אויסגעטראַכטער אמת". מיט רעדעס און באַגריסונגען זענען אַרויסגעטרעטן: ח. וואַקסבערג, אהרן צייטלין, ד"ר א. אייסען און אהרן ניכענזאָן. שאול ראַסקין האָט גערעדט וועגן די מאָטיוון, וואָס האָבן אים באַוועגט צו שרייבן דעם מיסטישן ראָמאַן „אַן אויסגעטראַכטער אמת".

תיקון טעות

אין פאַריקן נומער, אין שפּאַנישן טייל, אונטערן בילד פון יעקב וואַלבערג, אַנשטאָט „די סינאַגאָגע אין צפת" דאַרף זיין „די שיל איבער דוד המלכס קבר אויפן הר־ציון".

ב"ה

בוכהאַנדלונג „אידיש"

גרעסטער אוצר פון ספרים, ביכער און רעליגיעזע אַרטיקלען אין זיד־אַמעריקע

TUCUMAN 2286 ESQ. PASTEUR

אָנגעקומענע אויסגאַבעס

נייע ביכער פון פאַרלאַג „דאָס פּוילישע יידנטום"

אין פאַרלאַג „דאָס פּוילישע יידנטום", אָנגעפירט פון מאַרק טורקאָוו און אברהם מיטלבערג, זענען איצט דערשינען דריי נייע ביכער. דאָס ערשטע בוך „ווען יאַש איז געפאָרן" פון יעקב גלאַטשטיין (באַנד 128), געטיילט אין 5 קאַפּיטלען, שער־בלאַט מ. פיוגענבלום, קאַפּיטל־ציכענונגען פ. מול, 280 זייטן. די אַנדערע צוויי ביכער (129 און 130) פון דוויד פלינקער „נייע צייטן", אַ ראָמאַן פון אַמאָליקן יידישן לעבן אין פּוילן, אין צוויי בענד, ערשטער באַנד — 374 זייטן, צווייטער — 372 זייטן.

קלאַראַ שטיינבערג — אויף בראַזיליאַנישן באָדן, דערציילונגען און בילדער, פאַרלאַג „מאָנטע סקאָפּוס" פון צבי יתום, בראַזיל, 1957, 160 זייטן.

ש. קאַראַקושאַנסקי — אַספּעקטן פונעם יידישן לעבן אין בראַזיל, אין צוויי בענד, פאַרלאַג „מאָנטע סקאָפּוס", ריאָ, בראַזיל, 1956 און 1957, גרויסער פאָרמאַט, 108 און 190 זייטן.

קלאָרקייט

העפטן 1 און 2, וועגן יידישע פאָלקספּראָבלעמען, אַרויסגעגעבן דורך — פּראָגרעסיווע טוער, פריינד פון דער יידישער פאָלקסקולטור, בוענאָס־איירעס, 1957.

„די צוקונפט", סעפּטעמבער 1957.

''Jewish Voice Pictorial''

רעד. לעאָן ווייזנפעלד, ניו־יאָרק נומער, סעפּטעמבער־אָקטאָבער, 1957.

שווערע באַשולדיקונגען פון נ. כרושטשעוו קעגן סטאַלינען, אַרויסגעגעבן דורך „אונדזער געדאַנק", ב"א, 1956.

„25 יאָר אין דינסט פון יידישן פאָלק"

דער אָרגאַניזאַציע־דעפּאַרטאַמענט פון יידישן וועלטקאָנגרעס האָט אַרויסגעגעבן אַ בראָשור „25 יאָר אין דינסט פון יידישן פאָלק" פון ד"ר יצחק שוואַרצבאַרט, אַ כראָניק פון דער טעטיקייט פון יידישן וועלטקאָנגרעס פון 1932 ביז 1957.

שעסטאָוום איינזאַמקייט

(סוף פון זייט 6)

שעסטאָוום ליטעראַריש־פילאָזאָפישער ירושה, האָבן פאַרורזאַכט זיין צייטווייליקע איינזאַמקייט.

ווייל שעסטאָוום גייסטיקע ירושה, פאַרפיקסירט אין זיינע ווערק, באַנוצנדיק פּושקינס אַ וואָרט, איז דער דענקמאָל, צו וועלכן עס וועט נישט פאַרוואַקסן ווערן דער פילאָזאָפישער וועג.

און לאָמיר דאָ טאַקע שוין אויך דערמאָנען, צו דער 19טער יאָרצייט פון זיין פטירה, זיין גרויסן אַנהענגער, דעם פּאָעט און פילאָזאָף בנימין פאָנדאַן־וועקסלער, דעם אומגעקומענעם קדוש, ביי וועלכן מ'האָט געפינען צווישן זיינע פּאַפּירן דעם פאַרנאָטירטן אויסדרוק פון אַ קאַפּיטל תהילים: „דערווייטער זיך נישט פון מיר, גאָט, ווייל נאָענט איז די אַנגסט"...

רעדאַקטאָר: משה קנאַפּהייס

BOULOGNE SUR MER 671/75 — י. ל. פרץ שול און צענטער — T. E. 62 - 9566 - 9596

אין האַרץ פון יידישן צענטער

שול-גראַדן • נאָרמאַל-שול י. ל. פרץ • קינדער-גאָרטן

פולמאַן־קאָטשן באַרינען קינדער פון וויטערע שטאָט־געגנטן

BANCO COMERCIAL DE BUENOS AIRES

ESTABLECIDO EN 1917

Ofrecemos nuestros eficientes servicios para toda clase de operaciones con el Exterior.

Créditos Documentarios de Importación y Exportación, Cobranzas, Giros y Transferencias sobre el Exterior.

CORRIENTES 2037/39 — T. E. 48 - 4071/74

BANCO ISRAELITA DEL RIO DE LA PLATA

REALIZA TODA CLASE DE OPERACIONES BANCARIAS

CASA CENTRAL, ahora en:

CORRIENTES 2516 — T. E. 48-6081

Agencia Nº 1 — CORRIENTES 5366

Agencia Nº 2 — RIVADAVIA 7469

Fábrica de Muebles

DORMITORIOS — COMEDORES Y APARADORES — LIVINGS ESTILOS MODERNOS —

ESPECIALIDAD EN: IMITACION CHAPA

M. ALBUS

R. E. de San Martín 2580 _ 86 T. E. 58-2117 — B. Aires.

I V A N Hnos.

IMPORTADORES

VIDRIOS — CRISTALES

LAVALLE 1776

Teléfonos: 40-8379 y 6967 — BUENOS AIRES

B. ISMACH

Camisas - Pañuelos - Echarpes - Cinturones - Ligas y Tiradores

AZCUENAGA 639 — T. E. 48-2006

BUENOS AIRES

ווינטשט אלע יידן א גוט יאר

יידישער אלמאַנאַך

L. NEMIROVSKY

Corrientes 2299 — T. E. 48-6128

esq. Pasteur — y 47-3435

GENTILEZA

JACOBO ZILBERMAN y Flia.

OLAZABAL 3815

Caja de Cred. "Villa Luro"

SOC. COOP. LIMITADA

Autorizada por el Sup. Gob. de la Nación

Adherida a la Federación Argentina de Cooperativas de Crédito

LOPE DE VEGA 1300 — BUENOS AIRES

SOC. COOPERATIVA DE CREDITO LIMITADA

"FLORESTA"

Autorizada por el Sup. Gob. de la Nación

Secretaría: SEGUROLA 1595 — T. E. 69 - 2418

BUENOS AIRES

טאָר אייער געזונט וועגן:

נעמט אייך אראָפּ אַ ראַדיאָגראַפיע אין דיספּענסאַר

פון דער יידישער ליגע קעגן טובערקולאָז

מאָנטיק, מיטוואָך און פרייטיק, פון 9 ביז 12 אז. פּאַרמיטיק

פראַגאַטאַ פרעז. סאַרמיענטאָ 2152 טעל.: 1785 - 59

געדענקט: דער סאַניטאַרער קאָנטראָל איז פון אויסערגעוויינלעכער וויכטיקייט

J. KNAPHEIS & Cía.

(J. Knapheis y P. Nusbaum)

FABRICA DE VALIJAS DE FIBRA Y ARTICULOS DE VIAJE

AZCUENAGA - 728 T. E. 47-4498 y 48 - 5294

DAVID AIZENBERG

Martillero Público

אויב איר ווילט קויפן אָדער פאַרקויפן אַ הויז, דעפּאַרטאַמענט, געשעפט, פאַבריק־לאָקאַל

אָדער בויען אין אַלגעמיין — רופט אָפּ אין הויז פון צוטרוי:

CORRIENTES 1959 — T. E. 48-9817 . 86-9694

FABRICA de SILLAS de ESTILO y MODERNAS

S. RUBINS y Cía. S. R. Ltda.

Capital: $ 100.000.— m/n.

Remedios de Escalada de San Martín 1071

Altura Avenida San Martín 2000

T. E. 59 - 5310 — BUENOS AIRES

Casa PAULINA

CONFECCIONES

Alter Moisés Eisenszlos

J. B. ALBERDI 5975 - T. E. 68-1779

BUENOS AIRES

Establecimiento TEXTIL OESTE

I
ITE
E

LA MARCA DE CALIDAD

S. A. I. C. y E.

FABRICAS:

Agüero 4949 — Villa Ite (Avellaneda)

Provincias Unidas 3990 — San Justo (F.C.N.D.F.S.)

OFICINAS:

Moreno 1381 — T. E. 38-2031

BUENOS AIRES

פארלאג „יִדבוך״
ביי דער געזעלשאפט
פאר יידיש - וועלטלעכע
שולן
אין ארגענטינע

Boulogne Sur Mer 671 - 75
T. E. 62 - 9566
Buenos Aires

שוין דערשינען:
פ. מינץ — ייד. אומקום און ווידערשטאנד אין פראנקרייך
דוויד איגנאטאוו: „אפגעריסענע בלעטער״
דער לעבעדיקער (חיים גוטמאן): „פאמפאדור״
נח גאלדבערג: „אויף צעוואָרפענע וועגן״
אין דרוק: 1) י. פישמאן — פריער און שפעטער
2) משה דלוזשנאָווסקי — א בוים אין פעלד.
אויפן לאגער: די נייעסטע ביכער פון ניו־יארקער און אנדערע יידישע פארלאגן.

וווערטפולע ביכער

פראכטפול געבונדן

קיום פארלאג

שוין דערשינען:

ה. לייוויק — א בלאט אויף אן עפלבוים
יעקב לעשצינסקי — דאס נאציאנאלע פנים פונעם גלות־יידנטום
ד״ר טעאדאר הערצל — דערציילונגען און פעליעטאנען
יצחק בן־צבי — מיט דער צווייטער עליה
מ. גראס־צימערמאן — יידן צווישן יידן
רחלם לידער — יידיש: זלמן שזר

EDITORIAL "KIUM"

Ayacucho 352, T. E. 47-4852, Buenos Aires

נייע ווערק פון דער סעריע

דאָס פוילישע יידנטום

ביכער־סעריע פון דעם צענטראל־פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע

רעדאקטאָר: מארק טורקאָוו

פארלאג־לייטער: אברהם מיטלבערג

117) אליעזר וויזל: ...און די וועלט האט געשוויגן.
118) ש. בערלינסקי: ירושה.
119) ד״ר יוסף טענענבוים: צווישן מילחמה און שלום.
120) יוסף אקרוטני: סוף קאפיטל.
121) זיגמונט טורקאָוו: זכרונות פון א שטורמישער צייט.
122) בער י. ראָזען: פארטרעטן.
123) א. טענענבוים: לאָדזש.
125-124) משה קאגאנאָוויטש: יידישע פארטיזאנער.
127-126) א. זאק: קנעכט זענען מיר געווען.
128) יעקב גלאַטשטיין: ווען יאש איז געפאָרן.
130-129) דוד פלינקער: נייע צייטן.
131) משה יודל שעליובסקי: אין דער וועלט אריין.

ווענן אלע ענינים זיך ווענדן:

UNION ISRAELITA POLACA

Pueyrredón 667 — Buenos Aires

ISAAC GOLDMAN

ESCRIBANO PUBLICO

Oficina: ANDES 1260
Teléfono 9.64 80
MONTEVIDEO

Particular:
8 de Octubre 3736

CONFECCIONES FINAS
PARA HOMBRES, JOVENES Y NIÑOS

JULIO RUBAJA

•

CORRIENTES 2417
T. E. 47, Cuyo 9185
BUENOS AIRES

WHITE
NO HAY MEJOR

CONFITERIA

A LOS HOLANDESES

ESMERADO SERVICIO DE LUNCHS y BANQUETES

FABRICA DE SANDWICHES

PUEYRREDON 79 — T. E. 62 - 9664

BUENOS AIRES

ARIAS Y YOLIS Hnos. S. R. L.

CAPITAL: $ 2.010.000.— m/n

FABRICA DE TEJIDOS DE PUNTO

Fabrica: SUAREZ 2060/66

Administración: T. E. 21 - 3470 — Ventas: T. E. 21 - 7022

Depósito: OLAVARRIA 2055

Buenos - Aires.

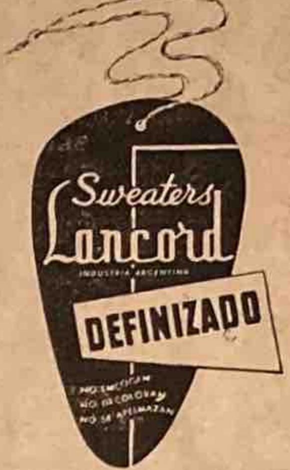

HOTEL MONUMENTAL

EL HOTEL MAS MODERNO de BUENOS AIRES

JUNIN 357 T. E. 47 - 9021/9

דער שענסטער האטעל
אין הארץ
פון יידישן בוענאס־איירעס

קאנפיטעריא און באר
אמעריקאנא

איז דער טרעף־פונקט פון דער
יידישער געזעלשאפט

★

דער מאדערנסטער סאלאן
פאר באנקעטן, פיעסטאס,
דעספעדידאס און שמחות.

באנקא פאלעסטינא־אורוגוואזשא אין מאנטעווידעא

CASA CENTRAL:
TREINTA Y TRES 1387
Teléfonos 8 48 76 - 9 01 31

Sucursal General Flores:
GENERAL FLORES 2501
Teléfono 2 48 44

דער דירעקטאריום פון באנקא פאלעסטינא־אורוגוואזשא מאכט באקאנט דער גאנצער יידישער קאלעקטיוויטעט און דעם פובליקום אין אלגעמיין, אז עס ווערן דורכגעפירט פאלגנדיקע אפעראציעס:

כיראס נאך ישראל, ארגענטינע, פאראייניקטע שטאטן פון נארד־אמעריקע און נאך אלע אנדערע וועלטטיילן.

אימפארט. מיר עפענען קארטאס דע קרעדיטא פון אלע וועלטטיילן.

„סוויטש" פאר פיל לענדער פון דער וועלט קענט איר דורכפירן דורך אונדזער באנק אין מאנטעווידעא.

איידער איר עפנט אייערע קארטאס דע קרעדיטא, באראט אייך מיט אונדזער סעקציע „האנדל מיט אויסלאנד", ווו איר וועט גוט באדינט ווערן דורך אונדזער טעכניקער.

פארגעסט נישט: אז כיראס נאך ישראל דורך דער „בנק לאומי לישראל" זענען די זיכערסטע און שנעלסטע.

באנקא פאלעסטינא - אורוגוואזשא

¿Quiere Ud. conocer de primera fuente los entretelones de la ACCION SINAI? ¿Quiere Ud. saber por qué venció Israel a un ejército mucho más numeroso y poderosamente pertrechado? ¿Quiere Ud. comprender el verdadero espiritu que animó al joven Ejército de Defensa de Israel en la Campaña de Sinaí?

Lea: LA GUERRA DE CIEN HORAS

(del Gral. Robert Henriques,
trad. por Luis Fabricant)

que acaba de aparecer. Pídalo en las grandes librerías y en

EDITORIAL CANDELABRO

PASTEUR 341, 3er p., of. 1 T. E. 47 - 0159

KALMELE WEITZ

CANTOR LITURGICO

דיר. פון דער ספעציאליזירטער צוגרייטונג־שול פאר בר־מיצווה

VENEZUELA 1580 P. 5 Letra I T. E. 37-3077
Escritorio: Cangallo 3390 T. E.: 62-3588

שוין דערשינען! ערשטע יידישע לאנג־פליי־דיסקא

אכט פאלקסלידער און פאראדיעס
פון פאפולערסטן פאלקסזינגער

מאקס זאלקינד

צווישן וועלכע ס'געפינט זיך:
שמואל צעסלערס
„א גוט יום־טוב יידן"
און מרדכי געבירטיקס
„א רעטעניש".

שוין צו באקומען אין די געשעפטן פון יידישע פלאטן צוזאמען מיט די 50 ביז־איצט גראוויירטע שלאגערס פון מאקס זאלקינד.
פאר אייערע אונטערנעמונגען אין יידישע פילמען זיך ווענדן צו
Max Zalkind, Paso 421 p. 8º

EL ORGANILLERO

Por EUGEN RELGIS

Maquinalmente da vuelta a la manivela, al lado del café brumoso, esperando que la moneda — como un salivazo de la riqueza que pasa— le caiga en el sombrero que extiende...

Y, fascinado, yo le escucho del mismo modo que cuando era un niño. Un diluvio de sonidos resucita de la caja envejecida: —romanzas raras, fuera de moda y serenatas hace tiempo olvidadas— cantilenas y estribillos, oraciones mezcladas con trozos de sinfonías...

Pero nadie arroja la moneda de la vida, de entre los que son los elegidos de la vida...

—¡Viejo poeta!

Llevas siempre pendiente del pescuezo tu caja con tubos roídos, y das vuelta sin cesar, sin cuidado, con el mismo gesto de condenado.

La vida d.l mundo tú la cantas, con todo el mar de sus dolores, con imploraciones de hambrientos y aullidos de enloquecidos, con carcajadas de ángeles fracasados, con sus delirios y blasfemias...

Y el mundo de tu fantasía lo mueles con tu organillo —¡oh, las divinas armonías y los misterios creadores, y las eternas felicidades, la melodía universal de los espíritus redimidos!

Mas nadie te comprende, portalira vagabundo, seguido de canes y niños.

¡Oh, hermano mío!

Siento que padeces en demasía, que en tu organillo enmohecido masacras tu alma. Yo siento que tus ensueños puros se pierden en cánticos bárbaros. Todo tu llanto y toda tu súplica los derramas en notas falsas; profanas el tesoro de tu alma, ofreciéndolo a la riqueza ciega, fea y feroz.

¡Y desespero contigo, hermano, por no tener un órgano raro! Yo tampoco puedo hablar el lenguaje de mi mundo de fantasmas (¡oh, la voz del corazón esclavo y los murmullos de la conciencia!), y debo escribir palabras ensuciadas, caídas en desuso, pervertidas por los labios manchados con los afeites de la vida desenfrenada y mediocre, estragada o impasible...

CUMPLE CINCO AÑOS LA EDITORIAL "CANDELABRO"

En estos días, la citada editorial cumple un aniversario interesante: Con el libro "Rey de Carne y Hueso", próximo a aparecer, la Editorial Candelabro ha alcanzado cinco ciclos, o series, que dieron en llamar "Familia del Libro Judío", y que se siguen con cronométrica regularidad desde el día en que inició su benefica obra. Contienen cinco "Familias", 26 títulos de obras interesantes sobre tópicos judíos e israelíes, de autores conocidos, algunos de ellos famosos como escritores, estadistas, hombres políticos, etc.

Cuéntase entre los participantes de estas "Familas" nombres como: Isaac Ben Zvi, presidente de Israel, David Ben Gurión, jefe del gobierno del mismo país, Jaim Grinberg, Abraham Granott, Edwin Samuel, Simoni Chein, Illés Kaczer, Robert St. John Helen Waren, Boleslao Lewin, Ion y David Kimche, Phin Lapide, E. Relgis, Janoj Bartov, Salomón Rosenberg, José Tenenbaum, Abraham Heschel, Benno Weiser, el doctor Shoshkes, y otros.

Además de esta serie, la Editorial Candelabro publicó también libros sueltos, como "El Hombre Contra el Cáncer", del doctor I. Berenblum, "Flecha al Cielo", de Saúl Gidekel, "La Gran Visión" (Biografía novelada de Teodoro Herzl), de Nina Brown Baker, etc.

Así, en poco más de cuatro años, la Editorial Candelabro puso en manos del lector 25 títulos en 27 tomos, una realización extraordinaria, si se toma en cuenta la enorme carga financiera que esto significa y el esfuerzo técnico y literario que implica una tan vasta obra editorial en nuestro ambiente. Como traductores han colaborado: Natán Lerner, Noemí Mibashan de Goldenberg, Berta Barsky de Maizlis, Etty Elkin de Gitrik, Asher Mibashan Berta Senderey, Dora Kovensky de Neuman, Malka Ravel, y otros.

Abraham Zak

QUERIA REZAR...

Por ABRAHAM ZAK

Traducción de OTOKAR JAWROWER

Por el alma de mi madre,
por el último suspiro de mi hijo,
quería rezar.

Pero Dios abandonó su trono eterno
buscando perdón a sus pecados.

Por eso permanece en el espacio de las estrellas
con la cabeza envuelta en el celeste de los cielos;
parece haberse avergonzado de la sangre inocente
y de los hornos ardientes del crematorio de Maidánek.

Golpeándose el pecho, baja a la tierra
en su majestad, para venir a nosotros.
No me atrevo a presentarme ahora
para rezar la oración "El mole rajamim..." (1)

(1) Dios misericordioso.

IMPRESIONES DE LA ARGENTINA

(Viene de la pág. anterior)

El solo hecho de pasear por esa ciudad tranquiliza el ánimo. Sobre todo impresionan las calles por donde no está permitido el tránsito de automóviles. El caminar libremente en medio de la calle, sin miedo por que aparezca algún automóvil, es verdaderamente una satisfacción física. Esas calles son una suerte de asilo contra los aspectos malos de la civilización.

El viaje a Entre Ríos me ha producido una impresión inolvidable. Domínguez —que es probablemente el corazón de la colonización del Barón Hirsch—, con su cooperativa, su hospital, su sinagoga, su cementerio, relata una historia de pionerismo judío

Podría escribir y escribir sobre mi visita de seis semanas a la Argentina y sobre sus instituciones judías y no judías. Lo haré en el diario en que colaboro, el "Forward", que aparece en Nueva York. Sólo quiero decir aquí que mi viaje a la Argentina me ha enriquecido y ha despertado en mi el anhelo de retornar aquí y estudiar más profundamente este grande y rico país.

"JUDIOS EN EL URUGUAY"

El Congreso Judío Mundial en el Uruguay, editó un importante volúmen de 350 páginas titulado "Judíos en el Uruguay", que trata sobre la evolución social y cultural del judaismo uruguayo.

Contiene el libro estudios sobre: evolución histórica de la Colectividad, la vida institucional, religiosa, cultural, el movimiento juvenil, etc.

TEATRO ARTEA

Bartolomé Mitre 2289

Presenta con gran éxito "EL ZOO DE CRISTAL", de Tennessee Williams (en idisch), bajo la dirección de Max Belinér. Actúan: Raquel Lebenas, Betzálel Peskin, Jorge Réichler y Sara Reznik.

Tall. Gráf. "Cultura" - Sarmiento 2157 - Bs. Aires

HOJAS LITERARIAS ILUSTRADAS

LITERATURA • TEATRO • CINE • PINTURA • ESCULTURA • BIBLIOGRAFIA

REVISTA MENSUAL — DIRECTOR: MOISES KNAPHAIS — BUENOS AIRES

YP (11)

No. 49/50 — SEPTIEMBRE - OCTUBRE de 1957 — AÑO V

Red. Adm.: R. ESCALADA DE SAN MARTIN 2670, Dto. "C"

T. E. 58 - 3077

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual, 428995

CORREO ARG. SUCURSAL Nº 3

TAR. REDUCIDA — CONCESION 5031

FRANQ. PAGADO — CONCESION 5031

IMPRESIONES DE LA ARGENTINA

POR

ISAAC BASHEVIS SINGER

Durante más de seis semanas estuvo de alta en la Argentina el destacado escritor ídio Isaac Bashevis Singer, autor de los ros en lengua idisch ''Satanás en Gorái'' elato), ''La Familia Mushkat'' (novela), La sala de juicio de mi padre'' (memorias). . Sus libros están traducidos al inglés, y nen mucho éxito tanto entre los lectores rteamericanos como entre los judíos. Basvis nació en Polonia. Vivió durante muos años en Varsovia. Desde hace 20 años encuentra en Nueva York, donde colabo- en el ''Forward'', uno de los dos gran-s diarios en idisch de Estados Unidos. Vi- de visita a la Argentina a invitación de Sociedad de Escritores Israelitas y del ario ''Di Presse'', donde se publican en lletín sus más recientes creaciones.

Las conferencias que pronunció en la Arntina y en el Uruguay reiteraron el conncimiento de que Bashevis es un escritor iginal y un intelectual de muchos quilates.

Antes de su partida, Isaac Bashevis escri-ó especialmente para HOJAS LITERAAS ILUSTRADAS éstas, sus primeras imesiones sobre su visita a nuestro país, que blicamos a continuación.

Si alguien me preguntara qué cosas nues he visto en la Argentina, dudaría resecto a la respusta. Casi no puedo recordar nguna cosa nueva. Pero lo viejo tiene uí tantas variaciones y combinaciones que sulta nuevo.

Lo que más impresión me produjo es la spitalidad argentina. Recibir en forma spitalaria a una persona es una vieja cosmbre judía; pero en los últimos años ha do bastante descuidada. Yo mismo creía ue esa costumbre pertenece ya al pasado, que quizás habían quedado restos de ella n el Oriente. El hombre moderno no tiee tiempo ni paciencia para ello. Pero en la Argentina vive en todo su esplendor esa vieja costumbre judía. Hubo momentos en que me pareció que ella vive aquí un poco demasiado intensamente.

Es interesante que, según la Biblia, Sodoma pecó sobre todo por su mal comportamiento con los extraños. Dígase lo que se diga sobre la colectividad judía de la Argentina, no cabe duda de que ella es la antítesis de Sodoma, el extremo opuesto.

He notado también que el hombre de la Argentina aún no ha olvidado cómo vivir y cómo gozar de la vida. Vengo de un país donde los hombres están tan preocupados en ''trabajar por la vida'' que casi se han olvidado de gozar de la vida. El norteamericano deja siempre el ''vivir la vida'' para después. Su existencia está basada en promesas y esperanzas. El argentino piensa que el hoy es tan importante como el mañana, y quizá más importante aún, porque es más seguro que el mañana.

En ese sentido, los judíos de este país aprendieron mucho de los argentinos.

En el banquete de despedida a Isaac Bashevis Singer organizado por la Sociedad de Escritores Israelitas.

La naturaleza de la Argentina tiene una particular belleza. En ningún país he visto hasta ahora horizontes tan vastos ni praderas tan verdes y fructíferas. Más aún: en ningún otro país armoniza tanto como aquí el ganado con el panorama; parecería que formaran parte integrante de ella. Particular impresión me ha producido la gran cantidad de caballos que se ven en este país. En muchos países, el caballo comienza a ser un animal casi olvidado. En los Estados Unidos ya se está casi en la situación de tener que colocar al caballo en el Jardín Zoológico, para que los niños puedan observarlo y ver qué aspecto tiene. En la Argentina, el caballo desempeña todavía el papel de antaño. Doquiera uno viaje, se ven manadas de caballos paciendo en las praderas. A veces se llega a pensar que la Argentina cría caballos solamente por un sentido de belleza... O quizás agradece la Argentina al género caballar por sus siglos de bestias de carga. Quizá sea la Argentina el Edén del género caballar...

Lamentablemente, no he tenido la oportunidad de recorrer el país a lo largo y a lo ancho y de contemplar todas las bellezas que posee. Pero lo poco que he visto me ha encantado. Mar del Plata, por ejemplo, es un maravilloso balneario del Atlántico. Hasta el Casino es aquí más simpático y agradable que —pongamos por caso— el Casino de Montecarlo. Aquí, la moderna arquitectura todavía no lo ha igualado y urbanizado todo, como es el caso de Miami Beach, o incluso Copacabana, en Río de Janeiro. Aquí, cada chalet conserva aún su carácter, y todo el conjunto armoniza con el mar.

También estuve en Rosario. Su monumento nacional, con las banderas y emblemas de todos los países americanos, es un modelo de arquitectura. En Rosario no hay desarmonía entre lo viejo y lo nuevo. Ambos se han fundido notablemente y han creado una atmósfera de estabilidad y paz.

(Continúa en la pág. siguiente)

EDITORIAL KIUM — YA APARECIO: AL SERVICIO DE UNA CAUSA LA VIDA DE GOLDA MEIR, por MARY SYRKIN

No.
11-12
(51 - 52)
נאָוועמבער
דעצעמבער
1957
פינפטער יאָרגאַנג

איליוסטרירטע
ליטעראַרישע בלעטער
חודש־שריפט
פאַר ליטעראַטור
קונסט טעאַטער
און פילם
בוענאָס־איירעס

40סטע יאָרצייט פון מענדעלע מוכר־ספרים

אורי פינקעל

דער יונגער מענדעלע ביי אברהם־בער גאָטלאָבער

אורי פינקעל — פון דער מינסקער גרופּע יידישע שרייבער אין ווייס־רוסלאַנד. מילחמה־צייט פאַרוואָגלט געוואָרן מיט דער פרוי און דריי קליינע קינ־ער קיין אוזבעקיסטאַן. די אַנדערע פיר קינדער זענען פאַרפאַלן געוואָרן אין וועג בעתן לויפן אין בהלה פון ברענענדיקן מינסק. אין אוזבעקישן סאַמאַרקאַנד איז ער גע־ווען א נאַכטוועכטער אין שטאַטישן שפּיטאָל פון טיפוס־קראַנקע. אורי פינקעל איז איינער פון די ווייניקע לעבנגעבליבענע יידישע שרייבער אין ראַטנפאַרבאַנד נאָכן קולטור־פּאָגראָם, נאָך דער ליקווידאַציע פון דער יי־ישער ליטעראַטור און אירע הויפּט־שעפער אין 1948.

דעם פראַגמענט, וואָס מיר ברענגען דאָ צו מענדעלעס 40סטער יאָרצייט, איז פון אורי פינקלס מאָנאָגראַפיע וועגן לעבן פונעם זיידן פון דער יידישער ליטעראַטור. פינקל האָט אויך אָנגעשריבן א מאָנאָגראַפיע וועגן שלום־עליכמען. ווער ווייס, צי אַט די וויכטיקע ווערק פון איינעם, וואָס האָט זיך געפינען נאָענט ביי דער זייט פון אונדזערע ראשונים, האָבן זיך אָפּגעראַטעוועט פונעם יידישן קולטור־אומברענג אין ראַטנפאַרבאַנד.

רעד.

מענדעלע איז פאַרבליבן אין קאַמענעץ־פּאָדאָלסק. ער האָט זיך ווי־ס'איז איינגעאָרדנט מאַטעריעל. ס'האָט דאָך אים איינגעאָרדנט א זינגערל ביי א חזן, איז ער טאַקע, שלום יעקב, נאָך נישט אוועק פון מלמדות און פון קלויז.

ווידער נאָגט אים א בענקשאַפט דאָס האַרץ. ער זוכט און פרעגט, צי זענען דאָ אין שטאָט פאַראַן משכי־לים, אויפגעקלערטע, ווער זענען עס דאָ די נאָכפאָלגער פון „קרעמענעצער פילאָזאָף" יצחק בער לעווינזאָן.

מ'האָט אים דערציילט, אַז ערגעץ אין שטאָט געפינט זיך א קאַזיאָנע שול, ווו דער לע־רער איז איינער אַן אַלט־קאָנ־סטאַנטינאָווער, אברהם־בער גאָטלאָבער. ער האָט שוין פון גאָטלאָבערן געהערט אין ווויל־נע, אפילו געלייענט זיינס א ביכל.

— ער איז א גרויסער בעל־דקדוק און בעל־תנך, אָט דער גאָטלאָבער. ער קען לשונות, איז אָבער א גלוח, אַן אפּיקו־רוס, גלויבט נישט אינעם רבין. גיי צו אים, גיב מיט איב א שמועס, אָבער היט זיך פאַר אים. דעם יאָדער זיינעם עס אויף און די שאָלעכטס שפּיי אויס — האָט אים געעצהט איינער אַן עלטערער מענטש וואָס האָט זיך מיט אים באַגעגנט אין קלויז.

מענדעלע האָט איבערגעקוקט דאָס פּעקעלע כתבים זיינס, וואָס ער האָט נאָך אָנגעשריבן אין מליניצע, האָט עס אויסגעגלעט, איבערגעלייגט, צונויפ־געבונדן מיט א שטריקעלע און זיך געגרייט צו באַגעגענען דעם משכיל, וואָס איז שוין צו יענער צייט געווען באַוווּסט, ווי איינער פון די אָנגעזעענסטע משכילים — העברעישע שרייבער.

א פּאָדאָליער נאַכט. שטיל. זיי זענען געגאַנגען זאַלבעצווייט אין דער גאַס, וואָס פירט אַהינטער דעם וואַל אויף דער אַנדערער זייט פונעם טייך סמאָטריטש. ס'איז געגאַנגען דער ליטווישער אָרעם־בחור מיט א פּעקעלע כתבים אין האַנט און זיין חבר דער הראָזאָווער.

דאָס הראָזאָווער זינגערל האָט אים געקענט, גאָטלאָבערן, נאָך פון לאַנג. ער האָט זיך גענוג אָנגעהערט וועגן אים. ער וועט אים זאָגן, גאָטלאָבערן, אַז דער ליטווישער איז זיינער א חבר. ער וועט אים בעטן, ער זאָל אים העלפן. ער וויל דאָך השכלה.

זיי זענען צוגעקומען צו א שטיבל, אַרומגעצוימט מיט שטאַכעטן. אויפן הויף זענען געווען פאַרפלאַנצט בלומען. זיי האָבן דורכגעשפּאַנט דעם הויף און אַרויף אויפן פּעדאַשעק. אָנגעקלאַפּט אין טיר. ס'איז אַרויס אַנטקעגן זיי א הויכער, דייטשמעריש געקליידעטער מאַן. ער האָט זיי פריינדלעך געבעטן אַריינקומען אין שטוב.

— וואָס גוטעס? — האָט דער מאַן געפרעגט און האָט צוגעפינטלט מיט זיינע קרענקלעכע ברעמען.

מענדעלע האָט זיך פאַרנייגט, געוואָלט עפּעס זאָגן און נישט געקאָנט. דאָס הראָזאָווער זינגערל האָט עס באַמערקט און זיך גענומען אַרויספירן אים פון דער שווערער לאַגע.

— ס'איז א ליטוואַק, אַן אָרעם־בחור, האָט א ווויל קעפּל. א בעל־תנך, א בעל־דקדוק, ער האָט א פיין הענטל. וויל ער עפּעס דערגיין אין חציונות.

גאָטלאָבער האָט זיי באַלד אַריינגעפירט צו זיך אין צימער. שלום־יעקבן האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן דער ווייסער טישטעך אויפן טיש פון אינדערוואַכעדיקן צימער, דער גלאָבוס, וואָס איז געשטאַנען אויפן טיש, די פּאָ־ליצעס אויף די ווענט, ווו עס זענען געשטאַנען גאָר נייע מינים ביכער, נישט אַזוינע ווי אין א געוויינלעך, באַלעבאַטיש־יידיש הויז.

זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביי א צווייטן טיש, וואָס איז געשטאַנען לעבן פענצטער, אויף וועלכן עס זענען געלעגן פאַרשידענע פּאַפּירן און עפּעס אַן אָפּן דייטשיש בוך.

שלום־יעקב איז געזעסן און האָט געשוויגן. גאָטלאָבער האָט גוט פאַרשטאַנען דאָס שוויגן פונעם יונגן ליטוואַק און זיך גענומען פונאַנדערוויגן מיט אים א געשפרעך.

— זי קאָמען פאָן ליטאָו? — האָט גאָטלאָבער געפרעגט אויף דייטש, ווי יעדער משכיל פון זיין צייט.

— איצט קום איך פון א שטעטל אַרום סלוצק. איך בין אָבער א לאַנגע צייט געווען אין סלוצק און אין ווילנע.

— יאָ, ווילנע. דאָס איז אַן אָרט פון משכילים. זיי האָבן געוויס

(סוף אויף זייט 11)

דער זיידע מענדעלע

מיטצייטלער פון מענדעלעס יונגטיאָרן

מיכל גאָרדאָן

א.ב. גאָטלאָבער

אייזיק מאיר דיק